

P 400(2)

KÖNYVTÁROS

1974 NOV 27

11

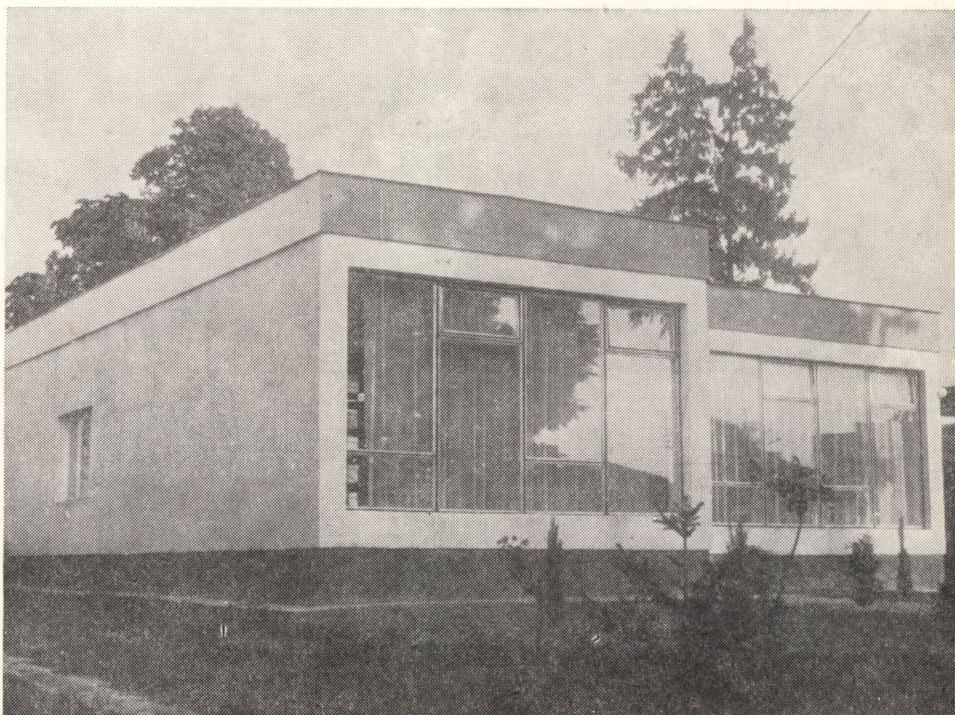
1974

Kölcsönözhető

*A gelsei (Zala m.) Petőfi-emlékkönyvtár. Beszámolóinkat lásd a 655. oldalon
(Gerő Gyula felvételei)*

TARTALOM

KONDOR ISTVÁNNÉ: A közművelődési határozat végrehajtásáért	635
A pártbizottságok támaszai	640
Az MKE életéből (V. M.)	641
GÖNCZI IMRE: Üzemi könyvtár a Renault Gyárban	642
VERSEGHI GYÖRGY: Az „Olvasó munkásért”	644
Holt lelkek — élő olvasók (Gárdonyi Béla)	646
<i>Iskola és könyvtár</i>	
RÁCZ ARANKA: Együttműködés a dán iskolák könyvtári ellátásában	647
Az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködésének lehetőségei (Cs. A.)	651
A folyóirat-repertóriumok szerkesztése (V. K.)	652
Száz esztendeje jelent meg Szinnyei folyóirat-repertóriumuma (Dr. Korompai Gáborné)	654
Gelse, a minta (G. Gy.)	655
VARGA CSABA: Egy szófiai csitaliste	657
SIMAY NORBERT: Munkahelyük az országút — legfőbb művelődési lehetőségük az olvasás	659
Szabadpolcok — síneken (Kövendi Dénes)	662
A középvárosok könyvtárügyének jövője (Cs. A.)	663
Orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók tájékozatlata (K. G. E.)	664
CZIGLER RÓBERT: A budapesti vegyipari szakszervezeti könyvtárak története II. (A könyvtárak történetéből)	665
Kitüntetések	671
Könyvtári hét Komárom megyében (K. T.)	675
Hírek	676

TÁJÉKOZTATÓ

KATONA JENŐ: Milton 1608—1674	677
KÖNCZÖL CSABA: A művészet befogadása	678
A könyv olvasni való (Benedek Miklós)	681
Szinnyei kör alakult a Tatabányai Megyei Könyvtárban (Koger Tamás)	682
Olvastuk	682

KÖNYVEKRŐL

Művelődéstörténet, művészettörténet, irodalomtörténet (Csorba Csaba)	683
---	-----

KÉZIKÖNYVTÁR

Két helyismereti kézikönyv Szegedről (Páldy Róbert)	686
Játékos könyvek (Bozóky Éva)	687

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1970—1971 (V. M.)	688
Könyvtártudományi tanulmányok 1971—1972 (Vértesy Miklós)	690
Tanulmányok a könyvtári és tájékoztatási munka korszerűsítéséről (Végh Ferenc)	691

BIBLIOGRÁFIÁK

Múzeumi periodikák repertórium (Héthy Zoltán)	693
Magyar bibliográfiák bibliográfiája 1969—1970. (Pálvölgyi Endre)	694
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	695

A borító hátlapján Lipták Pál rajza

Из содержания

I. Kondor: Задачи библиотек по выполнению постановлений ЦК ВКПГ о всеобщем образовании. (635)
Имре Генци: Заводская библиотека французского завода "Рено". (642);
Дьердь Вершеги: Соревнование массовых библиотек в читательском воспитании рабочих. (644);
Аранка Рац: Библиотечное оснащение датских школ. Опыты командировки. (647);
Проблемы редактирования журнальных реперторий. (652);
Построено первое из зданий поэтапно строящихся зданий для малых библиотек. (655);
Норберт Шимаи: Деятельность профсоюза транспорта в области развития библиотек. (659);
Роберт Циглер: История библиотеки будущего профсоюза химической промышленности. Ч. 2. (665)

From the contents

Mrs István Kondor: Library tasks in carrying out the public education program of the Central Committee of the Hungarian Socialist Workers' Party (635);
Imre Gőnczi: Factory library of the Renault Works (642);
György Verseghe: Competition of public libraries in educating workers to reading (644);
Aranka Rác: Library service in Danish school libraries. Experiences of a study tour (647);
Editorial problems with cumulative periodical indexes (652);
First finished building of the multiphase little library program (655);
Norbert Simay: Library development of the Transport Workers' Union (659);
Róbert Czigler: History of the Budapest library of the Chemical Trade Union. Pt. 2. (665).

Aus dem Inhalt

Frau I. Kondor: Die Aufgaben der Bibliotheken in der Durchführung des Beschlusses des Zentralkomitees der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei über die Allgemeinbildung (635);

A szerkesztő bizottság tagjai: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gőnczi Imre, Győri Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kéki Béla, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Kovács Dezső, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné.

Imre Gőnczi: Die Betriebsbibliothek der Renault-Werke (642);
György Verseghe: Wettbewerb unter den allgemeinbildenden Bibliotheken für die Erziehung der Arbeiter zu Lesern (644);
Aranka Rác: Die Bibliotheksversorgung der dänischen Schulen. Erfahrungen einer Studienreise (647);
Redigierungsprobleme der Zeitschriftenreper-to-rien (652);
Das erste fertiggewordene Gebäude der Kleinbibliotheken die man in mehreren Phasen aufbauen kann (655);
Norbert Simay: Die Tätigkeit der Verkehrsarbeitergewerkschaft für die Entwicklung der Bibliotheken (659);
Róbert Czigler: Die Geschichte der Budapester Gewerkschaftsbibliotheken der chemischen Industrie II. (665).

Cikkeink szerzői

Benedek Miklós, az Észak-Magyarország munkatársa; *Bozóky Éva,* a Könyvtáros rovat-vezetője; *Csorba Csaba,* a Budapesti Történelmi Múzeum munkatársa; *Czigler Róbert,* a SZOT Központi Iskolájának tanára; *Gárdonyi Béla,* a Győr c. lap szerkesztője; *Gőnczi Imre,* a SZOT kulturális osztályának munkatársa; *Héthy Zoltán,* a debreceni Déli Múzeum könyvtárosa; *Katona Jenő,* a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Koger Tamás,* a Tatabányai Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Kondor Istvánné,* a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője; *dr. Korompai Gáborné,* a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának munkatársa; *Kőnczöl Csaba* irodalomtörténész; *Kővendői Dénes,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Páldy Róbert,* a Könyvtáros szerkesztője; *Pálvölgyi Endre,* a Felsőoktatási Kutató Központ munkatársa; *Rác Aranka,* az OKDT titkára; *Simay Norbert,* a Könyvtáros munkatársa; *Varga Csaba* író; *Végh Ferenc,* a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának munkatársa; *Verseghe György,* a Kulturális Minisztérium munkatársa; *Vértessy Miklós,* az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

Felelős szerkesztő: **Páldy Róbert**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.
Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levélcíme: 1906 Budapest. Pf. 223.
Felelős kiadó: **Sikliósi Norbert**
74.2694 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: **Janka Gyula** igazgató
Terjeszti a **Magyar Posta.** Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Kúkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

**A KULTURÁLIS
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

A közművelődési határozat végrehajtásáért

Az MSZMP Központi Bizottságának márciusban hozott közművelődési határozata kijelöli azokat a társadalmi-politikai célkitűzéseket, amelyeknek megvalósítását a közművelődésnek segítenie kell, illetve az eddigieknél jobban kell segítenie. A KB a tennivalók meghatározásakor természetesen figyelembe vette korábbi határozatait: az ifjúság, a nők, a munkásosztály helyzetével foglalkozó határozatot, az oktatáspolitikai határozatot és a közművelődés mindezzel összefüggő feladatait. Abból indult ki, hogy a szocializmus teljes felépítésének mai szakaszában a magasabb termelési színvonal, a jobb életfeltételek megkövetelik a tömegek műveltségének növelését is. A szocialista kulturális forradalom új periódusa bontakozik ki, ennek máris sok jelét tapasztaljuk. *A közművelődést az új szocialista életformában, az egyén és a közösség harmóniájának megteremtésében, a teljes emberi élet megvalósításában betöltött szerepe a közoktatás mellé emeli a művelődéspolitikában.*

A KB-ülésről kiadott dokumentumok egyaránt tükrözik, hogy pártunk Központi Bizottsága a közművelődés eszköztárában az olvasásnak fontos szerepet szán. *Aczél György* a KB-ülésen elmondott zárszavában ezt így fogalmazta meg: „... az olvasás volt a kulturális felemelkedés első lépése és ez maradt a legfontosabb továbbra is”.

A közművelődéspolitikai határozat a könyvtárak helyét és szerepét is kijelöli a közművelődésben, amikor kimondja, hogy „a közművelődési könyvtárak nevelési és tájékoztatói funkciójuk mellett az önművelődésnek fontos, nélkülözhetetlen eszközei, nagy szerepük van az igényes szórakozásban is. Állandó feladatuk az olvasókörök bővítése, új olvasói rétegek megnyerése, az olvasás színvonalának emelése és a permanens művelődéshez, politikai-szakmai tájékozódáshoz szükséges feltételek (választék, differenciált szolgáltatások stb.) biztosítása.”

Együtt az egész közművelődéssel

A könyvtáraknak még nagyon sokat kell tenniük azért, hogy munkájukban a közművelődési szemlélet szervesen, valamennyi szakközpont alapvető politikai indítékaként jelenjen meg, s hogy tevékenységük összhangban legyen a társadalmi-politikai célkitűzésekkel.

A munka sikere nagyban függ attól, hogy tervszerűen együttműködnek-e a művelődés más intézményeivel. Nem lehet oktatási-tanulmányi munkát támogatni az oktatási intézményekkel való szoros kapcsolat nélkül, nem lehet a komplex közművelődésben való részvételről beszélni a többi közművelődési intézménnyel, a művészeti intézményekkel, a tudományos ismeretterjesztéssel való együttműködés nélkül, és nem utolsósorban; a tömegközvetítő eszközök, különösen a rádió és a televízió kultúraszervező lehetőségeinek kihasználása nélkül. S nem lehet a könyvtár a világnézet, a szakmai továbbképzés műhelye a helyi párt- és társadalmi szervezetekkel és az üzemekkel való kapcsolat nélkül sem. A könyvtárak az olvasói igények megállapítása tekintetében nem elégedhetnek meg a központi kutatóműhelyek olvasásszociológiai felméréseinek eredményeivel; tanulmányozniuk kell saját olvasótáborukat, a náluk lecsapódó egyéni olvasói igényeket is. *Ez alapfeladatuk, mert nekik mindig magával az élő, egyedi és mindenki mástól különböző emberrel kell szót érteniük, velük az olvasmányokon keresztül szoros kapcsolatot tartaniuk. Elébe kell menniük az igényeknek, és az olvasószolgálati munkát kell tevékenységük középpontjába állítani.*

Együtt az egész könyvtárüggyel

A közművelődési párthatározatból idéztem a közművelődési könyvtárak feladatairól szóló részt. Ezeket a feladatokat *minden egyes könyvtárnak* el kell látnia, természetesen a könyvtári rendszer segítségével. Az állampolgár ugyanis nem az egyes könyvtári rendszerbe, hanem lakóhelye vagy munkahelye könyvtárába lép be. És ez magától értetődő, csak az a baj, hogy sok-sok könyvtárban az olvasó valójában csupán az adott könyvtár polcairól válogathat, és nem tesz

elérhetővé számára az ország egész dokumentumvagyonát, de még saját megyéjét sem, mert nem is tájékoztatják a nagyobb választék lehetőségeiről. Vannak ugyan jó ellenpéldák, kezdeményezések is, ezek azonban szűk körben maradtak. Bizonyos, hogy a különböző nagyságú és funkciójú könyvtárak szolgáltatásainak egymásra, egymásba épülése terén még sok a kívánivaló.

Ahogy a magyar közművelődés ügyének gondozása közös feladatuk a tudomány, a művészet, a tömegkommunikáció vezetőinek és művelőinek, a közművelődés könyvtári szolgálata sem csak a közművelődési könyvtárak feladata, jóllehet ebben a munkában a legtöbb tennivaló ezekre a könyvtárakra hárul, a legaktívabb szerepet is nekik kell magukra vállalniuk. A közművelődési könyvtárak a határozatból adódó feladatokat azonban csak akkor tudják megoldani, ha tevékenységüket az egész könyvtári rendszer részeként fejtik ki. Ennek konzekvenciáit nemcsak a közművelődési könyvtárügyben, hanem az egész könyvtárügyben le kell vonni.

Az olvasás hatókörének kiterjesztéséért és elmélyítéséért

A könyvtárügy előtt annak a feladatnak megoldása áll, hogy többen olvassanak, jobbat olvassanak és jobban olvassanak.

Nézzük csak, hogyan állunk ezekkel a kérdésekkel. A könyvtári olvasók száma évek óta csaknem azonos színvonalon van, alig emelkedik. Bele lehet-e ebbe nyugodni? Természetesen nem. A „miért nem emelkedhet?”-re megtaláltuk a magyarázatot. Könyvtárosok, fenntartók és az irányító szervek képviselői már sokszor elmondták, hogy a könyvtári feltételek fejlődése elmaradt a társadalom általános fejlődésétől, hogy nem elég vonzó az a könyvválaszték, amit a rendelkezésre álló pénzből elő tudunk teremteni, hogy a városiasodás és a városok vonzásának növekedése miatt világjelenség a falusi könyvtárak elnéptelenedése, hogy demográfiai apály következett be, hogy a televízió rohamos térhódítása megváltoztatta a szabad idő felhasználásának arányait, hogy az egyéni könyvvásárlásban elért óriási eredmények is bizonyos mértékig megnehezítik a könyvtári olvasótábor növelését, s hogy az új lakótelepeken a könyvtári szolgálat nem tudta megvetni a lábát. Ezek az érvek és magyarázatok egytől-egyet igazak, valóban lényeges szerepet játszanak az olvasótábor alakulásában. Mégis mindez csak egy része az igazságnak, és arról nem esett elég szó, hogyan tudnánk célszerűbben és elvszerűbben kihasználni a ma is rendelkezésre álló lehetőségeket. Az említetteknel jóval kevesebbet beszélünk arról, hogy számos könyvtárunk nyitvatartási ideje nem a lakosság szabad idejéhez, hanem a könyvtáros vagy a könyvtárosok igényeihez igazodik, hogy akadnak könyvtárak, amelyek közömbösek az őket körülvevő társadalom életmegnyilvánulásai iránt, hogy van rá eset, hogy az azonos településen vagy városrészben működő tanácsi, szakszervezeti és iskolai könyvtárak még csak nem is ismerik egymást, nem is szólva arról, hogy nem tesznek meg mindent annak érdekében, hogy hatókörüket kiterjessék a művelődési közösségekre és a munkahelyi közösségekre.

A „többet és jobban olvassanak” tekintetében kétségtelen van előrehaladás. Nemcsak a könyvtárból kikölcsonzótt könyvek száma növekszik lényegesen, hanem a kölcsonzótt művek megoszlásában is kedvező tartalmi eltolódás következett be: magasabb az ismeretközlő művek használatának aránya, különösen a társadalmi-politikai irodalmi könyvek tekintetében. A szépirodalmon belül, ha lassan is, de növekszik a mai éllettel foglalkozó szocialista művek olvasottságának aránya.

Ennek ellenére ilyen vonatkozásban is azt kell mondanunk, hogy nem tettünk meg mindent, amit lehetett volna. Sok helyen még az olvasók gépies, rutinszerű kiszolgálása uralkodik. Akad hely, ahol közömbösek az olvasók kérései iránt, sok helyen meg a könyvtár az olvasó „fejleszthetetlenek” kikiáltott igényeit a gyűjteményi érték kárára elégíti ki, s ez által eleve lemond minden ízlésfejlesztésről.

A felsoroltak szerencsére nem általános jelenségek, a párthatározat végrehajtása mégis megköveteli tőlünk az ilyenféle hiányosságok kiküszöbölését, mivel a közművelődési könyvtárak az olvasóvá nevelés és a mind magasabb színvonalon folyó, mindinkább a társadalom egészét átfogó olvasás és tájékozódás mással nem pótolható, és nyitott, az ország valamennyi településén és jelentékenyebb munkahelyén elérhető, a társadalmi szükségletek és az egyéni igények együttes figyelembe vételével fejleszthető *műhelyei*. Különösen fontosnak tartjuk, hogy a könyvtárak érték-közvetítő funkciójuk tudatosabb és politikusabb érvényesítésével, a központi ajánlásokra jobban támaszkodva alakítsák állományukat, fokozzák benne a szocialista eszmeiségű, értékes szépirodalmi, valamint ismeretközlő művek arányát, és az állományok ezt a részét propagálják. Kiemelt fontosságú feladatnak kell tekintenünk a könyv kultúra különféle ágai iránt érdeklődő olvasók közösségeinek kialakítását, a *közös olvasási élmények közösségformáló erejének* a kihasználását is.

A munkásság és az ifjúság

A közművelődési párhatározat kimondja, hogy a közművelődésben kiemelt szerepet kell kapnia a *munkásosztály és az ifjúság* művelődésének. Mint ahogy az egész közművelődésben, a könyvtárak munkájában is nagyon szép eredmények születtek már eddig is, mert — hogy csak a legfontosabbakra utaljak a munkásolvasás terén — 630 000 munkás, a fizikai dolgozók 23,2 százaléka veszi igénybe rendszeresen a közművelődési könyvtárak szolgáltatásait, a tanácsi könyvtárak összes olvasóinak csaknem 30 százaléka munkás, a szakszervezeti könyvtárakban pedig arányuk meghaladja az 50 százalékot. A bejáró munkások körében az átlagnál nagyobb az olvasók hányada. A munkásszállások ugyancsak szép eredményekről adhatnak számot. Fontos szerepet játszanak a könyvtárak a szocialista brigádok műveltségének fejlesztésében is.

Ebből a pár adatból is egyértelműen kiderül, hogy nem az elmaradás a kiemelés oka, hanem amikor továbblépésre serkentünk — azaz arra, hogy területünk minden intézménye és dolgozója tehetsége maximumát vesse latba a munkásműveltség növelésére —, arra gondolunk, hogy könyvtári eszközökkel is minden lehető módon segítenünk kell a munkásosztályt történelmi feladatának betöltésében. Természetes azonban, hogy a munkásság művelődési igényeit és az ízlésével összefüggő kérdéseket nem elemezhetjük másképp, és az ilyen vonatkozásban megoldandó feladatokat nem határozhatjuk meg más módon, csak az egész szocialista kultúra fejlődésébe ágyazva. Megoldandó feladataink megfogalmazásakor mindig figyelembe kell vennünk a munkásosztály differenciáltságát is.

A munkásosztály könyvtári gondozásában való lényeges előrehaladás megköveteli, hogy az erőket elsősorban a legnagyobb munkástömegeket koncentráló városokba, kerületekbe és üzemekbe összpontosítsuk. Az új státuszok nagyobb részét is a legnagyobb munkástömegeket kiszolgáló könyvtárak, illetve a munkásolvasókkal kapcsolatos szolgáltatások számára kell fenntartani.

Erősíteni kell a könyvtárak tevékenységének a munkásságra való irányultságát: a könyvtári célkitűzések és feladattervek között szerepeljen kiemelten a munkásolvasók számának növelése, a munkásság olvashatóságának további javítása, a szocialista brigádokkal és a munkásfiatalokkal való megkülönböztetett foglalkozás. Különösen fontos — a szakszervezeti könyvtárakkal együttműködve — kikísérletezni és széles körben elterjeszteni a szocialista brigádok olvasási vállalásainak teljesítéséhez szükséges leghatásosabb eszközöket és formákat. A szocialista brigádokkal való foglalkozás hatékonyságát — különösen az ipari jellegű településeken és a munkáslakta körzetekben működő tanácsi könyvtárak esetében — a könyvtári munka elbírálásának fontos mércéjévé tesszük. A cél nem elsősorban a vállalások mennyiségi mutatóinak emelése, hanem minőségük javítása. Ehhez mindenekelőtt a megyei és a városi könyvtáraknak kell módszertani, bibliográfiai, szervezési tanácsadói segítséget nyújtaniuk.

Ami az *ifjúság olvasásával* kapcsolatos feladatokat illeti, a Művelődésügyi Minisztérium 1971-ben kiadott Irányelvek a 18 éven aluli fiatalok könyvtári ellátásának javítására c. dokumentuma foglalkozik első ízben együtt és azonos mértékben a fiatalok iskolai és közművelődési könyvtári szolgálatának kérdéseivel. Az irányelvek kapcsán az általános iskolás korúak könyvtári ellátásáról sok szó esett az elmúlt időben, ezért ezzel most nem foglalkozom. A kérdések azonban összefüggnek: mivel az általános iskola befejezése után a fiatalok olvasási kultúrája még nem tekinthető kialakultnak, nagyon fontos, hogy a fiatalok a gyermekkönyvtárak jól szervezett szolgáltatásai közül kikerülve se maradjanak magukra a könyvtári gondozás szempontjából. Fejleszteni kell tehát a könyvtárakban az ifjúsági szolgálatot — mindenekelőtt a 15—19 évesek korcsoportjára gondolva —, megteremtven ezzel a közművelődési könyvtár gyermek- és felnőttkönyvtára közötti folytonosságot. Mivel a korosztály kb. fele nem tagja egyetlen könyvtárnak sem, a közművelődési könyvtáraknak egyformán fontos érdekük, hogy tegyenek meg mindent a fiatalok olvasóvá neveléséért, a beiratkozott olvasók esetében pedig a tartós és színvonalas művelődési igények kifejlesztéséért.

Legjobb, ha az ifjúsági szolgálat — a folytonosság megőrzése érdekében — a könyvtárak felnőttterezlegében kap helyet, mert a fiatalok így férhetnek legkönnyebben hozzá a teljes könyv- és folyóiratállományhoz. Az ifjúsággal természetesen minden könyvtárnak kiemelten kell foglalkoznia. Ennek feltételei az A- és B-típusú könyvtárakban jobban megvannak. Az ifjúság szolgálatát az A- és B-típusú könyvtárakban is a könyvtár egész kollektívájának fontos feladata, de ifjúsági felelős nélkül nem jöhet létre eredményes ifjúsági könyvtári munka. Ennek ellenére, tudomá-

sunk szerint, még mindig sok A- és B-típusú könyvtárban nincs ifjúsági felelős. A jövőben tehát minden ilyen könyvtárban meg kell teremteni az ifjúság könyvtári gondozásának személyi feltételeit.

Munkánk mozgalmi tevékenység!

A közművelődéspolitikai párhatarozat hangsúlyozza, hogy erősíteni kell a munka mozgalmi jellegét. Hogyan is állunk e téren, mozgalmi munka-e a könyvtárosi munka?

Sokan hajlamosak arra, hogy csak azt a tevékenységet tekintsék mozgalmi munkának, amit a társadalmi munkás könyvtárosok végeznek. Véleményem szerint a *könyvtárosi munka olyan szakmai tevékenység, ami mozgalmi jelleggel párosul*. A mozgalmi jelleg jelenti a szakmai tevékenység pártosságát, jelenti, hogy a könyvtárosnak mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy intézménye szolgálja tudja a társadalmi-politikai célokat. Ehhez azonban a könyvtárosoknak ki kell mozdulniuk — szellemileg és sok esetben fizikailag is — a könyvtár falai közül. Nemcsak azt kell tudniuk, hogy milyen társadalmi, gazdasági, kulturális problémákat kell megoldania az országnak, hanem azt is, hogy mit kell megoldania szűkebb pátriájuknak, sőt az egyének is.

Azt, hogy egy üzemben, egy településen mennyire vannak meg a könyvtári munka intézményi feltételei, nagy mértékben befolyásolja a gazdasági vezetők felfogása: az tudniillik, hogy mennyire tartják fontosnak az olvasást. Az viszont, hogy a könyvtár milyen mértékben segíti tevékenységével, szolgáltatásaival egy adott üzemben, lakóterületen a társadalmi, gazdasági, kulturális tevékenységet, nagyrészt, illetve egészen a könyvtároson múlik. A könyvtárosnak benne kell élnie, jelen kell lennie a helyi társadalmi életben. Például a könyvtár feladata a felnőtteknek a segítség, de ennek a követelménynek csak akkor tud eleget tenni, ha tudja, kik azok, akiknek nincs meg az általános iskolai végzettségük, kik azok, akik még ezt iskolai keretben meg tudják szerezni, illetve akik számára az általános iskolai végzettségnek megfelelő műveltségnyag megszerzését a közművelődési intézményeknek, ezen belül a könyvtáraknak kell lehetővé tenniük.

A közművelődési tevékenységgel szemben támasztott követelmények fokozódása az országos, valamint a tudományos és a szakkönyvtárak számára is szükségessé teszi saját feladataik végiggondolását, mert vannak közvetlen közművelődési kötelezettségeik is. Így például a felsőoktatási könyvtárak vonatkozásában a hallgatók közművelődési igényeinek könyvtári kielégítése vagy ennek megszervezése, mégpedig a tanácsai könyvtárak szolgáltatásainak figyelembe vételével. Vagy például a nem felsőoktatási intézmények keretében működő országos könyvtárak vonatkozásában a magas szintű szakirányú érdeklődéssel bíró értelmiségiek olvasási igényeinek kielégítése, az üzemi műszaki könyvtárak vonatkozásában pedig a munkások szakirodalmi olvasási igényeinek kielégítése a szakszervezeti könyvtárakkal együttműködve.

Tervek és központi szolgáltatások a könyvtárak munkájának megjavítására

A könyvtárak soron levő feladatainak megoldását *központilag* is elősegítjük. Mindenekelőtt a központi állományépítési ajánlásokat — tehát az Új Könyvek és a körülötte létrejött „társkiadványok” ajánló munkáját — kívánjuk fejleszteni, hogy megfelelhessenek a párhatarozat eszmei kívánalmainak. Ezzel párhuzamosan az Új Könyvek révén segíteni fogjuk a könyvtárosokat az időközben elavult könyvek kivonásában is.

Ugyancsak az „optimális állományok” kialakítását fogják elősegíteni azok a központi kezdeményezések, amelyek eredményeként az A- és B-típusú könyvtárak konkrét, székhelyük és vezérszékük társadalmi szükségleteire épülő gyűjtőköri szabályzatokhoz jutnak. E munkálatok keretében a C-típusú könyvtárak számára — katalógusokat is pótló — összesített törzsanagyjegyzéket bocsátunk ki központilag. A könyvtárközi kölcsönzés tekintetében is lényeges előrehaladást eredményez majd a magyar könyvtárügy első központi tároló könyvtárának üzembe helyezése az ötödik ötéves terv időszakában.

Meg kívánjuk vizsgálni, hogy az országos szakkönyvtárak, információs intézmények szolgáltatásai bővítésével, az esetleges „szolgáltatási fehér foltok” kiküszöbölésével, bibliográfiai-irodalomkutatási tevékenységük kiterjesztésével hogyan támogatnánk az eddigieknél lényegesen nagyobb mértékben a közművelődési könyvtárak munkáját.

Részben központilag, részben a megyei könyvtárak bekapcsolásával a jelenleginél jóval több propagandaanyagot és korszerű módszertani segédletet kívánunk kibocsátani, különösen a kiemelt társadalmi rétegek és csoportok színvonalasabb, változatosabb könyvtári szolgálata érdekében.

Az általános iskolás korú gyermekek könyvtári ellátásának megjavítása céljából megvizsgáljuk a közös fenntartású iskolai gyermekkönyvtárak működését, valamint a kis települések gyermekklakóinak könyvellátását, és kidolgozzuk a könyvellátásuk hazai feltételeinek megfelelő rendszert, továbbá az iskolai könyvtári ellátási központok létrehozásának feltételeit.

Növelni kívánjuk — mégpedig a párthatározat célkitűzéseinek megfelelő tematikával — a központi továbbképző tanfolyamok számát, és irányelveket bocsátunk ki a megyei szakmai továbbképzés fokozásáról és színvonalának fejlesztéséről. Irányelveinkben külön foglalkozunk a könyvtárosok ideológiai képzésével, s javasolni fogjuk, hogy a megyék a meglévő politikai képzési lehetőségek messzemenő kiaknázásával hozzák be a képzettségben mutatkozó elmaradásokat.

Erőteljesen fejlesztjük az olvasással, az olvasási élmény befogadásával kapcsolatos kutatásokat, és megteremtjük a feltételeket ahhoz, hogy e kutatási eredmények minél előbb és minél szélesebb körben jussanak el az alkalmazás fázisába.

Távlati tervezés, együttműködési és fejlesztési tervek

Ma mind a tanácsi, mind a szakszervezeti, mind pedig az iskolai könyvtárügy fejlesztése hivatalosan elfogadott, az elvszerű és ésszerű munkamegosztás kérdéseit is rendező távlati koncepcióra támaszkodik. A fejlesztési elképzelések teljes mértékben megfelelnek a közművelődési párthatározat előírásainak és szellemének. A közelmúltban végzett tájékoztódásunk eredményeként megállapítottuk, hogy a megyéknek több mint a fele a V. B., illetve a művelődési bizottság által jóváhagyott könyvtárfejlesztési (közművelődési és iskolai) tervvel rendelkezik.

A közművelődési párthatározat felhívja a figyelmet a komplex intézmények létrehozására is. Ennek figyelembevételével a jövőre vonatkozólag a következőket ajánljuk:

A tanácsi könyvtárak fejlesztési irányelveiben és a szakszervezeti könyvtárak fejlesztési irányelveiben a két hálózat együttműködésére és feladat-átvállalására meghatározott felületek eléggé tágak, tehát nem kell rajtuk bővíteni, csak élni kellene velük. A továbbiakban is mindkét hálózat könyvtárainak fáradozniuk kell az egyeztetett előrelépés, a kölcsönös előnyökkel járó együttműködés megvalósításaért.

A 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásáról szóló irányelvek a könyvtár és az iskola többféle együttműködésének lehetőségéről tesznek említést. A közművelődési és az iskolai könyvtáraknak az eddigieknél bátrabban kell élniük ezekkel a módszerekkel és olyan további koordinálási és integrálási megoldásokkal is, amelyek az ellátás párhuzamosságát a közművelődési és a pedagógiai feladatok sérelme nélkül szüntetik meg.

A tanácsi könyvtári és a művelődési otthoni hálózat együttműködését illetően továbbra is meg kell maradni a szakmai irányelvek előírásai mellett: tehát a D-típusú ellátóhelyek egy részének klubkönyvtári megjelenési formájánál. Az 1500 lakos feletti településeken vagy az ennél népesebb városrészekben ne klubkönyvtárral oldják meg a közművelődés gondjait, még kevésbé a körzeti székhelyeken az ún. „körzeti klubkönyvtárakkal”.

Az 1500 lakosnál kisebb lélekszámú települések könyvtárainak önálló állománygyarapítási tevékenységét fokozatosan meg kell szüntetni — függetlenül attól, hogy részei-e ezek a könyvtárak más művelődési intézményeknek vagy sem —, és e könyvtárakat az állománygyarapítás szempontjából az A-, B- vagy C-típusú könyvtárhoz kell kapcsolni, mert a D-típusú könyvtárral ellátott település lakossága csak ezen az úton juthat hozzá a számára társadalmilag szükséges könyvanyaghoz.

A működési feltételek javítását — a lehetőségek arányában — valamennyi településkategória könyvtáraiban elő kell mozdítani. Ezt a folyamatot központilag is elősegítjük, részint a könyvtárépítési szabvány megalkotásával, részint pedig a felzabadosulás 30. évfordulója tiszteletére indított „Harminc év, harminc könyvtár” elnevezésű könyvtárépítési akcióval.

Kondor Istvánné

A pártbizottságok támaszai

A fenti címmel a közelmúltban cikk jelent meg a *Szovjetszkaja Kulturában* (60. sz.). A cikk szerzője, V. Novikov írásában arról a nagyszabású tanácskozásról számol be, melyet az SZKP KB propaganda osztályán tartottak a szövetséges köztársaságok kommunista pártjainak központi bizottságait képviselő küldöttek, a járási, a megyei, a városi pártbizottságok agitációs és propaganda-osztályainak, művelődési osztályainak titkárai és vezetői, a Szovjet Szakszervezetek Központi Tanácsának és a Komszomol KB-nak felelős dolgozói, a minisztériumok és a főhatóságok vezető dolgozói, valamint a sajtó, a rádió és a televízió érdekelt munkatársai részére. A megbeszélés, illetve vita napirendjén a következő kérdések szerepeltek: a pártirányítás megerősítése a kulturális intézmények tevékenységében; intézkedések az SZKP KB *A könyvtárak szerepének fokozása a dolgozók kommunista nevelésében és a tudományos-műszaki haladásban* című határozatának megvalósítására. Mivel a határozatot a Könyvtáros októberi számában részletesen ismertettük, a továbbiakban a tanácskozás legfontosabb könyvtárügyi megnyilatkozásaira és állásfoglalásaira hívjuk fel a figyelmet.

A felszólalók megállapították, hogy a kulturális intézmények tevékenysége általában mind jobban és jobban a pártszervezetek figyelmének központjába kerül. Ennek jele, hogy a klubok, könyvtárak, múzeumok munkájával összefüggő kérdéseket a legutóbbi időben megvitatták a járási és a megyei pártbizottságok plénumain és ülésein. Ugyanerről tanúskodik az SZKP Központi Bizottságának említett könyvtárügyi határozata is. A tanácskozáson sokoldalúan megvitatták azokat az intézkedéseket, amelyek ennek a fontos pártdokumentumnak élettel való megtöltéséhez szükségesek.

A Szovjetunióban jelenleg több mint 360 000 könyvtár működik, olvasóközönségük meghaladja a 180 milliót. Már maga ez a tény arra kötelezi a pártbizottságokat, hogy a legnagyobb figyelmet fordítsák a könyvvel végzett munkára, a közművelődési, a szak-, a gyermek- és ifjúsági könyvtárak tevékenységének fejlesztésére. Ebben a vonatkozásban az egyik legfontosabb irányzat a könyvtári hálózatok központosítása, amely a különféle könyvtárak együttműködésén kívül a könyvállomány felhasználásának megjavítását, az irodalom feldolgozásával kapcsolatos költségek csökkentését, a könyvtárosok munkájának megkönnyítését eredményezi, s ezt természetesen követni fogja az olvasótábor növekedése is. A tanácskozáson felszólaló N. M. Szikorszki, az Állami Lenin Könyvtár igazgatója, valamint több más felszólaló tényeket sorolt fel, amelyek a *könyvtári rendszerek központosításának* nagy hasznáról tanúskodnak. Asztrahan megye harabalinszki járásában például, ahol a központosított könyvtári szolgálat bevezetését kísérletképpen már 1968-ban megkezdték, az olvasók száma 15 000-ről 25 000-re növekedett. Az utóbbi három évben a könyvtári rendszer általános fejlesztésének eredményeként az olvasók száma az egész országban 9 millióval nőtt. Minőségi változások is történtek: például a mezőgazdasági irodalom kölcsönzése 23 százalékra, a műszaki irodalom forgalma 21 százalékra emelkedett.

A könyvtári hálózatok munkájában azonban még mindig nagyon sok az olyan probléma, amelynek megoldásához a pártszervezetek türelmére és következetességére, gondos ellenőrzésére és irányítására van szükség. Vonatkozik ez mind a könyvtárak anyagi-műszaki bázisának megszilárdítására, sokszorosító gépekkel, szállítóberendezésekkel, közlekedési eszközökkel való ellátására, mind magára az olvasás irányítására. A pártbizottságoknak jobban kell érdeklődniük az *olvasásnak* — különösen az ifjúság olvasásának — *tartalma* iránt is.

A tanácskozáson elhangzott előadásokban szó volt arról, hogy 1974 és 1976 között be kell fejezni a gyermek- és ifjúsági könyvtárak hálózatának építését, el kell érni, hogy a járási központok többségében létrejöjjenek a gyermekkönyvtárak. Ez nagyon felelősségteljes feladat, melynek elodázhatatlan teljesítését a parancsolja, hogy — amint azt az ellenőrzés bebizonyította — számos helyen sok fiatal nem olvasója a könyvtárnak, továbbá az, hogy az ifjúság bizonyos köreiből csökkent a klasszikus irodalom iránti érdeklődés, viszont erősen növekedett az olyan irodalom iránt, amelynek nincs kellő eszmei-politikai és művészi súlya, illetve értéke.

Nagyon sok a teendő az állománygyarapításban is. Aligha lehet megelégedni az-
al, hogy a közművelődési könyvtárak irodalomigényeit eddig csupán 40—50 százalékban elégítették ki. Immár második éve adnak ki könyvsorozatokat külön a könyvtárak számára. A könyvcímek számát tekintve ez a sorozat ugyan nem túlságosan

nagy, mindazonáltal előfordul, hogy ezek a könyvek nem kerülnek egyenesen rendeltetési helyükre.

Az olvasók komoly panaszaira adnak okot a könyvtárak munkájában még mindig fennálló tárcaközi akadályok, amelyek zavarják az együttműködést és a könyv-propaganda összehangolását. Ennek oka, hogy nem kielégítő a bibliográfiai szolgálat sem. Különösképpen vonatkozik ez a megállapítás a műszaki és a szakkönyvtárak tevékenységére, melyektől a szakemberek nem mindig és nem a megfelelő időben kapják meg az őket érdeklő szakirodalmat.

Vörös fonalként húzódott végig a tanácskozáson az a gondolat, hogy az SZKP KB könyvtárügyi határozatainak végrehajtásával összefüggő feladatok csak akkor oldhatók meg sikeresen, ha a határozat végrehajtásában a legtevékenyebben vesznek részt a pártbizottságok.

A tanácskozáson többen foglalkoztak a kulturális intézmények szakemberekkel való ellátottságával is, és megállapították, hogy a szovjet kulturális intézményekben még rendkívül kicsiny a középfokú, de különösképpen a felsőfokú képzettséggel rendelkező szakemberek aránya, s hogy szokatlanul nagy a dolgozók cserélődése, ami ugyancsak károsan hat a klubok, könyvtárak és múzeumok munkájának hatékonyságára. Hangoztatták, hogy feltétlenül emelni kell a kulturális területen dolgozók társadalmi tekintélyét. Egyes városi és járási pártszervezetek következetesen és kitartóan gondoskodnak a művelődési dolgozókról és társadalmi tekintélyükről. Közülük igen sokat a helyi tanácsi szervek képviselőivé választanak, oklevelekkel és a „Szocialista munkaverseny győztesei” jelvényvel tüntetnek ki, s kidolgozták erkölcsi és anyagi jutalmazásuk rendszerét is, valamint foglalkoznak lakás- és életviszonyaik javításával.

De még több támogatásra van szükség, mivel a kulturális intézmények dolgozóiról való pártgondoskodással kapcsolatos anyagi és szellemi befektetések haladéktalanul megmutatkoznak a kulturális intézményeknek a városok és a falvak dolgozói körében, a serdülő nemzedék körében végzett munkájában. Ennek a gondoskodásnak ellenértékét az emberek millióinak a szocialista kultúra áramkörébe való bekapcsolódása adja meg.

Az MKE életéből

Szeptember 27-én tartotta alakuló ülését a könyvtársegélyesület legújabb szervezete, a *könyv- és könyvtártörténeti bizottság*. Az összejöveten, amelyen 24 tag jelent meg, a bizottság elnökévé *Kéki Bélát*, titkárává pedig *Boda Miklósnét*, a Pécsi Egyetemi Könyvtár munkatársát választották meg. Elhatározták, hogy a jövőben havonta tartanak összejövetelet, ezen rendszeresen ismertetik a legújabb könyv- és könyvtártörténeti műveket, módszertani kérdéseket beszélnek meg, és esetenként külső előadókat is meghívnak.

Az ülés második részében *Kéki Béla Fitz Józsefről* emlékezett meg, halálának tizedik évfordulója alkalmából. Röviden ismertette életét, könyvtörténeti munkásságát és azokat a reformokat, amelyeket Fitz József, mint igazgató vezetett be a Pécsi Egyetemi Könyvtárban és az OSZK-ban. A *Kéki Béla* által felvázolt portrét ketten is kiegészítették: *Hodinka László* az elhunyt tudós pécsi éveiről mondott el jellemző részleteket, *Boda Miklósné* pedig a tanítványokra gyakorolt hatásáról szólt.

Végh Ferenc Holl Bélának A kétszázéves váci könyv és Szántó Tibornak A szép magyar könyv 1473—1973. című könyvét ismertette. Rámutatott a két közelmúltban megjelent könyvtörténeti munka értékeire, új megállapításaira, szépségére, felhívta azonban a figyelmet a koncepciójukban fellelhető következetlenségekre is.

Az előadásokat közvetlen hangú eszmecsere követte.

A Szovjet Kultúra és Tudomány Háza szeptember 26-án vendégül látta a magyar könyvtársegélyesület tagjait. A csoport tagjai megismerkedtek a két könyvtár, a szépirodalmi-társadalomtudományi, illetve a műszaki-természettudományi munkájával, állományával, szolgáltatásával, majd bejárták a múlt esztendőben felavatott épületet, kiállításokat, továbbá a házi moziban két filmet tekintettek meg. Az érdekes rendezvényen szokatlanul sokan, több mint másfélszázan jelentek meg. (V. M.)

Üzemi könyvtár a Renault Gyárban

A közelmúltban egyhónapos tanulmányút keretében jó pár francia közművelődési könyvtárat ismerhettem meg. Hevenyészett kinti jegyzeteimet rendezgetve és emlékeimet felidézve szaporodnak feljegyzéseimben, illetve mellett a különböző vastagságú felkiáltójelek, kérdőjelek, aláhúzások. Az elismerés — a szakmai tisztelet és egy kicsit az irigység — felkiáltójelei sok mindent felidéznek bennem. Például az utóbbi két évben Párizs V. és XV. kerületében felépült, csaknem 2000 négyzetméter alapterületű, korszerű *kerületi könyvtárakat*, a kis települések *bibliobuszos ellátásának példamutató szervezetét*, jó néhány gyermekkönyvtárt, amely térkiképzésével, berendezésével, valami egészen megkapó kötetlen és otthonos légkörével szellemi *gyermekparadicsomot* teremtett stb. Nem ritkák azonban az adatok, információk, tapasztalatok mellé kerülő kérdőjelek sem, amelyek emlékezetembe idézik például a központi szakmai irányítás, a szervezett módszertani segítség és a központi szolgáltatások erőtlenségét, a korszerűség mellett egész sereg korszerűtlen tendencia érvényesülését, a kihasználtsági mutatók kedvezőtlen voltát, a tudatos tartalmi munka esetlegességeit stb. Emlékek, tapasztalatok, amelyeket mérlegre téve summásan úgy fogalmaz meg az ember, hogy mindent összevetve *az alapvető dolgokban általában nincs szégyenkezni-valója a magyar könyvtárügynek.*

Legkedvesebb emlékeim, legjobb tapasztalataim a nagyhírű Renault Gyár üzemi könyvtárához fűződnek. A találkozás, a megismerés izgalmát fokozta, hogy míg a francia városi könyvtárakban és a szakkönyvtárakban jó néhány magyar könyvtáros megfordult, addig francia üzemi könyvtárakban kevesen jártak, a Renault Gyár könyvtárába pedig — azt hiszem — eddig csak én jutottam el. Itt tapasztaltam a leg-tudatosabb, a törekvéseinkkel leginkább rokon, *valóban munkásközpontú* könyvtári tevékenységet.

Közhely az a megállapítás, hogy az élet a legnagyobb rendező. Mert az első és meghatározó benyomást, a könyvtárral való találkozást rendezni sem lehetett volna jobban. — A hatalmas gyárváros könyvtára felé haladva éppen a műszakot befejező munkások tódultak ki a gyárreszlegek kapuin. A kijáratnál szakszervezeti aktivisták és a könyvtár baráti körének tagjai fogadták őket. Az előbbieket a nagy szakszervezet, a CGT chilei eseményekkel foglalkozó rölapjait, az utóbbiak az üzemi könyvtárnak Chilére vonatkozó rölapbibliográfiáit és egyéb propagandaanyagait osztogatták. A könyvtár helyiségéhez érve újabb élmény: még a folyosóra is jutott a munkáscsoportokból, amelyeknek tagjai az „éhe a szépnek” megindító ígézetével és fegyelmével hallgatták a könyvtár által az ebédszünetben szervezett *fuvolahangversenyt*, a szinte rendszeresen tartott párperces déli koncertek egyikét.

A 30—40 ezer dolgozót foglalkoztató Renault Gyár üzemi könyvtárának fenn-tartója az üzemi bizottság. A könyvtár állami támogatásban egyáltalán nem részesül. Az üzemi bizottság a béralap két százaléká felett rendelkezik, amelyet szociális, kulturális és sport célokra fordít. Az általa működtetett könyvtár évi könyvbeszerzési összege 120 000 frank. Jelenlegi könyvvállománya kb. 30 000 kötet, Helyiségének nagysága kb. a Csepel Vas- és Fémművek szakszervezeti könyvtáráénak felel meg. Könyvtárosi létszáma 12 fő. Utolsó évi könyvgyarapodása 6347 kötet. A könyvvállomány összetétele nagyfokú tudatosságot tükröz. Minden meglátogatott könyvtárénál nagyobb arányban szerepel állományában a szocialista szépirodalom, benne sok szovjet regény. Legfrissebb magyar vonatkozású beszerzésük Aczél György francia kiadású kötete. A leghaladóbb társadalomtudományi, politikai művek, a természet-tudományos és a műszaki irodalom állományrésze igen gazdag.

Fél esztendő könyvkölcsönzési forgalmának megoszlása nemcsak a jó állomány-összetételre, hanem a könyvtárosok ajánló és propagandamunkájának tiszteletre-méltó színvonalára is fényt derít: a 114 562 kötetes forgalomról a szépirodalomra 41 571, a politikai könyvekre 4379, a műszaki irodalomra 8175, a természettudományiakra 6329, az egyéb ismeretterjesztő munkákra 35 922, az idegen nyelvű irodalomra 3313, a gyermekirodalomra 14 773 kötet jut.

Csak a legfontosabb mutatókat figyelembe véve megállapítható, hogy az ismeretterjesztő irodalom kölcsönzési aránya, s ezen belül különösen a műszaki és a természettudományi irodalom kölcsönzése jóval meghaladja a magyar szakszervezeti könyvtárakét. Részletesebb statisztikákat elemezve kimutatható a fokozódó érdeklődés a közgazdasági, a bel- és külpolitikai, a jogi kérdések irodalma, a műszaki irodalom széles skálája, a vendégmunkások részéről pedig az alapfokú nyelvkönyvek iránt is.

Arccal a munkások felé

A könyvtár munkájának nagy részét a *céltudatos olvasószervezés* köti le, amely legkövetkezetesebben a segédmunkásokból és a bevándorolt munkásokból kikerülő kezdő olvasókra irányul. Az utolsó egy év alatt, 1973-ban 2784 új olvasó iratkozott be, közülük segédmunkás 1606, szakmunkás 711, technikus 241, műszaki vezető 81, alkalmazott 145.

A könyvtárosok az olvasók megnyerése érdekében szívós, az igényeknek elébe menő munkát végeznek, a könyvet valóban a munkahelyhez, az olvasóhoz viszik. Az üzemi könyvtárnak a mi értelmességünk szerinti letéti fiókjai nincsenek az üzemrészekben. Ezt tartanak legcélszerűbbnek az ott dolgozó könyvtárosok is, de a fiókkönyvtáraknak nem ad helyiségeket a vállalat. Viszont 13 üzemrészbe meghatározott időpontokban bibliobusznak nevezett szállítóeszközökkel viszik-hozzák a könyveket. Ezek valójában targoncák, hatásosságuk azonban jól jellemzi, hogy a 114 562 kötetes félévi kölcsönzésből 71 689 könyvet (62,5%!) az általuk az üzemrészlegekbe szállított kötetek közül kölcsönöztek. További 2004 kötet kölcsönzése pedig *vándorládákból* történt, amelyeket viszont a gyárváros teljesen távoleső, szétszórt, kis létszámú üzemrészekben rendszeresítettek. Ide az 50 kötetes vándorládákban elsősorban a dolgozók által előzetesen kért könyveket juttatják el kívánságlista alapján.

A könyvtár különös erővel törekszik a bevándorolt és a vendégmunkások olvasóvá nevelésére. A gyár dolgozóinak kb. egyharmada ugyanis ebből a rétegből kerül ki. A munka eredményességét bizonyítja, hogy a 2784 újonnan beiratkozott olvasóból 1003, vagyis az új beiratkozók 36%-a *bevándorolt munkás*. Az ő igényeikre és olvasóvá nevelésükre való tekintettel csak a legutóbbi két esztendőben 2000 könyvet szereztek be az Afrikára vonatkozó irodalomból arab, spanyol, portugál és francia nyelven. Helyzetüket és igényüket figyelembe véve a könyvtár rendszeresen gyarapítja az írás-olvasás könyveket, nyelvtankönyveket is, s részükre külön ankétokat, előadásokat szervez — saját nyelvükön — szülőhazájuk történelméről, politikai helyzetéről, irodalmáról.

Az üzemi könyvtár „könyvcsatája”

A könyvtár dolgozói könyvcsatának nevezik azt a tevékenységet, amely a munkások olvasási kultúrájának emeléséért folyik. Beleértik ebbe az olvasótoborzás feladatait s mindazt, amit a közvetlen könyvkölcsönzési tevékenységen felül végeznek. E könyvcsatában legfőbb szövetségeik társadalmi segítők, a könyvtárbarátok körének tagjai. A könyvtárosok velük közösen készítik éves munkatervüket, akcióprogramjaikat. Ők osztják szét dolgozótársaik között a könyvtár tájékoztató anyagait, röplapjait, ajánlójegyzékeit, meghívóit. Foglalkoznak dolgozótársaikkal, s beiratkozásra ösztönzik őket.

A téma szerinti könyvjegyzékek, újszerzeményi listák hetenként jutnak el a dolgozókhoz. Ottlétemkor például turisztikai könyvek, a kertészkedés, a Párizs irodalmi és művészeti emlékeit ismertető könyvek jegyzékei forogtak közkezen. Ugyanakkor összeállítás készült a szakmai átképzést segítő könyvekről is.

A könyvtár a baráti kör közreműködésével tartja érdeklődéstől kísért s mindig könyvajánlással egybekötött csoportos foglalkozásait, ankétjait. A közelmúltban rendezett ankétok témáiból: Napóleon és legendája; Spanyolország: a fény és árnyék országa; Jövönk a térben; A nő szerepe és helye a modern házasságban stb. A meghívott és önzetlenül vállalkozó előadók között olyanok fordultak meg a munkások között a könyvtár rendezvényein, mint pl. Albert Saboul történész, az írók közül M Arland, H. Bazin, J. Chabrol, Chamson, Armand Lanoux stb.

Figyelemre méltó, hogy a könyvtár szolgáltatásai szorosan kapcsolódnak az üzemi bizottság által szervezett egyéb kulturális vagy társadalmi tevékenységhez, a szabadidőt kitöltő kezdeményezésekhez. Könyvválasztékkal, ajánló bibliográfiákkal, könyvkiállításokkal segítik például a bélyeggyűjtő szakosztály, a fotósakkör, a hang- lemezklub, a sportkör stb. tevékenységét.

A Renault Gyár üzemi könyvtárának munkatársai hivatásszerető, a munkás- művelődés ügyét szolgáló emberek. Céltudatosságuk, munkájuk fontosságába vetett törhetetlen hitük számunkra is példamutató.

Gönczi Imre

Az „Olvasó munkásért”

A közművelődés helyzetével és fejlesztésének feladataival foglalkozó 1974. márciusi KB ülés világosan megfogalmazta a munkásművelődés jelentőségét: „Politikai-ideológiai, gazdasági-technikai érdekek egyaránt sürgetik a munkásművelődés következetes fejlesztését. A társadalom kulturális felemelkedése szorosan összefügg a munkásosztály műveltségi helyzetével: a munkásművelődés ügyét ezért alapvető fontoságúnak kell tekinteni.”

A feladatok tekintélyes része természetesen a könyvtárakra hárul, amelyeknek alapfeladata a tanulás, a permanens önművelés támogatása, az ideológiai, szakmai tájékozódás biztosítása, az esztétikai élményt nyújtó irodalom befogadására való felkészítés, a szabad idő kulturált eltöltésével kapcsolatos igények felkeltése és kielégítése.

E teendők színvonalas megoldása kétségkívül a könyvtári munka mércéjének magasabbra helyezését kívánja; így a kevésbé látványos belső munkák pontos végzését, kiváltképp az igényes állománygyarapítással és a sokszor kellően nem becsült feltárással kapcsolatos aprómunkák folyamatos ellátását, de ide sorolható az olvasószolgálati tevékenység hatékonyságának növelése, az orientálás fokozása, a pedagógiai érzékenység, az olvasóval való kapcsolatteremtés hathatósabb módszereinek elsajátítása is. Ugyanakkor előtérbe kerül a látványosabb, de egyáltalán nem könnyebb „menedzselés”, az olvasótoborzás, a propaganda, energiát nem kímélő különféle rendezvények szervezésének kötelezettsége.

A pályázat célja

Mivel az ország fizikai munkavállalóinak az elmúlt év végén mintegy 23%-a — tehát minden ötödik munkás — volt rendszeres könyvtárhasználó, az Olvasó néperért mozgalom keretében került meghirdetésre az Olvasó munkásért pályázat a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, a Szakszervezetek Országos Tanácsa és a Művelődésügyi Minisztérium közös kezdeményezésére. E pályázat, ha nem is hirdet meg vadonatúj feladatokat, mindenképpen sok új színnel gazdagítja az olvasómozgalmak elszűrült palettáját.

A célkitűzések közül elsősorban a munkások széles rétegeinek bevonása a könyvtárhasználók táborába, különös tekintettel a szocialista brigádokra, a szakmunkástanulókra, az ifjúságokra, a bejárókra és a szálláslakókra.

A pályázat meghirdetői szükségesnek tartják a tartalmi munka fejlesztését, az állományépítéstől kezdve az egyénhez szóló ajánlasi, nevelési mozzanatokon keresztül a közösségi, aktivizáló ráhatások (klubok, körök, vetélkedők stb.) egymásra épülő, egymás hatását felerősítő formáinak, rendszerének kiépítéséig.

Mi az újdonság e mozgalomban?

Egyebek között a kötetlenség. Nincsenek előírt teljesítményi szintek, olvasói százalékok, kötelezően elolvasandó művek, könyvlisták, központilag meghatározott rendezvények. A könyvtárosok a saját körülményeiket mérlegelve tehették meg felajánlásukat, s egyúttal ez volt az egyik veszélyes buktató is. A pályázat elsősorban az önállóságra, a könyvtárosok képzeletére épített, számosan mégis beidegzett reflexektől vezérelve hiányolták a központi előírásokat, a centiméterenként kijelölt utat, s olykor a kezdeményezőkézség kockázatos útjai helyett a bevált formák kényelmét választották.

Kik pályáztak?

Újszerű volt, hogy a pályázat, figyelemmel a munkásság rétegeződésére, eltérő igényeire, egyszerre négy könyvtári hálózat számára tette lehetővé a részvételt: a tanácsai, a szakszervezeti, a vállalati műszaki és a szakmunkásképző intézetek könyvtárai nevezhettek be a versengésbe. Mindez a jelentkezésekkel kapcsolatban bizonyos adminisztrációs, szakigazgatási nehézségeket okozott, mivel például a műszaki könyvtárak a szakszervezeti hálózati központokhoz, a szakmunkásképzők a tanácsok művelődésügyi osztályához nyújtották be pályázati vállalásukat, a szakmunkásképzők számára pedig külön gondot okozott az is, hogy a versengés időszaka nem esik egybe a tanévvel. Befolyásolta a különféle hálózatok részvételét a rutin, az olvasómozgalmakban való jártasság is, általában a mozgalmi gyakorlatból adódó előnyök. Ezt bizonyítja a pályázók hálózati megoszlási statisztikája: A rendelkezésünkre álló, még korántsem teljes adatok szerint (2 megye nem küldött jelentést) 804 könyvtár

vállalta a részvételt, 527 szakszervezeti, 238 tanácsi, 30 műszaki és 9 szakmunkás-képző intézeti könyvtár. Amennyire örvendetes — de természetes is — a szakszervezeti könyvtárak aktivitása, annyira figyelmeztető a műszaki könyvtárak csekély érdeklődése. Ez utóbbi tény is jelzi, hogy a munkásság szakirodalmi ellátásában a műszaki könyvtárak elsősorban a közép- és felsőfokú képzettségű műszaki szakemberek igényeire igazodnak, s nem vesznek részt eléggé a szakmunkás-továbbképzés, az újító mozgalom szakirodalmi támogatásában, általában a munkások műveltségének emelésében és a propaganda fejlesztésében. A szakmunkásképző iskolák alacsony részvételi aránya részben annak következménye, hogy a hálózat még csak a közelmúltban alakult ki, részben a már említett időtartam problémákkal magyarázható.

Érdekes a benevezési adatok további bontása: A fővárosban 10 Szabó Ervin kerületi könyvtár indult a versenyen, ezzel szemben 194 szakszervezeti egység, éspedig 7 központi, 17 körzeti, 45 önálló és 125 letéti könyvtár. A vidéket 333 szakszervezeti könyvtári egység képviseli. Majd mindegyik SZMT központi könyvtár indult a pályázaton.

A tanácsi könyvtárak közül a megyei hálózati központok többsége jelentkezett, s 47 városi könyvtár tett vállalatot. Ez utóbbiakhoz csatlakozik még a városi főkönyvtárak serege. A járási könyvtárak többségét is ott találjuk a versenyzők között. A műszaki könyvtárak között a Kohó- és Gépipari Minisztérium Tudományos Tájékoztatási Intézete és a NIMDOK (a Nehézipari Minisztérium tájékoztató intézménye) hálózat egységei alkotják a pályázók túlnyomó többségét.

A vállalatok

A benevezések számadatai — bár alkalmasak különféle következtetések levonására — önmagukban sokkal kevesebbet mondanak, mint maguk a vállalatok, s a pályázat lebonyolításának, megszervezésének egyes területeken alkalmazott módjai, formái. Általános például az olvasók számának emelésére tett felajánlás. Komárom megyében mintegy 2000-rel kívánják növelni a szakszervezeti könyvtárak munkásolvasóinak számát. Békés megyében a tanácsi könyvtárakban 5 százalékkal emelik arányukat. Az adatok elemzése azt mutatja, hogy tovább erősödik az az utóbbi tíz évben megfigyelhető tendencia, hogy a közművelődési könyvtárakban az összes olvasók számának növekedésénél nagyobb arányú a munkásolvasók számának emelkedése — jelen esetben az olvasótábor valószínűleg több tízezer munkással fog bővülni.

Az Olvasó népért mozgalom e részakciójában elsősorban a könyvtárosok kezdeményező képességére számítunk — a helyi, megyei kezdeményezésekre —, éppen ezért a megyei hálózati központjai a gazdái a vetélkedésnek, az ő módszertani munkájukra, sugalmazásaikra támaszkodhatnak a versengés résztvevői. A társadalmi bázist az Olvasó népért mozgalom helyi szervei, a könyvbarát bizottságok, a könyvtárközi bizottságok képezik. A szakigazgatási vonatkozásban pedig a megyei tanácsok művelődésügyi osztályainak irányításával működő friss szakfelügyelet játszhat aktívizáló és ellenőrző szerepet.

Figyelemre méltó szervező munkát végez a Szolnok megyei SZMT könyvtár. A pályázat népszerűsítésére igénybe vette a megyei könyvtárközi bizottságot, tájékoztatta a szakszervezeti megyebizottságokat, valamint a megyei sajtót és rádiót. Az üzemekben ugyancsak tájékoztatta az üzemi lapot, a munkahelyi vezetőket, a mozgalmi szerveket, a brigádvezetőket az Olvasó munkásért pályázatról, és javaslatokat kért a legaktívabb olvasóktól. A könyvtár módszertani útmutatót bocsátott ki, valamint cikkbibliográfiát jelentetett meg *A munkásság, a munkásművelődés és társadalmi háttere* címmel. (Fejezetcímek: Felnttöktatás, Olvasóvá nevelés, Könyvtári ellátás, Szakmunkásképzés, Munkásrétegek, Gazdasági—társadalmi—szociológiai háttér stb.) Az SZMT könyvtár a könyvtárosok számára ötletjegyzéket készített, amelyből kiemeljük a „Könyvrajánlás” címmel a kölcsönző könyvtárosok körében tervezett magános vetélkedő javaslatát. A könyvtáros 5—15 perces, magnóra vett beszélgetést folytat valamelyik munkásolvasójával abból a célból, hogy mélyebben megismerje a választási szándékot és indítékokat. E vetélkedőtől azt várják, hogy országos népszerűsítésre is alkalmas tapasztalatokkal szolgál, amelyek továbbképzések alkalmával is felhasználhatók lesznek, és végül segítségével színesebbé válhat a Szolnoki Rádió könyv- és könyvtárnépszerűsítő propagandája.

Az Olvasó munkásért akció keretében az üzemi szakszervezeti bizottságokkal, valamint az üzemi lapok szerkesztőségével közösen *Az olvasás haszna* címmel irodalmi pályázatot hirdettek, s az ennek keretében beérkező műveket a helyi lap is közli. A pályázati felhívás például a következő témaköri választást javasolta: A könyv és

én, Az üzemi lap olvasása közben, Bemutatom házi könyvtáramat, Az olvasó munkásszony nem könyvmoly, Könyvtári élménybeszámoló vagy brigádnapló részlet.

A kelleténél talán bővebben ismertettük a Szolnok megyei SZMT könyvtár terveit, elképzeléseit, hisz nyilván másutt is vannak látványos, újszerű vagy éppen ellenkezőleg: kevésbé csillogó, a könyvtári munka bensőbb tájain alig mérhető, illetve csak hosszabb időszak alatt érzékelhető eredmények. A szolnoki példákkal csupán arra szeretnénk volna utalni, hogy a vetélkedésben máris megmutatkozik a könyvtárosi invenció, lendület, s a hagyományos módok mellett feltűnnek új módszerek is. Végül szeretnénk hangsúlyozni, hogy az Olvasó munkásért pályázat célkitűzése, az olvasó munkás eszményképének általánossá tétele nem kampányfeladat, hanem megvalósítása szüntelen tetteket követel a hivatástudattal áthatott könyvtárostól — akár részt vesz a versengésben, akár nem.

Verseghi György

Holt lelkek — élő olvasók

Csicsikov jutott eszembe, Gogol regényhőse, amikor Tuba László, a Mosonmagyaróvári Városi és Járási Könyvtár vezetője elmesélte találkozását a falusi könyvtárak nemlétező olvasóival. Csicsikov, aki összevásárolta az orosz földesuraktól elhalt jobbágyaikat, és e holt lelkek listájával tekintélyes vagyion látszatát keltette. A hatvanas évek végéig a járás falusi könyvtáraiban nem kezdtek újra az olvasók névsorát minden naptári évben, hanem a már beiratkozottakhoz egyszerűen hozzáírták az újabbakat. Így aztán olyanok is növelték a létszámot, akik a beiratkozás óta feléje sem néztek a könyvtárnak, akik elköltöztek a faluból vagy egyszerűen — meghaltak.

Pillanatig sem hoznám közös erkölcsi nevezőre a szélhámos Csicsikovot és a munkáját nehéz körülmények között, igen csekély erkölcsi és anyagi elismerésért végző könyvtárost. Hiszen a falusi könyvtáros csupán hagyta magát sodortatni a könnyebb ellenállás irányába. Amikor a nagy olvasószervezési kampányok jöttek, és amikor a nyilvántartás ilyen pontatlanságát a hálózati központ is elnézte — aligha vethetünk rá követ. Csakhogy a végeredmény olyan statisztika lett, amely tetszetős ugyan, de nem igaz.

Amikor a nemcsak fiatal és ambiciózus, hanem kiváló szakember hírében is álló járási könyvtárigazgató elkezdett rendet csinálni, bizony nem lelkesedtek az ötletért munkatársai és felettesei. Hiszen a beiratkozottak ellenőrzése után a statisztika az olvasók számának negyedével, felével való csökkenését jelezte, az állomány selejtezése pedig más könyvtári mutatókat rontott le. És a mosonmagyaróvári járási adatok a megyei összképnek is ártottak. Tuba László számainak azonban volt egy eléggé nem értékelhető jellemzőjük: pontosan megfeleltek a valóságnak. Rövid idő múlva minden könyvtáros azzal a nyugodt érzéssel lapozhatta fel névsorát, hogy igaz: a 400 beiratkozott

olvasó helyett csak, mondjuk, 350 van, de az igazi olvasója az irodalomnak.

Az esetnek két tanulsága is van. Az egyik a népművelők, közművelődési munkások, könyvtárosok számára. Régóta nem a megjelentek száma minősít csupán egy rendezvényt. (Ha sokan ezt hiszik is, ezért a tényleges létszámra még „rátesznek”, hogy növeljék a siker látszatát.) És a könyvtáros munkáját is csak akkor dicséri a beiratkozottak tömege, ha e tömeg mögött valódi olvasók állnak. Ez a tény persze — furcsa módon — a számbeli növekedést is sürgeti, hiszen a több beiratkozott között több az igazi olvasó. Különösen akkor, ha a könyvtáros nem a számszerű eredményre összpontosít csupán, hanem a tartalomra is.

A másik tanulság mindenkinek szól, akinek alkalma van — netán munkaköri kötelessége — statisztikát készíteni, és számokkal kell jellemeznie helyzeteket, állapotokat, folyamatokat. A statisztika szent dolog — mondja Tuba László. De nem úgy, hogy a számok sora tévedhetetlen, s ezért vakon tisztelnünk kell őket, hogy tevékenységünket, gondolkodásunkat, véleményünket mereven a számoknak kell alárendelnünk. De úgy igen, hogy a statisztikának igaznak kell lennie és ezért tévedhetetlennek, megtámadhatatlannak. Ne ködösítsen, ne takarja el gyöngeségeinket, hibáinkat, ne nyújtsa fel eredményeinket. A valóság tükre legyen, tiszta, pontos, áttekinthető — egy szóval becsléletes. Ha nem ilyen, akkor nem használ, hanem árt: félrevezet, leszere, lejárat.

A statisztika pontosságára egyébként törvény is kötelez. De — ha lehet — még a tételes törvénnyel is pontosabbnak kell lennie a tiszta lelkiismeretnek, mely minden érdekeltet arra indít, hogy igazi, élő számokat írjon a megfelelő rubrikába. Ne pedig holt lelkeket.

Gárdonyi Béla

Együttműködés a dán iskolák könyvtári ellátásában

Tanulmányúti tapasztalatok

Dániában az iskolai könyvtár szerves része, bázisa az iskolai oktatásnak. Ennek mélyen gyökerező hagyományai vannak ugyan az országban, de az iskolák nem mindig látták el saját magukat könyvanyaggal: évtizedeken keresztül a közművelődési könyvtár gondoskodott letétek formájában könyvszükségeik kielégítéséről. Majd az iskolák szerezték be az oktatáshoz feltétlenül szükséges könyveket 10–30 példányban, ezt egészítették ki a közművelődési könyvtárak évente háromszor, négyszer cserélt letétjeikkel annak érdekében, hogy a gyermekek az iskolákban is tudjanak otthoni olvasásra könyvet kölcsönözni. Voltaképpen *egységes gyermekkönyvtári ellátás* valósult meg az iskolákban és a gyermekkönyvtárakban a közművelődési könyvtárak bázisán.

A mai szervezet kialakulása

Az iskolai könyvtárak fejlesztése a 30-as években vált erőteljesebbé, amikor az oktatás egyre inkább szorgalmazni kezdte a tanulók önálló munkáját, és ily módon az iskolai könyvtár fokozatosan az oktatómunka központjába került. Az iskolai könyvtár sajátos feladatait az 1937. évi oktatásügyi törvény fogalmazta meg először, és megerősítette ezt az 1958. évi oktatásügyi törvény is. Az iskolai könyvtárak funk-

Egy dán megyei könyvtár gyermekrészlege

A legkisebbek a könyvtárban

ciójukban fokozatosan eltávolodtak a gyermekkönyvtáraktól, és megkezdték az iskolai oktatásba ágyazott önálló életüket.

1964 előtt az iskolai és a közművelődési könyvtár egyetlen szervezethez: a közművelődési könyvtári rendszerhez tartozott. Az 1964. évi könyvtári törvény már az iskola intézményének tekinti a könyvtárat, amelynek fenntartásáért és fejlesztéséért az iskola, illetve annak fenntartója és az oktatásügy irányító szervei felelősek. Az iskolai könyvtár elsődrendű célja a törvény értelmezése szerint az iskolai nevelés és oktatás támogatása. Dániában éles *különbséget tesznek a gyermek- és az iskolai könyvtár feladatai között*: a gyermekkönyvtár szerintük a gyermekek kulturális életének szervező központja; a gyermek- és az iskolai könyvtár egymást nem helyettesítheti, de szükséges, hogy együttműködjenek.

Az iskolai könyvtáraknak mindenütt kétfajta gyűjteményük van: az egyik az oktatásban segédeszközként, rendszeresen használt könyvek gyűjteménye. E gyűjtemény számára minden műből annyit vásárolnak, amennyire a tanulóknak egyidejűleg szükségük van, tehát annyit, hogy minden tanulónak jusson egy-egy példány. Ez az ún. „osztályosorozatok” gyűjteménye. Az ilyen műveket könyvenként és osztályonként tartják együtt, és a szükséges példányszámban viszik az osztályokba, ugyanúgy, mint az egyéb szemléltető eszközöket. Ezekről a könyvekről nem vezetnek kölcsönzési nyilvántartást, statisztikát sem, mivel a tanítás, tanulás munkaeszközeinek tekintik őket. A másik gyűjtemény a szabadpolcos, szélesebb körű olvasmányanyagot tartalmazó könyv- és folyóiratállomány, amely nagyon hasonlít a gyermekkönyvtárához, csak annál kisebb méretű. A könyvek többnyire otthoni olvasásra kölcsönözhető, ún. szabadidő-olvasmányok, de a válogatásban a tananyag követelményeit is figyelembe veszik. Igen bőséges például az ismeretterjesztő irodalom és a szemléltető eszközként is igen gyakran használt dán és angol nyelvű folyóiratanyag. Az egyik iskolai könyvtárban például láttam a „Fauna” című amerikai képes folyóiratot is.

Az iskolai könyvtárak szervezete sok érdekes tapasztalatot nyújt számunkra. *Kötődésük kettős*: egyrészt a közművelődési könyvtárakhoz kapcsolódnak tartalmi és adminisztratív vonatkozásban, másrészt városonként, közigazgatási egységenként maguk is hálózatot alkotnak, amelyet egy-egy vezető iskolai könyvtáros fog össze. Ő tartja a kapcsolatot a többi iskolai könyvtárral, valamint a közművelődési központi könyvtárral.

A regionális központokban nagyobb, területi jellegű iskolai könyvtári gyűjtemények is létesültek. Ezek kiegészítő könyvanyaggal, szemléltető eszközökkel, bibliográfiákkal és egyéb szolgáltatásokkal látják el az iskolai könyvtárakat. Ilyen 22 múködik az országban. A pedagógusok továbbképzését szolgáló pedagógiai irodalmat is többnyire ezek a területi iskolai könyvtárak szerzik be, nem az iskolai könyvtárak.

Ez valóban gyermeksarok

A közművelődési és az iskolai könyvtárak együttműködése

Bár a közművelődési könyvtárak és az iskolák évtizedek óta szoros és szervezett kapcsolatban vannak egymással, e kapcsolat jellegében változott meg az 1964. évi könyvtári törvény megjelenése óta. A törvény előírta a gyermekkönyvtárak megszervezését minden 5000 lakoson felüli település (településcsoport) központi közművelődési könyvtárában és az ezekhez tartozó fiókokban. Bár kötelezően nem írja elő az iskolai könyvtárak létesítését, ezek 1965 és 1970 között szinte minden iskolában kiépültek. Csupán egyes kisebb falusi könyvtárakban oldották meg a kérdést úgy, hogy ha a közművelődési könyvtár elhelyezhető az iskolában, a gyermekkönyvtár szolgáltatja a kölcsönözhető anyagot, az iskola pedig csak a helyben használt, az ún. „osztálysorozatokat” szerzi be. Az iskolai könyvtárak 1965 óta jelentékeny anyagi támogatást kapnak a művelődésügyi tárcától is, a közkönyvtári költségvetésnek kb. 20 százalékat. Az iskolai könyvtárak gyors fejlesztésében nagy szerepe van az Oktatásügyi Minisztérium és a Művelődésügyi Minisztérium kormányzati szintű egyetértésének, a közművelődési könyvtárak szakmai segítségének és a közművelődési könyvtárak kiváló központi szolgáltató intézményének: a Könyvtárellátó Központnak. Az iskolák — kérésre — letétet is kaphatnak a közművelődési könyvtártól.

Az együttműködés az iskolákkal, az iskolai könyvtárakkal központilag és helyileg valósul meg. Egy-egy város vagy településcsoport iskolai könyvtárainak *állandóan gyűjtési költségei a központi közművelődési könyvtár kezelésében vannak*, külön elszámolási kötelezettség mellett. A központi közművelődési könyvtár bonyolítja le a könyvrendelést, vezeti a központi leltárt a település összes közművelődési és iskolai könyvtárai számára beszerzett művekről, gondoskodik arról, hogy a könyvek kötte, feldolgozva, szerelve kerüljenek az iskolák könyvtáraiba. Az iskolai könyvtáros feladata, hogy a bérkezett könyveket könyvtárában elhelyezze és kölcsönözze.

Ballerupban (Koppenhága 52 000 lakosú elővárosa) például a központi közművelődési könyvtár végzi ezeket a munkákat saját maga, két fiókja, számos letéti állomása, valamint 12 tízosztályos (alapfokú) iskola és több középiskola számára. Emellett van a városban egy központi pedagógiai és iskolai könyvtári központ is, ennek vezetője gyűjti össze az iskolák igényeit, készíti el az iskolák könyvtárainak költségvetését és figyelemmel kíséri a város iskolai könyvtárainak tevékenységét. A munka méreteiről némi fogalmat nyújtanak a következő adatok:

Állomány- és forgalmi adatok (kötetben)	Közművelődési		Iskolai könyvtár	A gyermek- és az iskolai könyvtár együtt	Összesen
	felnőtt- könyvtár	gyermek- könyvtár			
könyvállomány	125 919	97 511	136 125	233 636	359 555
gyarapodás	15 099	18 151	25 374	43 525	58 624
csökkenés	3 664	5 962	8 118	14 080	17 744
évi forgalom	362 885	341 200	310 499	651 699	1 014 584

Több érdekes dolgot mutatnak ezek az adatok. Így például azt, hogy iskolánként átlagosan 10—11 000 kötetes könyvállományokkal lehet számolni. Az iskolai könyvtárak állományából több mint 10 kötet jut egy-egy tanulóra; a közművelődési könyvtárakból 7,5 kötet, együttesen csaknem 18 kötet. — A másik fontos és a szemléletre jellemző adat: *a gyermek- és az iskolai könyvtárak állománya együttesen majdnem kétszerese a felnőttek könyvtári állományának*. Az iskolák és a gyermekkönyvtárak gyarapodása pedig majdnem háromszorosa a felnőtttrészleg gyarapodásának, az ún. „osztálysorozatokat” nem is véve figyelembe.

Az adatok természetesen nem minden városban, településen mutatnak azonos arányokat. A közművelődési és az iskolai könyvtárak 1965 és 1970 közötti országos fejlődését második statisztikai táblázatunk szemlélteti:

Állomány- és forgalmi adatok (kötetben)	1965/1966	1969/1970
Könyvállomány		
felnőtt-	8 270 076	9 646 470
gyermek-	5 129 468	7 793 504
összesen:	13 399 514	17 439 974
Gyarapodás		
felnőtt-	672 755	963 499
gyermek-	786 709	1 361 963
összesen:	1 459 464	2 325 462
Évi kötetforgalom		
felnőtt-	18 451 725	20 643 174
gyermek-	14 035 380	20 065 286
összesen:	32 487 105	40 708 460
Gyarapítás (dán koronában)	33 365 550	77 392 067

A könyvtárak és az iskolák együttműködését a helyi oktatásügyi hatóság által kinevezett bizottság irányítja. Tagjai: a helyi oktatásügyi hatóság képviselője, az iskolák igazgatói vagy ezek képviselői, a helyi iskolai könyvtárosok, a közművelődési könyvtár igazgatója és a gyermekkönyvtár vezetője. Ez a testület egyben *az oktatásügyi hatóság tanácsadó testülete* is az iskolai könyvtárak költségvetési kérdéseiben.

Egy másik, kizárólag gyarapítással foglalkozó közös bizottság végzi a könyvek kiválasztását a gyermek- és az iskolai könyvtárak számára. Tagjai az iskolai és a gyermekkönyvtárosok. A válogatást a Könyvtárellátó központ külön e célra készített nyomtatott, annotált rendelő jegyzékei könnyítik meg. Ezeken a gyermekeknek szánt minden könyvről két annotáció szerepel: egyiket gyermekkönyvtáros, a másikat iskolai könyvtáros készíti, érvényesítve az annotációban sajátos szempontjait. A jegyzékek azonban — főként az új művek esetében — nem teszik feleslegessé a könyvek elolvasását, véleményezését. Ezt a bizottság tagjai végzik.

Az iskolai és a gyermekkönyvtárak egységesen a Könyvtárellátó központ nyomtatott katalóguscéduláit használják. Az utóbbi időben azonban egyre terjed az a nézet, hogy gyermekek számára megfelelőbb a nyomtatott kötetkatalógus, ezért az iskolai könyvtárak is inkább a Könyvtárellátó kumulált nyomtatott katalógusait használják. Ezt az állomány viszonylag állandó összetétele is lehetővé teszi. Van lehető-

ség az elhasznált művek pótlására, és van alapkatalógus, amely arról tájékoztat, hogy mely műveknek nem szabad hiányozniuk a könyvtárból. A gyermekkönyvtárosok gyermekirodalmi tájékozottsága is nagymértékben elősegíti, hogy az állomány hiányait nyilvántartsák és pótolják.

Az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködésének tehát jól kialakított szervezeti keretei vannak. Az együttműködést a szakrendszer és a könyvtári technikai eljárások azonossága, a „Könyvtárellátó” központi szolgáltatásai (a központi feldolgozás mellett bibliográfiák, plakátok, könyvjelzők, módszertani anyagok stb.) teszik lehetővé. Enélkül, főképpen a Könyvtárellátó hatékony központi szolgáltatásai nélkül az együttműködésnek ilyen szoros és eredményes módja alig lenne megvalósítható.

R á c z A r a n k a

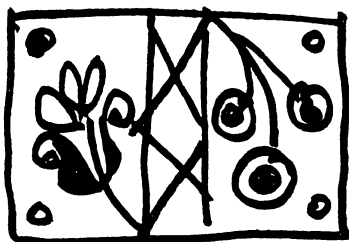
Az iskolai és a közművelődési könyvtárak együttműködésének lehetőségei

Erről a kérdésről tanácsoztak szeptemberben *Zalaegerszegen* a felsőfokú települések könyvtárigazgatói, valamint az iskolai könyvtárügy országos és megyei képviselői a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szokásos negyedévenkénti igazgatói értekezletének keretében. *Dr. Arató Ferencnek*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatójának vitaindító referátuma elsősorban az ifjúság könyvtári ellátásának megoldásra váró kérdéseivel foglalkozott. Bírálta a három esztendeje kiadott Irányelvek megvalósításának lassú ütemét, a tankönyvcentrikus oktatási szemléletet, az iskolai és a közművelődési könyvtárak módszertani irányításában mutatkozó párhuzamosságokat. A felszólalók többsége a fenntartói szemlélettel és a hálózati elvvel kapcsolatos aggályainak adott hangot. Tények sokaságával támasztották alá a könyvtárnak az oktatási rendszeren belüli mostoha helyzetét, a gyors változtatás szükségességét. Szenvedélyes vita alakult ki az iskolai és a közművelődési könyvtárak különálló hálózatát illetően. Az álláspontok egyik oldalon az integráció, a másikon a két hálózat megszilárdításához szükséges intézkedések kérdésében csaptak össze. Az előbbieket a gazda-

ságosság, a településhálózat-fejlesztési koncepció érveit vetették latba, az utóbbiak a két hálózat egymástól elkülönülő profilját, funkciórendszerét hangoztatták.

Sokan szóltak a szakmunkásképző intézetek könyvtárainak gondjairól. Arról, hogy amióta tanácsi fennhatóság alá kerültek az intézetek — és velük együtt könyvtáraik is —, kevesebb az állománygyarapításra fordítható keret, megoldatlan, vagy a legjobb esetben akadozik a módszertani irányítás, rendezetlen a könyvtárosok helyzete (munkaidő, képzettség).

— Jó néhány más kérdéskört is érintettek még a résztvevők. Így például beszéltek a kabinetrendszerű oktatással összefüggő könyvtári teendőkről, a gyermek- és ifjúsági irodalom kiadásáról, a gyűjtőkörrel, a gondosan és tervszerűen gyarapított kézikönyvtári állományról, a könyvtárak pedagógiai információs szolgáltatásairól, a szakfelügyeletről, az iskolai könyvtárak alapterületi normáiról, a kezelési szabályzat sürgető revíziójáról. Noha a legtöbb téma nem új kérdéseket vetett felszínre, ma még úgy tűnik, hogy az oktatásügy ismét késni fog a „felelettel”. (Cs. A.)

A folyóirat-repertóriumok szerkesztése

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének bibliográfiai bizottsága és Hajdú-Bihar megyei csoportja a debreceni egyetemi könyvtárban kétnapos tanácskozást szervezett a folyóirat-repertóriumokról. Bár a tanácskozás címe elsősorban a szerkesztési problémákat állította előtérbe, sem az előadók, sem a résztvevők nem maradtak meg ennél a viszonylag szűk körű kérdésfelvetésnél. A folyóirat-repertóriumokat úgy vizsgálta a tanácskozás, mint a bibliográfiai rendszer részét; helyét, jelentőségét, jogosultságát ilyen keretek között igyekezett kijelölni, megfogalmazni. A tanácskozást négy előadás vezette be. Elsőként *Péter László*, a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos főmunkatársa adta elő elképzeléseit a repertóriumkészítés, a folyóirat-repertórium legjobbnak tartott módszeréről, felépítéséről. Véleménye szerint minden repertórium alapkérdése a címleírások rendjének megállapítása. Mivel szerinte a szakrendi beosztások (főként a Nyugat-repertórium példájára hivatkozott) túlságosan megnehezítik a keresést (a szakrendet minden egyes repertórium esetében külön meg kell tanulni, hogy eligazodhasson benne a kereső), másrészt pedig zéttördelik, felidézhetetlenné teszik azt, amit a folyóirat életének nevezhetünk, célszerűnek látszik az időrendi szerkezet alkalmazása. Ennek előnyei egyebek között az egyszerűség, a mechanikus besorolhatóság, a folyóirat eredeti szerkezetének tiszteletben tartása, a művelődéstörténeti jelleg jobb megőrzése stb. *Lisztes László*, a Kecskeméti Megyei Könyvtár igazgatója a repertórium fogalmát igyekezett tisztázni, kitérve a repertóriumok történetére és különböző értelmezéseire is. Behatóan vizsgálta a repertóriumok és a szakbibliográfiák egymáshoz való viszonyát, valamint a repertorizálás módszertani kérdéseit. Rámutatott a kutatói és a készítői igények eltéréseire, végül a gyakorlati munkamódszertanról beszélt, a feltárás kétfázisú megoldását javasolta. *Korompai Gáborné*, a Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárának tudományos munkatársa a repertóriumoknak a tájékoztatásban betöltött szerepéről szólt, ennek kapcsán foglalkozott a repertóriumok mutatóinak kérdéseivel, s állást foglalt a repertóriumok szerkezetének kérdésében is. Elfogadta *Péter László* érveit a kronologikus szerkezet mellett, de nem tekintette azt egyedül ajánlatos módszernek, hangsúlyozta, hogy a szerkezetet elsősorban az anyag jellegének megfelelően, vagyis nem feltétlenül időrendben kell kialakítani. A szerkezettől függ viszont az, hogy milyen jellegű mutatókat célszerű készíteni. A mutatók közül alaposabban foglalkozott a szótárrendszerű, komplex mutatók kérdéseivel. *Botka Ferenc*, a Petőfi Irodalmi Múzeum osztályvezetője az irodalmi folyóiratok repertorizálásának kérdéseiből indult ki. Beszámolt az e téren elért eredményekről, saját tapasztalatairól, és vitába szállt az időrendi beosztást helyeslők nézetével. Felhívta a figyelmet — éppen az irodalmár keresők kapcsán — a szakrendi elrendezés előnyeire is. Ő is utalt arra, hogy a mutatók minden esetben kiegészíthetők, helyesbíthetők az elrendezés hiányosságait.

A kétnapos vita során szóba került a sajtórepertóriumok szinte minden lényegi problémája. Bár a szerkezet optimális kialakításáról nem alakult ki a tanácskozáson egyetértés, a szerkesztés különféle típusainak előnyeiről és hátrányairól egyaránt sok szempont került felszínre. A tanácskozás sokoldalúságát bizonyítja, hogy a gazdaságossági, tipográfiai, kiadási stb. gondoktól kezdve a művelődéstörténetileg jelentős folyóiratok (csak ezek érdemesek repertorizálásra) kiválasztásának alapelveiig, a gépi elrendezés és visszakeresés eredményeiig mindenről volt szó. Bár számos kérdéstről még az ajánlások megvitatásakor sem alakult ki egységes vélemény, az alapelvekben, a fontosabb teendőkből meggyeztek a résztvevők. Ezt a közösen elfogadott ajánlások is tükrözik. (V: K.)

A tanácskozás ajánlásai

A folyóirat-repertóriumok szerkesztéséről folytatott tanácskozás szervesen kapcsolódott a megyei sajtóbibliográfiák ügyében megfogalmazott ajánlások 7. pontjához (Szeged, 1974. március 20. I. Könyvtáros 1974. 5. sz. 283—284. l.). A tárgy természeténél fogva a helyi sajtórepertóriumok kérdéseit a repertóriumkészítés általános problémakörébe illesztve vizsgálták meg a tanácskozók.

1. A bibliográfiai feltárásnak és ellenőrzésnek, valamint a szakbibliográfiai rendszereknek egyaránt fontos részét alkotják a folyóirat-repertóriumok. Egy részük beolvad a szakbibliográfiákba, más részük önálló, értékes bibliográfiai műszer marad.

2. A helyismereti bibliográfiák országos programjában nem minden területen lehet átfogó bibliográfiák készítésére és kiadására vállalkozni. Ezeket a területeken

különös fontosságúak lehetnek bizonyos periodikumok repertóriumai. A könyvtáraknak gondosan mérlegelve kell kiválasztaniuk az elemző feldolgozásra legérdemesebb időszaki kiadványokat.

3. A tanácskozás javasolja a KMK-nak, hogy az MTA könyvtörténeti és bibliográfiai bizottságának segítségével mielőbb kezdeményezze az önállóan publikált, illetve kéziratossá és rejtett repertóriumok retrospektív bibliográfiájának elkészítését és a bibliográfiai bejelentések, valamint egyéb források alapján egészítse ki azt a tervezett és a készülőben levők címjegyzékével. Ezt az összeállítást bocsássa közre. A KMK is sugalmazza, hogy bizonyos elsőrendű fontosságú folyóiratok repertóriumai mielőbb készüljenek el: jelölje ki azoknak a folyóiratoknak a címét (beleértve a külföldi magyar nyelvű folyóiratokét is), amelyeknek feldolgozása ilyen szempontból ajánlatos.

4. A tanácskozás javasolja a folyóiratok szerkesztősegeinek és kiadóinak, hogy az éves tartalomjegyzékek mellett állítsák össze és jelentessék meg 5–10 éves szakaszonként folyóiratuk repertóriumát. A már nem élő értékes folyóiratok repertóriumainak elkészítését vagy elkészíttetését (egyéni kezdemények felkarolásával is) és kiadását a könyvtárak figyelmébe ajánlja.

5. A tanácskozáson beható vita folyt a repertóriumok szerkezetéről. Elvileg valamennyi vitázó fél megegyezett abban az alapvető követelményben, hogy a szerkezetet mindig a feldolgozott kiadvány jellegének, a repertórium céljának, a használók igényeinek megfelelően kell megtervezni. Bizonyos kérdésekben nem jött létre egyetértés. Az értekezlet felhívja a szakemberek figyelmét ezeknek a kérdéseknek elmélyedő tanulmányozására, a tartalmi kérdések mellett a gazdaságossági szempontok figyelembevételére (pl. címek egyszeri felvétele, tipográfia stb.). A tanácskozás nyomtatékosan ajánlja minden repertóriumszerkesztő figyelmébe, hogy a repertóriumot minél gazdagabb mutatórendszerrel, illetve komplex mutatóval kell ellátni. A mutatórendszer analitikusan tárja fel a periodikum tartalmát. Ennek egyik feltétele, hogy az elemző címleírások minél sokoldalúbban aknázzák ki a közlemények tartalmát.

6. A repertórium elkészítésének, kiadásának alkalmát célszerű felhasználni a folyóirat történetének megírására. Nélkülözhetetlen része viszont a repertóriumnak a lapra vonatkozó irodalom bibliográfiája és a lap könyvészeti leírása, amennyiben lehetséges az álnevek, betűjelek stb. feloldása. Ennek kapcsán a tanácskozás javasolja az Országos Széchényi Könyvtárnak, hogy az álnevek, betűjelek jegyzékét folyamatosan tartsa nyilván.

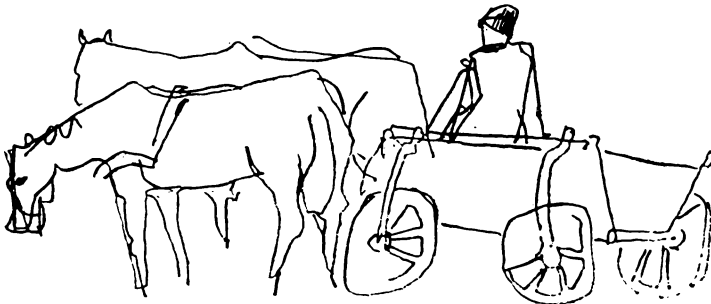
7. A repertorizálás hagyományos formáin túl a történeti szempontból értékes időszaki kiadványok képjegyzékének elkészítését is javasolja a tanácskozás.

8. Kívánatos, hogy a következő hasonló tanácskozás a hírlapok feltárásának kérdéseivel foglalkozzék.

Bereczky László
a Könyvtárudományi
és Módszertani Központ
osztályvezetője

Csúry István
a Magyar Könyvtárosok
Egyesülete
bibliográfiai bizottságának
elnöke

Kertész Gyuláné
a Magyar Könyvtárosok
Egyesülete
Hajdú-Bihar megyei
csoportjának elnöke

Lipták Pál rajza

A cikkben említett munkák

- Szinnyei József: Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium. I. Osztály. Történelem és annak segédtudománya, 1–2. köt. (Kiad. a Magyar Tudományos Akadémia) Budapest 1874–1885. Athenaeum ny.
1. köt. Hazai folyóiratok, évkönyvek, naptárak és iskolai értesítvények repertórium, 1778–1873. — Bp. 1874. XXVI, 1486 h.
2. köt. Hírlapok, 1731–1880. I. r. — Bp. 1885. XV, 1648 h.
- Szinnyei József: Hazai és külföldi folyóiratok magyar tudományos repertórium. II. Osztály. Természettudomány és matematika, 1 köt. Hazai szaklapok, folyóiratok, évkönyvek, naptárak és iskolai értesítvények repertórium, 1778–1874. (Kiad. a Magyar Tudományos Akadémia) Budapest 1876. Akad. K. XIV, 1680 h.

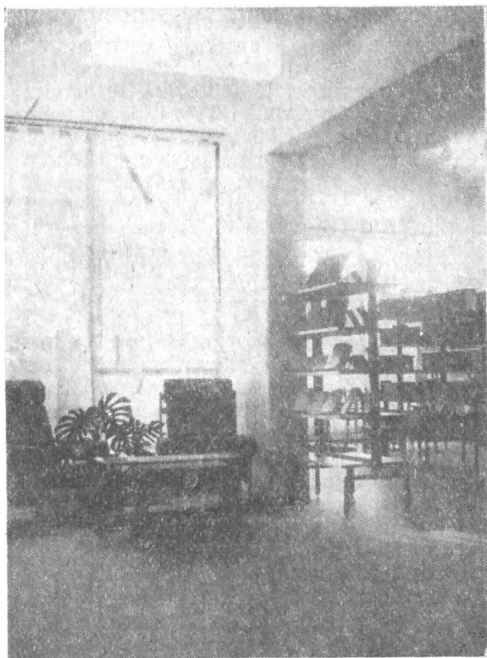
Gelse, a minta

Országos gond, hogy a kiskönyvtárak építésére a legjobb szándékú fenntartók sem tudnak egy időben egyszerre elegendő pénzt összegyűjteni. Annak viszont, hogy a szükséges alapterület költségeinek előteremtését reménytelennek látják, többnyire kapituláció a következménye: eleve lemondanak arról, hogy a szakmai előírásoknak megfelelő könyvtárt hozzanak létre. Így születnek ma is tucatjával a művelődési házak „maradék” területeire szorított, a továbbfejlesztést lehetlenné tevő könyvtárelhelyezések, az összetartozó funkciók ésszerűtlen szétbontásával létrehozott látszatmegoldások, mint például a „klubövezet — szabad hírlaphasználat” vagy „színpadi olvasó” felkiáltással, megjelöléssel a nagyterem emelt részére, színpadára száműzött „könyvtárak”. Láttunk már a színpadon kerekken gördülő állványokat is, amelyeket olyan csikorgás közepette rángattak ide-oda, mint a rosszul működő függönyt. Másutt meg az épület ésszerűtlen telepítése akadályozza meg, hogy az esetleg nem is szűk telken a könyvtárt bővíteni lehessen.

Érthető tehát, hogy amikor a művelődési kormányzat a „Szakmai irányelvek...” kiadásával a korábbinál nagyobb alapterületi követelményeket támasztott, egyidejűleg megpróbált „távlatos” fejlesztési gondolkodást is sugallni a könyvtár-fenntartóknak: a jelen szegénységéhez, földhözragadtságához képest sok helyen valóban lefegyverzően magasnak tűnő követelmények teljesíthetősége érdekében a fokozatos megvalósításra hívta fel a figyelmet, és arra mindjárt példát is szolgáltatott: *Elkészítette a több lépcsőben megépíthető, növelhető alapterületű kiskönyvtárak néhány változatának terveit.* Noha ezek a tervek a Könyvtáros révén (1972. 9. és 10. sz.) csaknem 6000 példányban juthattak el a könyvtárosokhoz — és így a könyvtár-fenntartókhoz is —, sajnos nem volt kellő visszhangjuk, nem követte közzétételüket a több szempontú kipróbálás, pedig az elmúlt két évben is jó néhány új könyvtár épült az országban.

Mi lehetett az érdektelenség oka? A

laikus építető — s ilyen szempontból mind a kistelepülések könyvtár-fenntartóit, mind könyvtárosait ilyennek kell tartanunk — elsősorban minden tervet esztétikai szempontból ítél meg, a homlokzati rajz az egyetlen szempontja valamely építési elképzelés elfogadásában vagy elvetésében. A Könyvtáros-ban közölt homlokzati vázlatok azonban — bármennyire is kicsinyítve készültek — annyit elárulhattak, hogy a lépcsőzetesen felépíthető könyvtárak javasolt tervei esztétikailag sem kifogásolhatók, ráadásul egy részükre, a magastetőkre látatlanul sem fogható rá, hogy nem illeszkednek be a falusi környezetbe. Az elutasításnak tehát véleményünk szerint az *újtól való félelem*, a kísérletezés kockázatának nem vállalása lehetett az oka.

Gerő Gyula felvétele

Pedig a javasolt títustervek jók. Erről mindenki kétféle módon is meggyőződhet. Először is nézze meg alaposan a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak a közelmúltban megjelentetett kiadványát, a *Falvak és permekörületek szakaszosan felépíthető kiskönyvtárai* című tervgyűjteményt (Népművelési Propaganda Iroda, 1974. 29 sztl. lev. 8 Ft.). A gyűjtemény a Könyvtáros említett számaiban közölt tervrajzokat tartalmazza részletesebb alap- és metszterajzokkal, műleírásokkal. „A” jelű, lapostetős épülete például négy fokozatban valósítható meg: 1-es jelzésű változata kisközségek részére szolgál, s 160 m² alapterületű; a 2-es 3000 lakosú települések igényét elégíti ki 270 m² alapterületen; a 3-as, 359 m² alapterületű könyvtár az 5000 lakosú falvaknak, míg a 4-es a maga 500 m²-ével a 10 000 lakosúaknak építhető meg. (A tervrajz szerényen fogalmaz, mert a javasolt megoldások városoknak is megfelelnek.) A „B” jelű, nyeregvetős épület 1-es változata 3000 lakosú községek számára készült (alapterülete 267 m²); a 2-es változat, amely bővítéssel 356 m²-re növelhető, 5000-es falvak igényeinek kielégítésére hivatott. A „C”-vel jelölt típus faház — ugyancsak falusi alkalmazásra — két változatban. (A C—1-es kiskönyvtár 141,4 m²; a 3000 lakosú falvaknak javasolt C—2-es típus pedig 250,8 m².) Valamennyi tervváltozat hallatlan nagy előnye, hogy bővítés esetén a funkcionális összhangot nem bontja meg a továbbépítés, és hogy még a mag, az alapépület is tartalmaz közösségi-rendezvényi területet, klubövezetet, amely nemcsak az újságolvasást és a csendes beszélgetést, tehát a „tanyázást” teszi lehetővé, hanem kisebb összejövetelek, klubrendezvények, műsorok lebonyolítását is.

Szerencsére az országban *egy helyen* mégis épült könyvtár az említett tervek szellemében, mégpedig a Zala megyei Gelsen. Aki tehát a valóságot a tervekkel kívánja összevetni, már „kézzelfogható” példát is talál.

Nézzük meg együtt, mit tud a gelsei épület! A Nagykanizsától 17 km-re levő Gelsennek 1560 lakosa van, de mint tanácsi központnak még négy kis település (Orosztony, Gelsesziget, Kilimán és Kerecseny) összesen 4100 lakosának könyvtári ellátásáról is gondoskodnia kell. A tiszteletdíjas könyvtáros, *Hörcsök Mária* tanárnő az elmúlt években többször is jelezte a tanácsüléseken, hogy a művelődési házban (régii falusi kúria) elhelyezett 23 m²-es könyvtár még a körzet igényeinek figyelembevételével nélkül is alkalmatlan feladatainak ellátására. A tanács építési jószándékának valóra váltásához a végső lökést a Petőfi-emlékkönyvtár akció ösztönzése adta meg. A Könyvtárosban látott tervekkel maga a tanácselnök és a tit-

kár vitte be a megyei könyvtárba, és a megyei támogatás megszerzésének ígéretével, valamint a Petőfi-alapból kilátásba helyezett segítségnek reményében (végül is két alkalommal összesen 100 000 Ft-ot kaptak a Petőfi-alapból) a község elkészíttette a kiviteli tervekkel a Zalakomáron működő építővállalat egyik mérnökével. Az épület 1974 elején elkészült, s nem egészen 600 000 Ft-ba került. Az olcsó árat az magyarázza, hogy a tanács építővállalata volt a kivitelező.

A képeinken látható épületben a bővíthető alapterületű könyvtárak A—1-es jelzésű títusterve öltött testet. A megvalósítás híne követi az eredeti alaprajzi elképzelést, csupán a telek adottságai miatt az alaprajz bal és jobb oldalát felcserélték, tehát az alaprajzi tükörképet építették fel. A könyvtárbelső egyetlen nagy, kb. 130 m²-es tér, szilárd fal csak az előteret, az irodát és a közműves mellékhelyiségeket magában foglaló részeket határolja (kb. 30—32 m²). Az olvasó a könyvtárba lépve az egész teret áttekintheti — éppúgy mint a kölcsönzőpult mellett álló könyvtáros —, s így kedvére dönthet, merre induljon: a klubrész ülőhelyei, a kézikönyvtár és a folyóiratok állványai felé vagy a gyermekkönyvtár, illetve a szabadpolcos könyvkiválasztó állványsorainak irányába.

Az első kérdés, ami a látogatóban az épülettel kapcsolatban felmerül: hogyan bővíthető tovább? Az alaprajz megfordítása a bővítés irányát is megadja a telken. Igen ám, de a terjeszkedés vonalába eső területet máris beépítették. (Egészség ház és védőnőlakás került oda.) A gelsei épület tehát a második lépcsőben létrehozható épület erőnyeiről-gyengeségeiről már nem bizonyíthat semmit.

Elégséges azonban az is, amit a jelen állapotában *mint végleges épület* bizonyítani tud. Ugyanis a könyvtár a község lakosság száma miatt már nem szorul további bővítésre, épületét így kell megítélni, ahogy most van. A többlépcsős építkezések ellen elsősorban azt szokták érvnek felhozni, amit mindenfajta „fregoli” megoldás ellen: Kívül tarka, bévül pepita — vagyis sehogyan sem mutat, és akárhogyan fordítjuk, semmiképpen sem teljes értékű. A szakaszos építkezés nagy gondolata, „ideája” a fejlesztettség, ami azonban egy-egy ütem végén van, még nem sejteti a teljességet. A szemléelő pedig nem a láthatatlan végeredményben megnyilvánuló ötletet értékeli, hanem mindig csak az éppen láthatót, a részt ítéli meg: tehát az adott látványt és nem a benne rejlő ideát, annak mégly szellemes voltát. Véleményünk szerint a Gelsen megvalósult épület mai állapotában sem tűnik befejezetlennek, teljes értékű könyvtári objektum. Azza teszi középület jellege: Földig érő nagy ablakai, nagy

üvegfelületei messziről vonzzák a járókelőket a könyvtárbelső látványával. (Különösen a téli estéken hívogatnak majd belépésre ezek a nagy ablakok.) A ház tömege is középületet sejtet, s magassága is elegendő ahhoz, hogy a lapos tető ellenére se keltse a nyomottság érzetét szemlélőjében. A homlokzat egyik részének előreugratása részben mozgalmassá teszi a főfrontot, részben pedig olyan térrészeket eredményez az épületen belül, amelyekben intimebb sarkok, övezetek képezhetők ki anélkül, hogy ezek az enteriőr áttekinthetőségét zavarnák. Ráadásul a belső térben több irányban is kialakíthatók a közösségi rendezvények alkalmi összejöveteli helyei. A belső tér teljes berendezése, a „menyasszony” felkészítése ugyan még nem történt meg teljesen (szőnyegek, kiegészítő bútorok, képek hiányoznak még), de Gelse már így is mintának tekinthető: bizonyítja a szakaszos építés típussterveinek használhatóságát, sőt ennél többet: azt, hogy *e terv alapján akár egy-, akár többlépcsős üdülőterületi könyvtárak, városi kerületi könyvtárak, lakótelepi könyvtárak felépíthetők — nem beszélve természetesen a további falusi felhasználásról.* Továb-

bá belső térkialakítása következtében *valamennyi típus fontos szerepet tölthet be azokon a helyeken is, ahol a könyvtár az egyetlen művelődési objektum.*

Az elmondottakkal egyszerre kívántuk felhívni a figyelmet egy hasznos könyvtári kiadványra és a vele szorosan kapcsolatban álló könyvtárápítkezésre. Az épület bemutatásakor azonban meg szoktunk emlékezni könyvtári jövőjéről is. Il-
lő tehát, hogy néhány mondatban kitérjünk a gelsei könyvtár leendő működési körülményeire. Ezek is megnyugtatónak tűnnek: a könyvtárban a tanács főhivatású könyvtárost alkalmazott, de megmaradt az eddigi, 10 éve jól dolgozó tiszteltidíjas könyvtáros is. Kettőjük feladata lesz a helyi szolgálat — gyermekfoglalkozások vezetése is —, az iskolai könyvtár gondozása és a körzet könyvtárainak látogatása, módszertani segítése, állományuk központi fejlesztése és gondozása. A központi könyvtár heti nyitvatartási ideje — 28 óra — is biztosítja a színvonalas intézményhez méltó színvonalas tevékenységet, a könyvtár „közintézményi állandóságát”

G. Gy.

Egy szófiai csitaliste

Szófia kertés, a mi Újpestünkhöz hasonló munkáslakta városrészében, a Szrelbisteto negyedben található Bulgária egyik legjobb csitalistéje, a Szvetlina csitaliste. Külső méretére akkora, mint egy magyar művelődési központ. Ittjártunkkor múltjáról és jelenéről Hrisztov Georgiev újságírótól, a csitaliste elnökétől érdekes dolgokat tudtunk meg.

— Mikor épült a csitaliste? Kik, milyen elhatározásból hozták létre?

— Ebben a külvárosban vagy inkább faluban negyven évvel ezelőtt még csak kocsmák voltak. A föld alá kényszerített kommunista párt határozta el, hogy legális csitalistét épít a negyedben. Az ügy leglelkesebb agitátora Grigor Dimitrov tanító volt, aki később a csitaliste elnöke lett. Az akkori törvények szerint százötven, szavazati joggal rendelkező polgár aláírása kellett az engedélyezéshez. Két-száznyolcvan írták alá az ívet, hogy kéri a csitaliste megépítését. Az anyagiakat nehezen teremtettk elő, mert akkor nagy szegénység uralkodott itt. A kezeséget hárman — a tanító, a szövőmester és az egyik hivatalnok — vállalták. Hrisztov Sztanev hivatalnok családi házáat ajánlotta fel fedeztetkél. A csitaliste helyén kocsmák állt. ezt becsukták és átalakították. 1938-ban került sor a megnyi-

tásra, de ezt hosszú huzavona előzte meg, mert a rendőrség sokáig nem adta ki az engedélyt. Végül is azzal a feltétellel sikerült megkapni az engedélyt, hogy a csitaliste elé rendőrőrszemet állítottak. A könyvek is úgy gyűltek össze, hogy otthonról mindenki elhozta a saját könyveit. Ez sem ment könnyen, hiszen még Gorkijt is tilos volt olvasni. A társadalmi összefogás végül nem lett hiábavaló. Széles körű munka indult meg, s saját újságot is adtak ki, amelyet kézzel vagy írógéppel sokszorosítottak. A csitalistét aztán 1943-ban bezáratta a rendőrség, és tizenöt tagját politikai tevékenység miatt börtönbe zárták.

— Ön hogyan került kapcsolatba a csitalistával?

— A megnyitás idején még iskolába jártam. Harmadikos tanuló lehettem, amikor Grigor Dimitrov tanító arra kért minket, hogy „reggel gyertek a csitalistébe”. Első feladatként azt bízták ránk, hogy csináljunk rendet. Helyre raktuk a könyveket. Később elküldött minket azokhoz az olvasókhöz, akik régen nem hozták vissza a kikölcsönzött könyveket. Egyre gyakrabban jártunk oda, már olyan megbízást is kaptunk, hogy ragasszuk meg az elszakadt könyveket. Később azt mondta: „Mi lenne, ha kórust alakítanánk?”

Örömmel vállaltuk. Hiszen már jobban éreztük magunkat a csitalistében, mint az iskolában. Jöttünk hívás nélkül is. Ettől kezdve egész életünkre a csitaliste munkatársai lettünk. Így nőttünk fel. Együtt éltünk a csitalistével.

— Hogyan alakult a csitaliste története a felszabadulás után? Mit tesznek ma?

— A felszabadulás után azonnal megnyitottuk a csitalistét. Hiszen az olvasókör szellemi-lelki igényeket táplált bennünk. Most már a párt és az állam is segítette munkánkat. Ma minden településen van csitaliste. Szófiában is csaknem százhusz található. A miénkhez hasonló nagy múltú, nagy alapterületű és sokfajta munkát végző csitaliste is mintegy harminc dolgozik. A munkát továbbra is társadalmi vezetőség irányítja, csak a hatvanas évek eleje óta alkalmazunk titkári minőségben egy munkatársat. Egyik első elhatározásunkat a saját példánk szülte. Ma is azt szeretnénk, ha minden gyerek, tanuló járna a csitalistéba, hogy egész életére ide szokjon, ide kötődjön. Később pedig ők vezessék a csitalistét. En huszonhét éves korom óta dolgozom a vezetőségben, két éve pedig elnöke lettem, mert a csitaliste alapítója, Grigor Dimitrov tanító meghalt.

— Mi jellemzi a könyvtárat?

— Kerületünk tizennégyezer lakosából hatezer a beiratkozott olvasó. Minden családból legalább egy ember idejár. Tizenegy évvel ezelőtt nálunk alakították ki az első bolgár szabadpolcos könyvtárt. A raktárból is olvasótermet csináltak. A könyvek száma meghaladja a harmincezret. A szabadpolcos kölcsönzés két és félszeresére növelte a könyvek forgalmát. Ezt az is segítette, hogy a könyvtár reggel 8-tól este 8-ig nyitva van. Vasárnap is! Ez az egyetlen ilyen könyv-

tár Bulgáriában. Jövőre pedig új könyvtár épül, amelyben már hatvanezer könyv lesz. Benne külön folyóiratolvasót is létesítünk. A mostani részleg önálló gyermekkönyvtárrá alakul át.

— Milyen programja van a csitalistének?

— Legalább minden második napra jut valamilyen. Gyakoriak a könyvviták, az író-olvasó találkozók. Reggel és este neves színészek közreműködésével kosztümös meseolvasást tartunk, amelyre minden gyerek eljöhethet. A különféle szakköreinknek háromszázhusz tagjuk van. Mi a folklór hagyományok ápolására specializáltuk magunkat, így külön szerveztünk ifjúsági és felnőtt néptáncsoportot és énekkart. A nagy előadóteremben rendszeresen tartanak előadást a szófiai színházak és hangversenyzenekarok. Mi szervezzük a zeneoktatást is, amelyben háromszáz tanuló vesz részt. Elsősorban a zongora-, a hegedű- és a gitárszak kedvelt. Hat hobbykörünk dolgozik. Legjobban a fotó-, az amatőrfilmklub, a bélyeggyűjtő szakkör, a fiatal folklóristák klubja és a versmondó kör. Az irodalmi kör tehetséges írókat, költőket gyűjt össze, saját irodalmi kiadványa is van „Fiatalok hangja” címmel. Külön csoport kutatja a csitaliste történetét. Az egészségügy iránt érdeklődők a higiéniai kérdésekkel foglalkoznak. Természetesen van bitzenekarunk is, az ötszázötven férőhelyes nagyteremben játszanak. Külön szeretnék szólni az orosz, német, francia, angol nyelvtanfolyamokról, amelyeken hat-száz diák vesz részt. Van nyelvi laboratóriumunk is. Jövőre kísérletbe kezdünk. Az óvodások részére szervezünk játékos, bábokkal, mesetanulással színesített nyelvtanfolyamokat!

V a r g a C s a b a

Dániel Viktor metszete

Munkahelyük az országot — legfőbb művelődési lehetőségük az olvasás

Gyakran olvasható lapunkban, hogy új könyvtárt avattak valamelyik *közlekedési vállalatnál*. A közlekedési dolgozók szakszervezetének kulturális osztályán kapott tájékoztatás szerint vidéken Debrecenben, Szombathelyen, Veszprémben, Szegeden, Békéscsabán és Miskolcon adtak át teljesen új könyvtárt a közelmúltban. A szombathelyi 17-es Volán Vállalat olvasóteremmel összekötött könyvtárában rövid idővel a megnyitás után a dolgozók létszámának felére emelkedett az olvasók aránya.

A fővárosban többek között az ismert nemzetközi fuvarozó vállalatnál, a *Hungarocamionnál* létesült új, korszerű könyvtár, s a körzeti könyvtárra fejlesztett zuglói AFIT könyvtárt is bővítették, jelenleg egy helyett három helyisége van. 130 négyzetméteres alapterületen nyílt meg a 13 ezer dolgozót foglalkoztató 1-es Volán Vállalat központi könyvtára, s a legfiatalabb közlekedési vállalat, a Metró életkorukat tekintve is jórészt fiatal dolgozóinak könyvtári ellátására a Fehér úti központi üzemben ugyancsak létesítettek könyvtárt.

A mai igényeket kielégíteni már nem képes könyvtárakat is folyamatosan korszerűsítik: nagyobb helyiséget kapnak, kicserélik bútoraikat és jelentékenyen növelik a könyvvállományt is.

Legyen a könyvtár az üzemi művelődés központja

A könyvtárak fontosságát már korábban felismerte a közlekedési dolgozók szakszervezete. A közlekedésben foglalkoztatottak sajátos körülmények között végzik munkájukat. Állandóan úton vannak, munkahelyük az országot. Emellett sokszor órákat töltenek el tétlen várakozással. Ilyenkor egyetlen szórakozásuk s egyben művelődési lehetőségük a könyv. Közös programokat nehéz nekik szervezni, mivel a munkában egymást váltják. Érthető tehát, hogy a szakszervezet már hosszú ideje

A budapesti AFIT körzeti könyvtár

A debreceni 6. sz. Volán vállalat központi könyvtára (Rudas István felvétele)

erőteljesen támogatja a könyvtárak tevékenységét. Legutóbb, 1968 októberében Sipos Imre számolt be lapunkban a közlekedési könyvtárhálózat fejlesztését célzó szakszervezeti erőfeszítésekről. Az utóbbi 4–5 évben még inkább előtérbe került a szakszervezeti kulturális munkában a könyvtárügy. Ennek látható eredménye a sok új könyvtár. A fejlesztés felgyorsulását az az új szemlélet magyarázza, amelyet egy 1972-es elnökségi határozat (lesz még szó róla) így fogalmazott meg: *El kell érni, hogy a szakszervezeti könyvtár képes legyen az üzemi művelődési központ szerepét betölteni.*

A könyvtárak fejlesztésére ebben az időszakban több döntés született, s ezek időről időre új lendületet adtak a munkának. Ilyen mindenekelőtt a szakszervezet elnökségének 1972-ben hozott, már említett határozata, amely felsorolja, hol kell a tervidőszak hátralevő részében új könyvtárakat létesíteni. Ha ezt egybevetjük az új létesítmények iménti listájával, kitűnik, hogy a határozat megvalósulóban van. Ebben bizonyára az is szerepet játszik, hogy a terveket — a döntés előtt — megbeszélik az érdekelt vállalatokkal.

Egy másik példa. A SZOT titkárságának a szakszervezeti könyvtárak szervezeti, illetve működési szabályzatára vonatkozó 1973 júliusi határozatát az elnökség megtárgyalta és intézkedési tervet dolgozott ki, amelyben a feladatokat a saját viszonyaikra alkalmazta. Ennek alapján készült például az AFIT budapesti körzeti könyvtárának fejlesztési terve.

A szakszervezet erkölcsi támogatást is nyújt a könyvtáraknak. *Tóth István*, a szakszervezet főtitkára gyakran vesz részt könyvtárak avatásán, s ha felkeresi valamelyik üzemet, a könyvtárt, esetleg programon kívül is, meglátogatja.

Az egyik, könyvtárüggyel foglalkozó dokumentumban egyebek között az olvasható, hogy tovább kell növelni az olvasók számát, és meg kell állapítani, melyek azok a vállalatok, ahol az olvasómozgalom eredményei az átlag alatt vannak, majd intézkedni kell az elmaradás felszámolására. A szakszervezet szerint tehát a vállalat, az üzem is felelős könyvtárának nem kielégítő működéséért, hiszen legtöbbször valóban a működési körülmények mostohasága akadályozza a hatékony könyvtári munkát. Ezen változtatni pedig elsősorban a helyi vezetők tudnak. S hogy a vállalatok vezetői általában meg is adják a szükséges segítséget, abban része van a Köz-

lekedés- és Postaügyi Minisztériumtól eredő ösztönzésnek is. A minisztérium élén a közelmúltban váratlanul bekövetkezett haláláig *Csanádi György* állott, aki fontos feladatokat vállalt az *Olvasó népért* mozgalomban is.

A közlekedési szakszervezet könyvtárhálózatának Budapesten és vidéken összesen 7 körzeti és 13 önálló könyvtára van, s ezek 171 letéti könyvtárt gondoznak. Vidéken a kisebb üzemek könyvtárai az SZMT könyvtári hálózathoz kapcsolódtak.

Ez a könyvtári szervezet el tudja látni könyvvel a dolgozók többségét. A 168 ezres dolgozógardából csak mintegy 24 ezren maradtak kívül a könyvtárak hatókörén. Ők apró, száznál kisebb létszámú üzemből dolgoznak.

Az olvasók számának növekedése az utóbbi években felgyorsult. A növekedés üteme 1969 óta évi 22—24 százalék. 1973-ban a közlekedési dolgozók 29 százaléka rendszeres olvasója volt valamelyik könyvtárnak. De a fejlődés egyenetlen: a szombathelyi Volánnál az olvasók aránya eléri a 40 százalékot, máshol jóval az átlag alatt van.

A könyvvállomány is mindinkább kielégíti az igényeket. 1973-ban 350 ezer könyvvel rendelkeztek a könyvtárak, szemben az 1969. évi 244 ezerrel. Minden, a könyvtárak hatókörében levő dolgozóra 4,7 kötet jutott.

Épüljön könyvtár az üzemmel együtt

Megfelelő helyiséget szerezni a könyvtárnak nehéz a közlekedési vállalatoknál is. Különösen a régi telephelyeken működő üzemekben. Ennek ellenére a szakszervezet arra törekszik, hogy a könyvtárak az Alapelvek és követelmények... alapterületi igényeinek megfelelő nagyságú helyiségben működjenek. Megítélésük szerint könyvtárainknak mintegy a fele már ide sorolható.

Szeretnék azt is elérni, hogy minden új közlekedési létesítmény lehetőleg azonnal, az üzem építésével egyidőben kapjon könyvtárt is. A szolnoki 7-es Volán Vállalat új telepén az üzemi épülettel együtt létesül a könyvtár. Érdekessége, hogy ez lesz az *első több ütemben felépülő szakszervezeti könyvtár*. Az építés első szakaszában 70 négyzetméter kap, teljes elkészülte után 140 négyzetméter alapterületen fog működni.

A veszprémi Volán Vállalat ERDÉRT faházat állított fel az üzem udvarán, abban helyezte el a könyvtárt. Minden munkát a szocialista brigádok végeztek.

A miskolci Volán Vállalat garázst alakított át könyvtárrá. Ez az átalakítás valójában új épület emelése volt.

Ha egy üzem helyiséget ad, a szakszervezet (esetleg közösen az SZMT-vel) korszerű berendezést juttat a könyvtárnak.

Említettük, hogy mintegy 24 ezer közlekedési dolgozó apró, 20—30-as létszámú üzemekben dolgozik. Ezekbe még II. kategóriájú letéti könyvtárt sem érdemes telepíteni. Az itt dolgozók könyvtári ellátását próbálja megszervezni az 1-es Volán Vállalat könyvtárosa az ún. konténeres könyvtári szolgálat bevezetésével. Ennek lényege, hogy a gondozó könyvtár (jelen esetben az 1-es Voláné) a jól ismert fémládákból egyet-egyet megrak könyvekkel, majd a kb. 2—300 kötetes összeállítást teherautón eljuttatja a telephelyek egyikére. A kölcsönzést valamelyik helyi dolgozó végzi. A konténer egyben könyvszekrény is. Bizonyos idő elteltével újabb könyvekkel megrakott konténert hoz a kocsis, a régit pedig vissza-, esetleg továbbszállítja. A cseréket előre rögzített időpontban bonyolítják le. A konténeres könyvtári szolgálat most van kibontakozóban, kezdeményezői még nem tudnak eredményekről beszámolni, de sokat várnak tőle.

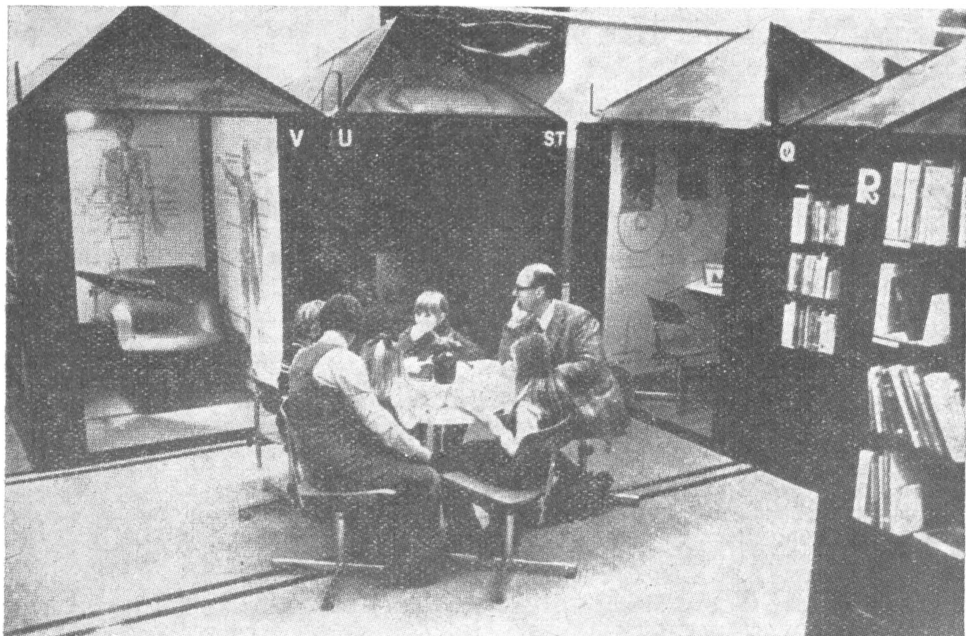
A könyvtárakkal nemcsak a szakszervezet központi szervei törődnek. Az ágazati szakszervezeti tanács irányítja például a zuglói AFIT-nél működő körzeti könyvtárt. 1970 óta három alkalommal tárgyalta meg a könyvtárügyet és hozott döntést továbbfejlesztésére. *Jankovich Józsefné* könyvtárvezető (17 éve könyvtáros, megkapta a Szocialista Kultúráért kitüntetést) elmondotta, hogy az 1973. áprilisában megnyitott könyvtár ellátja a helyi vállalat 800 dolgozóját, és 12 letéti könyvtárt is gondoz, ahol társadalmi munkás könyvtárosok tevékenykednek. A helyi könyvtár olvasói 3200, a letéti könyvtárak olvasói pedig — a dolgozók számától függően — 1200—3500 kötetes könyvvállományból válogathatnak. A körzeti könyvtár rövidesen 42 négyzetméteres folyóiratolvasóval bővül, s itt fognak találkozni, klubéletet élni a budapesti AFIT vállalatok szocialista brigádjai. A könyvtáros havonta más-más üzemből meghív egy brigádot, amelynek tagjai kedvükre keresgélhetnek majd a könyvtár raktárában. Ez lesz a „töltsön egy órát böngészéssel” akció.

A körzeti könyvtár munkakapcsolatot tart a vidéki AFIT-könyvtárakkal is.

Simay Norbert

Szabadpolcok — síneken

A belső tér merész kiképzése egy svéd kisváros könyvtárában

A képen jól látható síneken gördítik tovább az olvasófülkéket

Stockholmtól 30 km-re fekszik *Uppland-Bro*. A többi, gyorsan fejlődő peremvárosához hasonlóan itt is bevásárló központot alakítottak ki a város közepén. Ebben a központban kapott helyet a város új, ideiglenes központi könyvtára is. Elhelyezése egyrészt nagyon kedvező, mivel minden olvasónak útjába esik, másrészt viszont épp itt meglehetősen kevés hely maradt a könyvtár számára: összesen 625 m². Mivel ez semmiképp sem fedezte a könyvtár szolgáltatásainak helyiségi igényét, a könyvtárosok és a tervezők hosszas fejtörés után egészen újszerű térkiképzési megoldáshoz folyamodtak.

A 400 m²-es nagy kölcsönzőhelyiségben — amelybe közvetlenül a fedett piacról lép be az olvasó — állványok helyett 18 könyvesfülkét, csúcsos tetejű bódét építettek, s ezek a padlóba süllyesztett síneken gördíthetők! Mindegyik fülke egyik oldala nyitott, három oldalát pedig kívülről könyvespolcok borítják. Bent a fülkében csöndben, zavartalanul dolgozhat az olvasó (a gyermek- és ifjúsági könyvek fülkéinek párnáin még végig is hasalhat, hogy jobban otthon érezze magát). Zenét is hallgathat, fejhallgatón. A fülke belsejét a hozzá tartozó könyvekből kinagyí-

tott illusztrációk díszítik. Tetejét belülről hangelnyelő anyag borítja, maguk a csúcsos tetők pedig a terem egészében szintén hangelnyelő funkciót töltenek be. A fülkék nagyrészt fölöslegessé teszik egyéb bútorok (asztalok, székek) elhelyezését a teremben.

De miért gördülnek síneken a fülkék? — Mozgatásuk által a belső tér flexibilitássá, változtathatóvá lesz, mégpedig az elképzelhető legnagyobb mértékben. „Köznapi” elhelyezésükben válaszfalat képeznek a gyermek- és a felnőtt részleg között. A síneken azonban (csak a könyvtárosok által kezelhető forgattyú segítségével) különféle kombinációk szerint lehet őket rendezni. Ha népes közönségnek szánt előadást, hangversenyt rendez este a könyvtár, akkor a terem egyik szélére lehet összetolni valamennyit, s így maximális méretű nagyterem alakul ki. Rendeznek azonban különféle klubfoglalkozásokat, szűkebb körű összejöveteleket, kisebb közönségnek szánt bemutatókat is; ezeknek sem kell külön helyiséget fenntartani, a fülkék megfelelő átrendezése csöndes, barátságos sarkot teremt számukra a kívánt méretű területen. S ha egy-egy ilyen szerényebb rendezvény a

várnál nagyobb közönséget vonz, különösebb előkészületek nélkül percek alatt növelni lehet a „terem” nagyságát, csak székeket kell behordani a fülkék arrébtolásával felszabadult helyre.

A fülkés berendezést a gyerekek óriási lelkesedéssel fogadták, de az idősebb olvasók is örülnek annak a kellemes, meghitt környezetnek, amelyet a könyvtárban az olvasgatáshoz találnak. Felmerülhet a kérdés, nem származnak-e bajok abból, hogy így nehezebb ellenőrizni az olvasók tevékenységét. A könyvtárosok azonban semmiféle káros következményét nem tapasztalták annak, hogy nem tudják áttekinteni a helyiség minden négyzetméterét; a rend fenntartása így sem okozott soha különösebb gondot.

Két „hagyományosan” lezárt, hangszi-

getelt helyisége is van a könyvtárnak; ezeket zenehallgatásra és csoportfoglalkozásra egyaránt lehet használni. Az olvasótermet és a kézikönyvtárat viszont elhúzható fal választja el egyrészt a kölcsönzőteremtől, másrészt a gyermekek mesehallgató szobájától. Ezeket a válaszfalakat kiállítási installációnak is használják. Három, ugyancsak elhúzható kiállítási állvány helyezkedik el a fedett piacra néző nagy ablak előtt is; kiállítások idején mindkét oldalukat hasznosítják, így a piaci közönség is láthatja a kiállítást. Ha viszont félrehúzzák az állványokat, a könyvtár mindennapi életébe kapnak betekintést a járókelők. (Az ismertetés a Scandinavian c. folyóirat 1974/1. számában megjelent cikk alapján készült.)

Kö v e n d i D é n e s

A középvárosok könyvtárügyének jövője

Egy esztendőn keresztül tájékozottak sorozata foglalkozott a középvárosokban működő könyvtárak helyzetével és fejlesztésük gondoljaival. Az utolsó három találkozóra májusban (Celldömölk, Nagyatád), illetve szeptember derekán (Tata) került sor. Mivel a korábbi tanácskozásokról a Könyvtáros beszámolt, a három utolsó összejövetel ismertetése helyett inkább megpróbálok az egészről gyors számvetést készíteni e fontos könyvtár-típus jövőjének szemszögéből.

A hét értekezlet résztvevői a középfokú és a részleges középfokú települések, az ún. B-típusú könyvtárak igazgatóinak köréből kerültek ki. Szám szerint 97-en jelentek meg, tehát a távlati településhálózat-fejlesztési koncepció alapján kijelölt központok több mint 90%-a képviseltette magát. A tanácskozások legfőbb értelme épp az lehet, ha a megbeszélések konklúzióiból jobb tervek születnek, mintha ezekre a fórumokra, a gondolatébresztésnek és együtt-gondolkodásnak e kitűnő alkalmaira nem került volna sor. Kár, hogy a résztvevők rengeteget beszéltek a könyvtárakat érintő gondokról, bajokról és jóval kevesebbet a jövőt illető elképzelésekről. Néha az volt az érzésem: korainak tartják, még fejbem sem készítették el könyvtáruk távlati fejlesztési ter-
vét.

Az értekezleteken elhangzottakból kitűnt, hogy nagy a különbség a városi és a jövőző városi, ma még nagyközségi, köz-
ségi könyvtárak ellátottsága, következő-
képpen működési, forgalmi adatai között. Alapvető, ún. *létfenntartási gondok* kö-
zepette nehéz korszerű könyvtári tevé-
kenységet folytatni. Mégsem itt van el-
sősorban a hiba, sokkal inkább a *kényel-*

mes ügyvitelben, a távlattalanságban, a nagyobb távú tervezéstől való visszari-
adásban, a földhözragadottságban. Jó né-
hány könyvtárra jellemző még az ötlet-
szerűség, a látványos rendezvények, a
könyvtári tevékenység perifériájára kí-
vánkozó foglalatosságok erőltetése. Mind-
ez sok pénzt, időt, energiát rabol el a
könyvtártól, miközben az állománygyarapí-
tás és a szolgáltatás mechanikus fel-
adattá szűkül. Kétségtelen, hogy nagyon
eltérőek a működési feltételek. Ha valaki
a tanácsi könyvtárak legfrissebb adatait
böngészi, megdöbbenik a különbségek:
hasonló nagyságú városok könyvtárainak
állománygyarapítási kerete között 100—
150 ezer forintos eltérés is mutatkozik.
De ezek a tények egyoldalúan csak a ta-
nács felelősségét tükrözik? Jó néhány kö-
zép-fokú település könyvtára túl sokat vár
*a körülmények automatikus megjavulásá-
tól*, s túlságosan számít a hálózati köz-
pont segítségére. A jó könyvtári munka
alapja a körültekintő állománygyarapítás,
mégis kevés az olyan könyvtár, amely te-
lepülése mai és jövőbeni gazdasági pro-
filjának ismeretében terszzerűen alakít-
taná, bővítené állományát. Jó példát azért
lehet erre is találni: a barcsi könyvtár a
település várható gazdasági struktúrájá-
ból fakadó majdani igények alapján fris-
síti állományát, erősíti kézikönyvtári
anyagát.

Az értekezletsorozaton részt vevő
könyvtárak jelentékeny hányada meg-
elégszik a napi, a kommersz igények re-
gisztrálásával és kielégítésével, a szóra-
kozottató szépirodalom, az elavult, az ala-
csony színvonalú ismeretterjesztő művek
egyoldalú választékával. Kérdés: az ilyen
szemlélet következtében marad-e pénz,

legendő figyelem az idegen nyelvű, a nívós szép- és szakirodalom, a tartalmas folyóiratok és egyéb dokumentumok beszerzésére? Megfelelő-e például a B-típusú könyvtárak tájékoztató szolgálata? Gondolnak-e a könyvtárak az audiovizuális programra? Milyen az együttműködés érdemileg: például a gyűjtőkör, a központi címjegyzék, az összehangolt szolgáltatások tekintetében a könyvtár

vonzáskörébe tartozó egyéb könyvtári hálózatok egységeivel?

A felsoroltakon kívül az értekezleteken számos más kérdés is felvetődött. Megválaszolásuk nemcsak és nem elsősorban a központi szerveken múlik, hanem mindenekelőtt az adott könyvtár felkészültségén és fenntartójának felelősségérzetén. (Cs. A.)

Orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók tájértekezlete

Negyedszer került sor tájértekezlet rendezésére az orvosi könyvtári hálózatban: a Debreceni Orvostudományi Egyetemen szeptember 2–3-án megtartott két napos találkozó bevezető előadásában *Jablonkay András*, a Debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtárának igazgatója az egyetemek központi könyvtárainak és hálózatuknak problémáival foglalkozott. Megállapította, hogy az orvostudomány integrálódása, összetettsége, a szakirodalmi áradat olyan feladatokat ró a könyvtárakra, amelyekre az orvosi egyetemek könyvtári hálózata még a legkevésbé sincs felkészülve. A fejlődést az is gátolja, hogy bár az orvostudományi egyetemeken a tanszéki könyvtárak a központi könyvtár kihelyezett részlegei, a munkáltatói jogokat a tanszék gyakorolja, így a szakfelügyeleti szervnek nincs jogcíme ellenőrzésre vagy utasítások kiadására. A DOTE Kenézy Könyvtárában még csak *most vannak kialakulóban az erős, jó központi könyvtár körvonalai*. *Zallár Andor*, a Szegedi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója kiegészítő referátumában egy nagyobb múltú központi könyvtár szemszögéből tárgyalta a helyi hálózati munka problémáit, *dr. Szilassy Zoltánné*, a DOTE Központi Könyvtárának munkatársa pedig a debreceni új elméleti tömbben létrehozott központi olvasóteremmel kapcsolatban szerzett tapasztalatokról számolt be előadásában. *Pálfy Gyula*, a Szegedi Gyógyszerészeti Kar Könyvtárának vezetője a tömbkönyvtár, illetve az egy épület tömbben elhelyezett tanszéki közös könyvtárak problémáival kapcsolatos tapasztalatait foglalta össze. *Hajdú Judit*, a Kenézy Könyvtár munkatársa és *dr. Jantsits Gabriella* A dokumentációs kiadványok a tájékoztatás szolgáltatásban címmel tartott előadást. Érdekes új vállalkozás a DOTE Klinikai Tékája. Ennek a „current contents” (folyamatosan közreadott tartalomjegyzék) típusú új tájékoztató kiadványnak a hasz-

nát méltatta *Szabó Ibolya* a tanszéki könyvtárosok munkájának szempontjából. Az előadásokat követő vitában az információs áradat, illetve „papíráradat” kérdéseivel és a tömbkönyvtárak problémájával kapcsolatban hangzottak el hozzászólások.

Az első napon *Christine Fisher*, a British Council magyarországi megbízottja megnyitotta a neves angol Blackwell kiadó orvosi könyveiből rendezett kiállítást, melyet az egyetem dolgozói is megtekintettek. Az orvosi egyetemi könyvtárak tájértekezleteinek történetében először került sor ilyen rendezvényre.

Délután könyvtárlátogatásokkal és városnézéssel folytatódott a program, s kerakasztal megbeszélés zajlott le a medikusok könyvtári ismeretekre való oktatásáról.

Az értekezlet második napján az előadások főként a képzés és a továbbképzés témája köré csoportosultak. *Csatáry Csilla*, az orvosi egyetemi könyvtárosok továbbképzéséről szólva elmondta, hogy annak nyelvi, orvosi terminológiai és könyvtártechnikai ismereteket kell adnia. *Szepesiné dr. Benda Mária* a képzés néhány módszertani kérdésével foglalkozott. *Dr. Lusztig Gábor* és *dr. Iványi János* főorvosok előadásaikban azt a fontos szerepet hangsúlyozták, amelyet a könyvtáros játszhat egy-egy orvostanhallgató szakválasztásában. *Lusztig Gábor* előadása értékes javaslatokat tartalmazott a könyvtárosok pszichológiai-pedagógiai képzésével, valamint az orvosi egyetemek tananyagához kapcsolódó segédanyagok jegyzékének összeállításával kapcsolatban. *Jablonkay András* könyvtárigazgató előadásának címe és témája *A könyvtárosok önálló kutatómunkájának lehetőségei orvosi könyvtárakban* volt. Ehhez kapcsolódott a miskolci *dr. Gyárfás Ágnes*, valamint *Bényei Miklós*, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa, aki a kutatómunka módszereinek kérdésével foglalkozott. Az előadások sorát *dr. Lévai*

Géza adjunktus zárta, aki a központi könyvtár szerepét és a hálózati könyvtárak munkáját vizsgálta az egyetemi oktatás szemszögéből.

Az élénk vitában a résztvevők többsége a könyvtárosképzés és továbbképzés problémáival foglalkozott. Hasznos javas-

latok hangzottak el arra nézve is, hogyan lehetne felfrissíteni az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ továbbképző tanfolyamainak tematikáját. A zárszót *dr. Székely Sándor*, az OOKDK igazgatója mondta.

(K. G. E.)

a könyvtárak történetéből

A budapesti vegyipari szakszervezeti könyvtárak története II.

A könyvállomány alakulása 1956-ig

A könyvadományozás, az alkalmoszerű és nagyrészt antikváriumokban történő vásárlás, a könyvkiadás problémái, a könyvtárosok irodalmi ismereteinek fogyatékoságai azt eredményezték, hogy az első időkben a könyvtárak állományába nagy számban kerültek be a nyíltabban vagy burkoltabban burzsoá ideológiát terjesztő könyvek. Ezért 1949-ben valamennyi vegyipari könyvtár állományát felülvizsgálták, s központi jegyzék alapján kivonták az állományból az oda nem való műveket.

E könyveknek az állományban elfoglalt arányára jellemző, hogy a vegyipar ekkor kimagaslóan legnagyobb könyvtárának, a Fővárosi Gázművek óbudai könyvtárának 3941 kötetéből 851-et kellett selejtezni, vagyis az állomány több mint 20%-át.

1950 novemberében a vegyipar 82 könyvtárában 41 525 kötet könyv volt. Egy-egy könyvtárra tehát átlagosan mintegy 500, egy dolgozóra pedig 1,4 kötet jutott. A könyvállomány 22,4%-a ideológiai, 10,8%-a ismeretterjesztő, 56,6%-a szépirodalmi, 5,7%-a szakmai, s végül 4,5%-a ifjúsági munka volt. Túl magas lett az ideológiai könyvek aránya, és *alacsony a szépirodalmi állományé.*

1954-re a könyvmennyiség meghaladta a 60 ezer kötetet, 1950-hez viszonyítva 45%-kal gyarapodott. Egy dolgozóra már valamivel több mint 2 kötet jutott. A könyvtárak funkcióját tekintve — bár csökkent — továbbra is túl magas volt a politikai irodalom aránya. A marxizmus—leninizmus klasszikusai mellett sok értéktelen és *gyorsan avuló* füzetes kiadvány is volt az állományban. Sajnos, az ismeretterjesztő és a műszaki-szakmai könyvek aránya is csökkent. Az országos átlagnál valamivel jobb volt (3 százalékkal) a szépirodalom, rosszabb volt (2 százalékkal) a műszaki-szakmai könyvek aránya. A könyvtárak állományának gyűjtemény jellege — amennyire a javuló könyvkiadás lehetővé tette — az ismeretterjesztő irodalom kivételével ekkor kezdett kialakulni. Sajnos, továbbra is sok sematikus munkaregény tartozott az állományba, s a könyvkiadás hiányosságából adódóan igen kevés volt meg a kortárs nyugati és a népi demokratikus írók művei közül.

A könyvgyűjtemények zárható szekrényekben az üzemi bizottságok irodáiban vagy az ebédlőkben voltak elhelyezve, néhány pedig az ún. kultúrszobákban. 1950-ig önálló helyiséggel csak a Gázművek óbudai telepének könyvtára rendelkezett. Ezután 5 könyvtár kapott kisebb saját helyiséget, de még egyik sem kölcsönzött szabadpócos rendszerben, és olvasószobával csak a Ruggyantagyár könyvtára rendelkezett, igaz, ez egyben tanulószoba is volt.

Könyvtárosok és olvasók

A könyvtárosok képzésére több esetben történt központi kezdeményezés. Először 1949-ben hárman vettek részt a Szaktanács öthetes bentlakásos iskoláján, 30 üzemi könyvtáros részére pedig a szakszervezet tartott 4 hetes esti könyvtárosképző tanfolyamot.

1951-től fokozottabb gondot fordított rájuk a szakszervezet: tapasztalatcsere értekezleteket rendezett, amelyeken a könyvtárosok munkamódszereiket ismertették. Többé-kevésbé rendszeressé váltak a munkaértekezletek, s a tapasztalatok kicserélése céljából elterjedtek a jól dolgozó könyvtárakban tett látogatások.

A Gázművek óbudai telepén 1948 óta félműszakos volt a könyvtáros, 1952-től pedig 4 üzemben kezdett dolgozni főfoglalkozású könyvtáros.

Az Obudai Gázgyár szakszervezeti könyvtára

1948-ban a vegyipari üzemek dolgozóinak csak 5—7⁰/₀-a kölcsönzött könyvet a szakszervezeti könyvtárakból, tehát fontos feladattá vált az olvasók számának emelése. A kulturális versenyek egyik kiemelt területe lett az olvasótoborzás. Ehhez kedvező feltételeket teremtett a megnövekedett könyvvállomány, és jó szolgálatot tettek az olvasómozgalmak is. 1950-re már a dolgozók 19,9⁰/₀-a vette igénybe a könyvtárakat.

A kulturális munkában ekkortájt uralkodó mennyiségi szemlélet az olvasók számának további növelésére ösztönzött. Az olvasótábor növelését segítette a sok műhely- és ládakönyvtár létrehozása, a könyvek közelebb kerülése a dolgozókhoz. A megerősödő propagandának is része volt abban, hogy 1954-re már a dolgozók 29,2⁰/₀-a volt könyvtári tag.

Az elaprózott könyvtárak felszámolása után ugyan némileg csökkent az olvasók száma, de 1956-ban még így is 28⁰/₀ körül volt. Történt egy-két kezdeményezés az olvasók igényeinek megismerésére és feltérképezésére is. Például 1952-től a Ruggyan-tában az éldolgozók részére naplót rendszeresítettek, melybe beírhatták könyvkívánásaikat.

Igénykeltés, propaganda

A könyvtárak és az olvasás népszerűsítésével a könyvtárak létrejöttével egy időben kezdtek törődni. Több helyen üzemi hangszórón, faliújságon, az üzemi étkezdékben elhelyezett röplap segítségével hívták fel a dolgozók figyelmét az olvasásra. A szakszervezet központi lapja, a „Vegyipari Munkás” rendszeresen közölt könyvismertetésekkel marxista szemléletű társadalomtudományi, szakszervezeti mozgalmi és szépirodalmi művekről.

1949-től erősödött az olvasómozgalom, elterjedtek a könyvtári rendezvények, elsősorban az irodalmi ankétok, könyvismertetések, könyvviták. Érdemes megemlíteni azt a könyvbált, melyet a Chinoin könyvtára 1955-ben rendezett. Belépőjegyként egy-egy könyvet kellett adni, ami a szakszervezeti könyvtárba került. A propaganda mellett tehát az állománygyarapítást is szolgálta a rendezvény.

A vegyipari szakszervezeti könyvtármozgalom történetében az első ajánló bibliográfia 1954-ben készült, s a kultúrnevelési osztály könyvtárfelelőse szerkesztette.

Az MDP III. kongresszusa alkalmából 78 könyvet tartalmazó, módszertani útmutatóval kiegészített könyvjegyzéket adtak ki a könyvtárosok számára. 1955-ben a norma- és prémiumrendezésnek a kulturális nevelőmunka megfelelő eszközeivel való támogatására, az ehhez kapcsolódó ismeretterjesztő előadásokhoz, valamint külön a munkában részt vevő aktivisták számára jelent meg újabb, 16 könyvet felsoroló stencilezett jegyzék. Ugyanebben az évben a színjátszó csoportok részére is készült ajánló bibliográfia, mely főként műsorfüzeteket ismertetett.

A könyvtárak fejlődése 1956-tól napjainkig

Az ellenforradalom a könyvtári munkában kisebb rombolást tudott végezni, mint a kulturális munka egyéb területein, a kibontakozás tehát korán megindulhatott. A szakszervezet a kulturális munkában az ismeretterjesztés mellett a könyvtári munkát jelölte meg kiemelt területként. Több helyen megalakultak, illetve újjáalakultak a könyvtári tanácsok és megteremtették az egész üzemet átfogó propagandatevékenység feltételeit. Sokat tettek az új olvasók szervezésében, az olvasói igények felmérésében. E tanácsok révén az egyébként is mozgalmi jellegű könyvtári munka még szorosabb kapcsolatotba került a dolgozókkal.

A szakszervezet kultúrnevelési osztálya a központi könyvtár létrehozását 1955. október 15-i határidőre írta elő. A megvalósítás azonban késlekedett, és a központi könyvtár csak 1958-ban jött létre. Főfoglalkozású könyvtáros 1959-től irányította; s ekkor kezdett kialakulni a *tervszerű könyvtári tevékenység* minden területére kiterjedő munka. Ebben az évben már 7 önálló könyvtár működött: 4 helyen főhivatású, 3 helyen pedig félműszakos könyvtáros dolgozott.

1958-ban kezdődött meg a hálózat szervezése, s 1959-ben már csaknem 30, 1960-ban pedig már 48 letéti könyvtár tartozott a hálózatba. Ezzel a mennyiségi fejlődés után az intenzív fejlődés korszakába léphetett a vegyipari szakszervezet könyvtárügye. A könyvforgalom növelését ösztönző szemléletet és gyakorlatot felváltotta a tudatosabb, elemzőbb és *jobbán nevelés-központú* könyvtári tevékenység.

A letétek szervezése sok helyen még vontatottan haladt; a szakszervezeti bizottságok ugyanis féltették tulajdonjogukat. 1960-ra még 15 könyvtár nem adta át állományát a letéti rendszer számára. Gondot okozott a beáramló nagy könyvmennyiség feldolgozása is.

Az 1960-as évek közepétől kezdve a könyvtárak tevékenységére a tartalmi munka további erősödése lett a jellemző. Kezdték kialakulni az irodalmat értő és szerető, fejlett ízlésű munkásközvélemény, elsősorban a szocialista brigádtagok sorában. Fontos előrelépés volt, hogy a szakszervezeti vezetőtestületek és az üzemi szakszervezeti bizottságok törekedni kezdtek a munka mozgalmi jellegének erősítésére.

A könyvtárak tevékenységében csökkent a szépirodalom-centrikusság, nagyobb figyelmet kezdtek fordítani az ismeretterjesztésre, a politikai évfordulókra. Emelkedett a kiadványok és a rendezvények száma és színvonala is. Rendszeressé vált a könyvtárosok továbbképzése, módszertani tanácskozások, munkaértekezletek szervezése.

Az új gazdaságirányítási rendszer bevezetése kihatott a könyvtári munkára is. A könyvkiadóknak és -terjesztőnek a nyereségességre való törekvése több esetben a nevelési célkitűzésektől eltérő könyvek megjelentetését eredményezte. A krimik, a csak olvasmányos, szerény művészi értéket képviselő könyvek tömeges kiadása hozzájárult az olvasói igények ilyen irányú alakulásához. Ez pedig a könyvtárakat az effajta „művek” nagyszámú beszerzésére kényszerítette. Ugyanakkor csökkentek a könyvbeszerzésre fordított összegek: például amíg 1957-ben a központi könyvtár 200 ezer, addig 1968-ban 150 ezer, 1969-ben már csak 110 ezer, 1970-ben pedig 115 ezer forint könyvbeszerzési kerettel rendelkezett. S közben — mint ismeretes — lényegesen emelkedett a könyvek ára. Mindez kihatott a könyvtári munka eredményességére: 1869-ről 1970-re 17⁰/₀-kal csökkent az olvasók, 28,8⁰/₀-kal a kölcsönzött kötetek, 26⁰/₀-kal a könyvtárat látogatók száma. Kedvező változásnak tekinthető viszont az, hogy a könyvtári munka ebben az időben közelebb került a termeléshez, a helyi feladatok megoldásához. Kutatni kezdték azokat a dolgozó rétegeket, melyek eddig különféle okok miatt kiestek a könyvtárak hatósugarából. Nagyobb gondot kezdtek fordítani a bejáró dolgozók és az ipari tanulók olvasására is.

1970 után ismét javultak a könyvtári munka feltételei. Jól ösztönözte ezt a megindult folyamatot a SZOT Elnökségének 1971. március 29-i állásfoglalása a szakszervezeti könyvtárak távlati tervezésének alapelveiről és követelményeiről. Emelkedett a könyvbeszerzési keret, és néhány helyen lehetőség nyílt a könyvtárak korszerűsítésére. Bővült a központi könyvtár is.

Az olvasók tábora a vegyiparban foglalkoztatottak 25⁰/₀-ában állandósult. Nem

A Vegyészszakszervezeti könyvtára

annyira az olvasók körének bővülése, mint az olvasás színvonalának javulása lett a jellemző törekvés. A könyvtárak ízlésnevelő, könyvajánló és olvasásirányító tevékenysége tudatosabbá vált. Ezt szolgálta a könyvtárosok rendszeres továbbképzése, bővülő alapképzése, szakmai ismereteik növekedése is. Az önálló könyvtárakban rendszeressé váltak, a letéti könyvtárakban pedig megkezdődtek a különféle olvasás- és irodalompropaganda rendezvények. Közöttük elsősorban az író—olvasó találkozók váltak tartalmasabbakká. A szocialista eszmeiségű mai szovjet és magyar irodalom iránti igény növekedése bizonyos ízlésjavulásra utal. Ezt nagyban elősegítette a „Jubileumi”, majd a „Kell a jó könyv” olvasómozgalom. A szakmák közül Budapesten a vegyiparban volt a legmagasabb az olvasókhöz viszonyított részvételi arány. A „Kell a jó könyv” mozgalom keretében 2020 dolgozó olvasott el a megjelölt szovjet könyvek közül legalább hatot, és válaszolt a feltett kérdésekre.

Az ismeretterjesztő és a szakirodalom olvasótáborra bővült. Szép eredményt hoztak az évente megrendezett „Műszaki könyvnapok” is.

A szocialista brigádtagok kulturális vállalásai között nagy szerep jutott az olvasásnak. A mennyiségi (több helyen még formális) vállalások kezdtek tartalmasabbá válni, s a meghatározott, igényes tartalmú művek elolvasására kötött szerződések formájában öltöttek testet.

A könyvállomány

Az ellenforradalmat követő hónapokban az antikváriumokban történt vásárlások eredményeként a könyvtárakba kispolgári ízlést terjesztő könyvek kerültek, melyeket rövidesen ki kellett vonni.

A helyes és tervszerű állománygyarapításhoz jó segítséget adott a szakszervezeti letéti könyvtárak 1960-ban kiadott alapállomány-jegyzéke és a Könyvtárellátó jegyzékein alkalmazott „törzsanyag”-, illetve „ajánlott irodalom” jelzések. A könyvtárosok a szakszervezeti könyvtárak feladatkörének és gyűjtőkörének meghatározása, 1961 óta kezdtek törekedni arra, hogy az állomány 65%-a szépirodalmi, 35%-a szak- és ismeretterjesztő irodalom legyen.

Az ötvenes évek legvégén a marxizmus—leninizmus klasszikusainak munkái még nagy számban voltak meg a könyvtárakban. Közöttük igen sok főlös példány akadt,

viszont némely kiadások hiányosak voltak. A társadalomtudományi könyvek többi csoportjában is sok volt a fölös anyag, az alacsony szintű, elavult, füzetes kiadvány. Az ebben a szakban található nagy könyvanyag viszont azt eredményezte, hogy kevés helyen szereztek be az újonnan megjelenteket. A természettudományi művek beszerzésében a könyvtárosok egyéni érdeklődése tükröződött. A több helyen véletlenszerűen összeválogatott könyvek halmaza nem adott átfogó képet egy-egy tudományágról. A legmegfelelőbb állomány talán az orvostudományok csoportjában volt. A technikai könyvek közül is sokat szereztek be az üzem jellegének megfelelően, sajnos, más területről viszont szórványosan. A háztartási, a kézimunka, a lakberendezési, a kertészeti könyvekből igen szép gyűjtemény alakult ki, s a művészeti könyvek is jó összetételben voltak meg. Az irodalomtudományban megjelent gazdag választékból a legtöbb könyvtáros egyéni ízlése szerint válogatott, így sok fontos mű nem került az állományba. A földrajzi könyvek között a gazdag útleírás-gyűjteményeken, majd az útikalauzokon kívül más mű alig fordult elő.

A szépirodalom aránya nagymértékben javult. A magyar klasszikusok és a kortárs írók műveinek beszerzésében nem történt nagyobb hiba, s megvoltak a világirodalom klasszikusai is, az újabban megjelent modern nyugati írók könyveinek beszerzése azonban nem történt egységesen: bizonyos könyvtárak csaknem válogatás nélkül mindent megvásároltak, más helyeken viszont tartózkodóbbak voltak. A szovjet irodalom újabban megjelenő alkotásait — talán az ötvenes évek túlzásainak ellenhatásaként — alig-alig szereztek be. Hiányos volt a népi demokratikus országok mai irodalmának gyűjtése is.

A fölös és az elavult példányok tömeges kivonására a hatvanas évek legelején a hálózatszervezéssel egy időben került sor. Az önálló könyvtárakban kedvező személyi feltételek alakultak ki, a kisebb üzemek leltárában szereplő könyvek pedig átkerültek a központi könyvtár állományába, így a helyi szakszervezeti vezetők szemlélete, „vagyonfélése” nem jelentkezett akadályként. A szépirodalom és a többi irodalom 65—35%-os körülbelüli aránya már 1962-re kialakult, és mindvégig megfelelő maradt. A szakok egy részében korábban tapasztalt hézagok fokozatosan eltűntek. A tudatossá váló állománygyarapítás mellett rendszeres gyakorlattá vált az állomány-apasztás, a fölös és elavult könyvek kivonása is.

A könyvtárak olvasói

Az ellenforradalmat követő időben az olvasók túlnyomó része a korábban tömegesen megjelent gyengébb színvonalú szovjet könyvek túlzott propagálásának ellenhatásaképpen elzárkózott a szovjet irodalomtól. Ugyanakkor hódítani kezdett az antikváriumokból beszivárgó polgári irodalom és a giccs is. Szerencsére ez a jelenség nem tartott sokáig.

A hatvanas évek elején az olvasóknak mintegy 60%-a volt munkás. Elsősorban a mai életünk problémáit közérthető nyelven tükröző műveket keresték. Kevesebben, de már olvasták a mai szovjet irodalmat és a népi demokratikus országok irodalmát, valamivel többen a klasszikusokat. Egyre jobban tért hódítottak a tudományos-fantasztikus regények is. Ezek és a hetvenes években erősen tért hódító krimik népszerűsítésében fontos szerep jutott a TV-nek és a Rádióknak.

Az ismeretterjesztő irodalom népszerűbb lett. Elsősorban az útleírásokat, az újkori történelmet olvasták szívesen. A műszaki és a közgazdasági irodalom nem volt túlságosan keresett, pedig gyakorlattá vált, hogy a jól felszerelt üzemi műszaki könyvtárak az alap- és a középfokú irodalomból letéti anyagot adtak a szakszervezeti könyvtáraknak.

Az olvasói ízlésben fokozatosan háttérbe szorult a romantikus irodalom, s kisebb mértékben a XX. századi realizmus is. Sajnos, ezek helyére nagy számban került a félirodalom és a lektúr.

Szervezett igényfeltárást a vegyiparban először a központi könyvtár végzett 1967-ben. Kérdőívek segítségével 69 könyvtárban vizsgálta az olvasók igényeit, s három helyen mélyinterjúkat készített. A feltárást szerint az olvasók 70%-a a mai magyar prózairodalmat szeretne volna olvasni, s mai életünk problémáinak közérthető tükrözését várta tőle. Kevesebben olvasták a mai szovjet prózát és a népi demokratikus országok prózairodalmát, valamivel többen a klasszikusokat. Sokan keresték az úgynevezett tudományos-fantasztikus regényeket.

1973-ban a központi könyvtár irányításával 10 önálló könyvtárban reprezentatív felmérés készült a vegyipari munkás olvasók ízléséről. Érdemes megemlíteni a megkérdezetteknek a mai magyar irodalomról alkotott véleményét: Szívesen, olvastak volna több élményszerű irodalmi művet a sajátjukhoz hasonló életsorsokról. Olyanokat is, melyek nem torkollanak tragédiákba, hanem mintegy a harmonikus élet mo-

A vegyipari szakszervezet központi könyvtára

delljét is megadják, életreceptet nyújtanak. Tudták azonban, hogy ezt az igényt nem lehet az írókra erőltetni, nehogy az ötvenes évek hamis, sematikus művei szülessenek meg, hiszen csak az író szuverén élményvilágából születhet hiteles és művészi alkotás. Ugyanakkor véleményük szerint az író már nem munkásember, hanem szellemi dolgozó, más életmilióban él, más gondolatok foglalkoztatják. Talán ez is hozzájárul ahhoz, hogy kevés munkásregény születik. Sokak véleménye szerint nem volt olyan jó ábrázolása az irodalomban a mai munkáséletnek, munkásgondoknak, mint a *Jelenidő* című filmben, és nem jelent meg annyi jó munkásábrázolás, mint 5–10 éve. Többen hangoztatták viszont azt, hogy nemcsak a munkástéma kínálhat számukra hasznos élményt és tanulságot.

Módszertani munka

A központi könyvtár megalakulásáig a szakszervezet budapesti bizottságának kulturális felelőse irányította a munkamódszerek elterjesztését szolgáló egy-két kezdeményezést. A módszertani munka a hálózat kiépítése után kezdődhetett meg. Ez eleinte a helyszíni látogatások alkalmából nyújtott módszertani segítségre korlátozódott. Később a könyvtári akciók (könyvhét, műszaki könyvnapok) kapcsán már módszertani körlevelek is megjelentek. A letéti könyvtárosok szakmai felkészítését már 1961-ben kezdeményezte a központi könyvtár: a szakszervezeti könyvtári hálózatok közül az országban elsőként alapfokú könyvtárosi tanfolyamot szervezett, amelynek végén 30 letéti könyvtáros tett eredményes vizsgát.

1965-től jelentékenyen fejlődött a módszertani, hálózati munka. Ez idő tájt került módszertani könyvtáros a központi könyvtárba. A könyvtárosok továbbképzése céljából minden évben megrendezték a *könyvtárosok akadémiaját*.

A könyvtári munka színvonalát emelte a központi könyvtár által 1971-ben a társadalmi munkás, illetve a tiszteleldíjas könyvtárosok részére meghirdetett pályázat *A vegyipari könyvtári hálózat kiváló könyvtárosa* cím elnyeréséért. A letéti könyvtárosok több mint fele vett részt ebben, s munkájuk színvonala lényegesen javult.

Czigler Róbert

Kitüntetések

A kulturális miniszter augusztus 20. alkalmából az alábbi kitüntetéseket adományozta:

Tanácsi könyvtáraknál

A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT

Ambrus Mihály fiókkönyvtáros, Körmen (Vas m.); *Antalovics Gyula* községi könyvtáros, Bük (Vas m.); *Bacsa Jánosné* községi könyvtáros, Kőtegyán (Békés m.); *dr. Bényei Miklós* megyei könyvtári csoportvezető, Debrecen; *dr. Bielik Károlyné* megyei gyermekkönyvtáros, Békéscsaba; *Bíró Miklósné* klubkönyvtáros, Zsáka (Hajdú-Bihar m.); *dr. Bodó Jenő* községi könyvtáros, Vámosgyörk (Heves m.); *Bodor Jenőné* megyei könyvtári csoportvezető, Kecskemét; *Borbély János* könyvtárigazgató, Dunavecse (Bács-Kiskun m.); *Bujdosó Gyuláné* községi könyvtáros, Fegyvernek (Szolnok m.); *Csákvári Pál* könyvtáros, Kálóz (Fejér m.); *Csalló Józsefné* községi könyvtáros, Nemesszentandrás (Zala m.); *Csépe Mihályné* községi könyvtárvezető, Ásotthalom (Csongrád m.); *Csete Ferencné* községi könyvtárvezető, Komádi (Hajdú-Bihar m.); *Dán Gyuláné* községi könyvtárvezető, Karácsond (Heves m.); *Dózsa Györgyné* községi könyvtáros, Tompa (Bács-Kiskun m.); *Farkas Mihályné* városi könyvtáros, Tapolca; *Gáncsos Józsefné* községi könyvtáros, Mándok (Szabolcs-Szatmár m.); *Gelencsér Józsefné* községi könyvtáros, Heresznye (Somogy m.); *Győrfi Károlyné* községi könyvtáros, Komádi (Hajdú-Bihar m.); *Halmai Béláné* megyei könyvtári csoportvezető, Eger; *Hevesi Ambrusné* községi könyvtáros, Kaba (Hajdú-Bihar m.); *Horváth Istvánné* városi-járásai könyvtáros, Nagyatád (Somogy m.); *Horváth Istvánné* városi-járásai könyvtáros, Kiskunhalas; *Horváth Sándorné* városi-járásai könyvtári csoportvezető, Jászberény; *Hősz Ilona* községi könyvtáros, Dánegyháza (Bács-Kiskun m.); *Jakab Lajosné* városi-járásai könyvtáros, Cegléd; *Jászberényi Ferencné* megyei könyvtáros, Győr; *Jenes Józsefné* városi-járásai könyvtáros, Vác; *Kalász Erzsébet* községi könyvtáros, Elek (Békés m.); *Kopasz Erzsébet* városi fiókkönyvtár-vezető, Miskolc; *Kovács Pál* megyei könyvtári igazgatóhelyettes, Kecskemét; *Kovács Tiborné* városi-járásai könyvtáros, Mátészalka; *Krauter Györgyné* megyei könyvtáros, Pécs; *Lajos László* megyei könyvtáros, Tatabánya; *Lajtos István* községi könyvtáros, Tura (Pest m.); *Lakner Gyuláné* kerületi könyvtárvezető, FSZEK; *Landenberger Istvánné* városi könyvtári igazgatóhelyettes, Kazincbarcika; *Madarász Margit* megyei könyvtári csoportvezető,

Veszprém; *Marton Istvánné* községi könyvtáros, Mindszent (Csongrád m.); *Máté Mária* városi-járásai könyvtáros, Törökszentmiklós (Szolnok m.); *Megyeri Gyuláné* községi könyvtáros, Olaszliszka (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Mező Margit* járásai könyvtáros, Szeghalom (Békés m.); *Németh Gábor* városi-járásai könyvtárigazgató, Kalocsa; *Pál József* megyei könyvtári csoportvezető, Pécs; *Pál Sándorné* megyei könyvtáros, Kaposvár; *Radasin Bogolyubné* községi könyvtáros, Lórév (Pest m.); *Rátkai István* megyei könyvtáros, Eger; *Reschner István* gimnáziumi könyvtáros, Kisvárd (Szabolcs-Szatmár m.); *Roskó Jánosné* nagyközségi-járásai könyvtáros, Vásárosnamény (Szabolcs-Szatmár m.); *dr. Rózsahegy János* csoportvezető, szegedi Somogyi Könyvtár; *dr. Sikabonyi Györgyné* megyei könyvtári csoportvezető, Győr; *dr. Simon Gyuláné* járásai könyvtáros, Monor (Pest m.); *Sipos Csaba* megyei könyvtáros, Kaposvár; *Sörös Lászlóné* megyei könyvtáros, Miskolc; *Szabó Kálmán* városi könyvtárigazgató, Sopron; *Székely Antal* klubkönyvtáros, Megyehíd (Vas m.); *Székér Ferencné* megyei könyvtári csoportvezető, Zalaegerszeg; *Szelle Gézáné* községi könyvtáros, Budaörs; *Szűcs Mária* városi-járásai gyermekkönyvtár-vezető, Nagykanizsa; *Tapolcai Ernőné* megyei könyvtáros, Tatabánya; *Thoroczkay Rudolfné* megyei könyvtári csoportvezető, Szolnok; *Tóth Gellért* községi könyvtáros, Újharangod (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Tóth Jánosné* megyei könyvtáros, Veszprém; *Ugrits Margit* községi könyvtáros, Csákvár (Fejér m.); *Varga Sándor* városi-járásai könyvtárigazgató, Törökszentmiklós; *Vass Lajosné* községi könyvtáros; *Kistelek* (Csongrád m.); *Vincziczki András* községi könyvtárvezető, Baktalóránt-háza (Szabolcs-Szatmár m.); *Zachár Zoltánné* kerületi könyvtárvezető, FSZEK; *Zsilvölgyi József* városi-járásai könyvtáros, Siófok.

MINISZTERI DICSÉRET

Akáb Istvánné községi könyvtáros, Tiszapüspök (Szolnok m.); *Apáthy Sándorné* városi fiókkönyvtár-vezető, Miskolc; *Baán Erzsébet* községi könyvtáros, Bakonygyirót (Veszprém m.); *Bakai Rózsa* könyvtáros, szegedi Somogyi Könyvtár; *Bangó Béláné* megyei gyermekkönyvtáros, Zalaegerszeg; *Bánki Gyuláné* városi

könyvtáros, Kaposvár; *Baranyó István* né községi könyvtáros, Bojt (Hajdú-Bihar m.); *Barna Sándorné* megyei könyvtáros, Zalaegerszeg; *Bástyi Istvánné* községi könyvtáros, Nagykamárás (Békés m.); *Besenczi Mihályné* fiókkönyvtár-vezető, Kecskemét; *Busa Mihályné* községi könyvtáros, Üllés (Csongrád m.); *Csőrgöl Lajosné* klubkönyvtáros, Felcsut (Fejér m.); *Csőrnök Jenőné* megyei könyvtáros, Miskolc; *Dalmi Jánosné* községi könyvtáros, Fót (Pest m.); *Dreiszigler József* községi könyvtáros, Tapolcafa (Veszprém m.); *Duschanek Józsefné* községi könyvtáros, Iszkaszentgyörgy (Fejér m.); *Fábián Miklós* nagyközségi-járásai könyvtáros, Dabas (Pest m.); *Fejes Józsefné* községi könyvtáros, Böhönye (Somogy m.); *dr. Fodor Lászlóné* megyei könyvtáros, Szekszárd; *Gerhát Gyuláné* nagyközségi-járásai könyvtáros, Pásztó (Nógrád m.); *Görög Sándorné* városi gyermekkönyvtáros, Hajdúszoboszló; *Gubik István* községi könyvtáros, Felsőzsolca (Borsod-Abaúj-Zemplén m.); *Győrfy Józsefné* megyei könyvtáros, Zalaegerszeg; *Hajdú Géza* osztályvezető, szegedi Somogyi Könyvtár; *Harazin Mária* községi könyvtáros, Kismémedi (Pest m.); *Hegedűs István* városi-járásai könyvtáros, Balassagyarmat; *Hesz János* községi könyvtáros, Himesháza (Baranya m.); *Hevesi Istvánné* községi könyvtáros, Szegvár (Csongrád m.); *dr. Hevesi Józsefné* megyei könyvtáros, Győr; *Homoki Béláné* városi könyvtáros, Várpalota; *Horváth János* községi könyvtáros, Nemesnép (Zala m.); *Juhász Katalin* városi-járásai gyermekkönyvtáros, Tata; *Juhász Lajosné* községi fiókkönyvtáros, Hajdúhadház; *Kajos László* klubkönyvtáros, Egyed (Győr-Sopron m.); *Kerekes Györgyné* községi könyvtáros, Békésszentandrás; *Kerekes Pálné* tudományos munkatárs, FSZEK; *Kiss Mária* nagyközségi könyvtáros, Veresegyház (Pest m.); *Koch Józsefné* nagyközségi-járásai könyvtáros, Paks; *Kovács Kálmán* községi könyvtáros, Márokpapi (Szabolcs-Szatmár m.); *Lajos Lászlóné* városi fiókkönyvtáros, Tatabánya; *Lakatos Julianna* községi könyvtáros, Nyíracsa (Hajdú-Bihar m.); *Lantos Ferencné* városi fiókkönyvtáros, Pécs; *Lászlóffy Jánosné* községi könyvtáros, Bököny (Szabolcs-Szatmár m.); *Lengyel Józsefné* gyermekkönyvtáros, Ráckeve (Pest m.); *Lengyel Sándorné* községi könyvtáros, Álmosd (Hajdú-Bihar m.); *Lippai Jánosné* fiókkönyvtár-vezető, szegedi Somogyi Könyvtár; *Lipták Ilona* megyei könyvtáros, Békéscsaba; *Lukács Lászlóné* megyei könyvtáros, Kaposvár; *Márkus Julianna* megyei könyvtáros, Győr; *Medveczky Alajos* városi-járásai könyvtáros, Gyöngyös; *Miszlai Sarolta* megyei könyvtáros, Szekszárd; *dr. Nagy Józsefné* városi könyvtárigazgató, Hajdú-

nánás; *Nyiri Mihályné* községi könyvtáros, Tápiószőlős (Pest m.); *Óvári Zsuzsanna* megyei könyvtáros, Kaposvár; *Papp Julianna* községi könyvtáros, Vésztő (Békés m.); *Pócs Sándorné* községi könyvtár-vezető, Recsk (Heves m.); *Polgár Zoltán* községi könyvtáros, Baksa (Baranya m.); *Reinlg Antalné* községi könyvtáros, Hajdúbagas; *Sarkadi Géza* klubkönyvtáros, Nagykereki (Hajdú-Bihar m.); *Sánta Sándorné* községi könyvtáros, Polgár (Hajdú-Bihar m.); *Schmiddeg Pálné* községi könyvtáros, Homokszentgyörgy (Somogy m.); *Szabó Béláné* nagyközségi-járásai könyvtáros, Zala-szentgrót; *Szabó Józsefné* kerületi könyvtár-vezető, FSZEK; *Szabó Józsefné* klubkönyvtáros, Tarnaórs (Heves m.); *Szagri József* községi könyvtáros, Sárkeresztúr (Fejér m.); *Szauer Jánosné* községi könyvtáros, Tevel (Tolna m.); *Szendrói Józsefné* kerületi könyvtáros, FSZEK; *Tamás Miklós* községi könyvtáros, Szakoly (Szabolcs-Szatmár m.); *Tompai Jánosné* fiókkönyvtáros, Igar-Vámszőlőhegy (Fejér m.); *Tóth Erzsébet* klubkönyvtáros, Romhány (Nógrád m.); *Tóth Gézánné* megyei könyvtáros, Békéscsaba; *Tóth Sándorné* fiókkönyvtáros, Nagyálló (Szabolcs-Szatmár m.); *Tóth Zoltánné* községi könyvtáros, Józsa (Hajdú-Bihar m.); *Varga Sándor* községi könyvtáros, Beszterec (Szabolcs-Szatmár m.); *Vörös Jenőné* nagyközségi-járásai könyvtáros, Körmeny (Vas m.); *Vörös Józsefné* városi könyvtári csoportvezető, Pécs; *Zámbo Istvánné* községi könyvtáros, Sukoró (Fejér m.); *Zelles Ilona* megyei könyvtári csoportvezető, Szombathely; *Zsarkó István* városi könyvtáros, Hódmezővásárhely; *Zsoldos Erzsébet* községi könyvtáros, Poroszló (Heves m.).

Medgyesy Miklós ex librise

KIVÁLÓ DOLGOZÓ

Andai Istvánné raktáros, Miskolc; *Bodnár Istvánné* takarítónő, Miskolc; *Borcsányi Miklósné* könyvkötő, Zalaegerszeg; *Fekete Jánosné* takarítónő, Vésztő (Békés m.); *Ferenczi Józsefné* előadó, FSZEK; *Fodor Ernőné* könyvtári adminisztrátor, Kőrmend (Vas m.); *Gyalog Józsefné* takarítónő, Salgótarján; *Horváth Ferencné* könyvkötő, FSZEK; *Hüse Imre* kazánfűtő, Debrecen; *Kasuba Istvánné* takarítónő, Szarvas; *Keszeli Sándorné* könyvtári adminisztrátor, Szekszárd; *Kis Józsefné* gazdasági előadó, Nyíregyháza; *Kovács Kálmán* gépkocsivezető, Püspök-ladány (Hajdú-Bihar m.); *Kövári László*

gépkocsivezető, Nyíregyháza; *Lázi László* megyei könyvkötészeti csoportvezető, Szolnok; *Mag Jánosné* raktáros, Tatabánya; *Németh Ferenc* gépkocsivezető, Komárom; *Némethi Tiborné* gazdasági előadó, Zalaegerszeg; *Orbán Sándorné* hivatalsegéd, Vásárosnamény (Szabolcs-Szatmár m.); *Potó Adrienne* könyvkötő, Kaposvár; *Rucz Gyuláné* takarítónő, Békéscsaba; *Szalay Ernőné* ruhatáros, Zalaegerszeg; *Szűcs István* sokszorosító, Tatabánya; *Talián Sándorné* raktárkezelő, FSZEK; *Tóth Mihályné* hivatalsegéd, Fehérgyarmat (Szabolcs-Szatmár m.); *Tölgyesi János* gépkocsivezető, Szombathely; *Visnyei József* könyvkötőmester, Kaposvár.

Szakszervezeti könyvtáraknál

A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT

Csávolszky Károlyné körzeti könyvtáros, Építő-, Fa- és Építőanyagipari Dolgozók Szakszervezete; *Garai Emőke* könyvtáros, Pest megyei SZMT könyvtár; *Havas Béláné* könyvtárvezető, Egyesült Izzó; *Illés Ferenc* könyvtáros, Nyírbátor, Növényolajipari Vállalat; *Kónya András* könyvtáros, Bodroghalom, munkásszállás; *Strack Jánosné* könyvtárvezető, Fővárosi Művelődési Központ; *Szente Ferencné* körzeti könyvtárvezető, Közlekedési Dolgozók Szakszervezete; *Vastag Sándor* könyvtárvezető, Kiskunhalas, Vasutas Szakszervezet.

MINISZTERI DICSÉRET

Bánfi Mihályné könyvtárvezető, MOM; *Bertalan József* könyvtáros, Edeleny, Bá-

nyász Klub; *Bugár Attila* könyvtáros, Baranya megyei Építőipari Vállalat; *Dér Jánosné* könyvtáros, Orosháza, Férfi Fehérneműgyár; *Gurai Ferencné* könyvtárigazgató, Postások Szakszervezetének Központi Könyvtára; *Kalapáti Ferenc* könyvtáros, Pécs, Bórgyár; *Kanász Nagy Mihály* könyvtáros, Szentes, Pankotai Állami Gazdaság; *dr. Kazó Béláné* könyvtáros, Agrokémiai Kutató Intézet; *Mátrai Györgyné* könyvtáros, Békéscsabai Konzervgyár; *Sveiger István* könyvtáros, Székesfehérvár, a Vízügyi Igazgatóság gépüzeme; *Szarka Árpádné* könyvtáros, Globus Nyomda; *Tóth Jánosné*, könyvtáros, Fővárosi Vegyesipari Javító Vállalat; *Turáni Miklósné* fiókkönyvtáros, Ganz-MÁVAG; *Vajda Jánosné* könyvtáros, MSV Hungaria Jacquard Szövőgyár.

Tudományos és szakkönyvtáraknál

A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT

Bereczky László, a Finomszerelvénnyár Műszaki Tájékoztató Irodájának vezetője; *Bogdán István* könyvtári csoportvezető, Magyar Országos Levéltár; *Botka Ferencné* csoportvezető, OSZK; *Csapó Györgyné* könyvtárvezető, Textilipari Kutató Intézet; *Dömötör Sándorné* könyvtáros, MAHART; *dr. Fajcsék Magdolna* osztályvezető, OSZK; *Futala Tiborné* csoportvezető, OSZK; *dr. Gomba Szabolcsné* osztályvezető, KLTE; *Kahlich Andor* könyvtáros, Martfű, Tisza Cipőgyár; *dr. Kamarás István* osztályvezető, KMK; *Kékesy Jolán* osztályvezető, OMKDK; *Kisdeák Erzsébet* könyvtáros, Kaposvár, Pamutfonóipari Vállalat; *Kovács Istvánné* főkönyvtáros, OSZK; *dr. Kövendi Dénes* tudományos főmunkatárs,

KMK; *Mastalir Ernőné* tudományos munkatárs, az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára; *Miklóssy János*, csoportvezető, OSZK; *Simon Istvánné* csoportvezető, OMKDK; *dr. Szigethy Jolán* tudományos munkatárs, OSZK; *Szilassy Paula* könyvtáros, NIM-DOK; *Úrge Éva* csoportvezető, OMKDK; *dr. Vizkelety András* osztályvezető, OSZK; *Zágoni Ilona* csoportvezető, OSZK.

MINISZTERI DICSÉRET

Dr. Ágoston Béláné könyvtáros, Országos Kardiológiai Intézet; *Baczyński Istvánné* könyvtáros, Posta Központi Szakkönyvtár; *Bajor Dorottya* könyvtáros, Pamutnyomóipari Vállalat; *dr. Balogh György*, csoportvezető, OSZK; *dr. Bán*

András orvostanácsadó, Zalaegerszeg; Barok Agnes könyvtáros, Pamutnyomóipari Vállalat; Borostyánkői Imréné könyvtáros, Ganz Műszer Művek EKM Gyára; Bölcskei Józsefné főkönyvtáros, OMKDK; Cavalloni Gyöngyi könyvtáros, KMK; dr. Csillag Imréné könyvtáros, OMKDK; Csillag Lászlóné csoportvezető, OSZK; Egrý Tamásné főkönyvtáros, OOKDK; dr. Fodor Lórántné könyvtáros, Semmelweis Orvostörténeti Könyvtár; dr. Gönczy Jenőné könyvtárvezető, Országos Korányi TBC és Pulmonológia Intézet; Gráf Gáborné tudományos könyvtáros, Zeneművészeti Főiskola; Hájjózsef műszaki ügyintéző, KLTE; Horváth Jánosné könyvtáros, Beton- és Vasbetonipari Művek; Horváth Tiborné főkönyvtáros, OSZK; dr. Jancsó Lászlóné csoportvezető, OMKDK; dr. Jantsits Gabriella tudományos munkatárs, OOKDK; Jávör Péterné csoportvezető, OSZK; Kerényi Lászlóné könyvtáros, az Egészségügyi Minisztérium Felvilágosító Központja; dr. Kiss Béláné könyvtárvezető, Fővárosi Tétényi úti kórház; Könynyű Judit könyvtáros, OMKDK; Linczenyi Adorjáné főkönyvtáros, OSZK; Mátyus Lászlóné könyvtárvezető, Nógrád megyei Kórház; Moór Istvánné könyvtáros, KMK; Oláh Éva könyvtáros, OSZK; dr. Oszetky Tibor orvostanácsadó, Szekszárd; Palotás Endréné főkönyvtáros, OSZK; dr. Perényi Györgyné könyvtáros, Szolnok, KÖJÁL; Pintér Antalné főelőadó, OSZK; Rajcsányi Gyuláné könyvtáros, OSZK; Sulyok Józsefné könyvtáros, Távközlési Kutató Intézet; Székeily Tiborné osztályvezető, Villamos Automatikai Intézet Műszaki Információ és Könyvtár; Szlanára Dezsőné könyvtáros, Pamutnyomóipari Vállalat Kispesti Textilgyár; dr. Takács Adámné kórházi könyvtárvezető, Zalaegerszeg; dr. Tóth Marianna orvostanácsadó, Kalocsa; Tus-

EX-LIBRIS

Medgyesy Miklós ex librise

kán Júlia könyvtárvezető, a Borsodi Szénbánya Vállalat műszaki könyvtára; Vavrincez Veronika tudományos munkatárs, OSZK; Verbó Dénesné könyvtáros, Országos Mentő Szolgálat; dr. Villányi György könyvtárvezető, Gyógyszervegyészeti Gyár; Zsigmondy Arpádné könyvtáros, OSZK.

KIVÁLÓ DOLGOZÓ

Demjén Andrásné könyvkötő, OSZK; Jónás Mária raktáros, OSZK; Klenczner Lászlóné gépkezelő, OSZK; Mazula Károlyné szakmunkás, OSZK; Stroh Tamásné szakmunkás, OSZK; Szilágyi József raktáros, OSZK; Tatai András raktárvezető, OSZK; Tóke Ferencné étkezési felszolgáló, OSZK; Varga Mihályné főelőadó, OOKDK.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa eredményes munkásságuk elismerésül Vadász Ferencnének, a Könyvtártudományi és Módszertani központ osztályvezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND arany fokozata, dr. Tardó Lajosnak, a történelem-tudományok doktorának, a Magyar Nemzeti Múzeum Központi Régészeti Könyvtára vezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND ezüst fokozata; a Politikai Főiskola fennállásának 25. évfordulója alkalmából, eredményes munkássága elismerésül Molnár Imréné könyvtárosnak a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetését adományozta.

Az oktatási miniszter a Politikai Főiskola fennállásának 25. évfordulója alkalmából, eredményes munkássága elismerésül Takács László könyvtárosnak a KIVÁLÓ DOLGOZÓ kitüntetését adományozta.

A kulturális miniszter a Politikai Főiskola fennállásának 25. évfordulója alkalmából, eredményes munkája elismerésül Bródy Ferencné könyvtárosnak; nyugállományba vonulásuk alkalmából, eredményes munkásságuk elismerésül Uray Bélánénak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárvezetőjének és Sámuel Pálnénak, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum előadójának a SZOCIALISTA KULTÚRÁERT; 60. születésnapja alkalmából, eredményes munkája elismerésül Tauber Antalnének, az Állami Gorkij Könyvtár ruhatárosának a KIVÁLÓ DOLGOZÓ kitüntetését adományozta.

Könyvtári hét Komárom megyében

Figyelmet érdemlő hagyományt teremtett három évvel ezelőtt Komárom megyében a Tatabányai Megyei Könyvtár, az SZMT Központi Könyvtára és a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Komárom megyei csoportja azzal, hogy kezdeményezte: minden évben egyhetes rendezvénysorozattal jelentkezzenek a könyvtárak, hírt adván munkájukról, törekvéseikről, eredményeikről a megye lakosságának, s hogy ebben az időszakban a megye közéletének figyelmét a könyvtárakra irányítsák.

Első ízben 1972-ben, a nemzetközi könyvév alkalmából szervezték meg a könyvtári hetet; tavaly a magyar könyv születésének 500. évfordulója állt a rendezvénysorozat középpontjában, az idén pedig a *szocialista magyar közművelődési könyvtárügy negyedszázados évfordulója* adta meg a rendezvények központi gondolatát.

A könyvtári hét programjainak egy része közvetlenül a könyvtárosokhoz szól, s a szakmai továbbképzések és a szakma közösségi megnyilvánulásainak alkalmait teremti meg számunkra. A nagy nyilvánosságnak szánt programok a könyvtárak munkájának bemutatására törekednek.

Az idén szeptember 9. és 14-e között lebonyolított rendezvénysorozat programja gazdag, változatos volt. Csaknem minden napjára jutott egy-egy rendezvény. Emléküléssel kezdődött, melyen a közművelődési könyvtárügy kezdeteinek negyedszázados évfordulója kapcsán a Tatai Körzeti Könyvtár megnyitásától kezdve napjainkig áttekintették a Komárom megyei közművelődési könyvtárak fejlődését, és sor került kitüntetések, emlékérmek, emléklapok, valamint törzsgárda-oklevelek átadására is. Ugyanezen a napon, este a bibliofil kiadványok gyűjtőinek Szinnyi-köre tartotta meg alakuló ülését. (Lásd beszámolóinkat lapunk más helyén.)

A következő napon a szakszervezeti könyvtárosok tanácskoztak az „Olvasó munkásért” pályázat tennivalóiról. Este Oroszlányban a városi könyvtár ünnepség keretében emléklappal kedveskedett régi olvasóinak. Szeptember 11-én Nyergesújfalun felavatták a község társadalmi összefogással épített új könyvtárát, 12-én pedig Tata látta vendégül Győr-Sopron, Fejér és Komárom megye leendő „B”-típusú könyvtárainak igazgatóit. A program társrendezője a Könyvtártudományi

Az emlékülés elnöksége (Lajos László felvétele)

és Módszertani Központ volt. (Erről szintén külön emlékezik meg a Könyvtáros.) A tanácskozás színhelyén rendezte meg a Tatabányai Megyei Könyvtár és a Tatai Városi-Járási Könyvtár a megye közművelődési könyvtárainak 25 éves fejlődését bemutató kiállítást is.

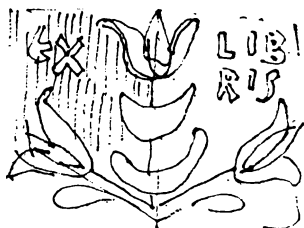
A könyvtári hét rendezvényein vendégként jelen volt a Tatabányai Megyei Könyvtárral tizenöt éve tapasztalatcsere-

kapcsolatban álló drezdai Stadt un Bezirksbibliothek két munkatársa: Werner Schäfer igazgató és Annelies Baum könyvtáros. Erre az alkalomra új köntösben és gazdag tartalommal jelentette meg a Tatabányai Megyei Könyvtár a szolgáltatásait összefoglaló *tájékoztatóját* is. A megyei sajtó naponta terjedelmes cikkekben tudósított a könyvtári hét rendezvényeiről. (K. T.)

DR. CSEH ISTVÁN nyugalmazott járási könyvtárigazgató hatvanhárom éves korában elhunyt. Könyvtárosi tevékenységét a Szolnoki Megyei Könyvtárban kezdte, ahol másfél évtizeden át, 1959-től 1974-ben bekövetkezett nyugalomba vonulásáig a központi járás könyvtárigazgatói tisztét töltötte be.

KÖNYVTÁROSOK és dokumentátorok is részt vettek a közelmúltban Budapesten megrendezett IV. közgazdász világgongresszuson. Képviselettelte magát, többek között, a Washingtoni Kongresszusi Könyvtár, valamint az angliai Marshall Library is. A kongresszus alkalmából rendezett nemzetközi közgazdasági könyvkiállítás a polgári és a marxista közgazdaságtan történetét szemléltető kiadványokat (köztük Fourier, Marx és Lenin műveinek első, illetve korai kiadásait), valamint a jelenkori közgazdasági szakirodalom legjelesebb alkotásait mutatta be. (R. J.)

SOK AJÁNDÉKKÖNYV érkezik az avatás napján leégett sziglieti könyvtár részére. Feldolgozásukat a Tapolcai Városi Könyvtár végzi, amely eddig már 6000 kötetet vett állományába. (T. D.)

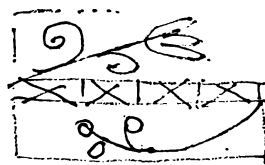

Hírek

A KÖNYVTÁRÉPÍTÉSZETI és -berendezési kérdésekkel foglalkozó könyvtárosok részére szervezett több napos összejövetelt a Könyvtártudományi és Módszertani Központ a Kaposvári Megyei Könyvtárral közösen. A szeptember végén, Fonyódon rendezett tapasztalatcsere jellegű találkozó programjában a „Tervezési előírások”-ról, a belső terek esztétikájáról, az épületszerkezetek-átépítések, valamint a bútorbetelepítés s a velük kapcsolatos részletkérdések témájáról hangzottak el előadások, továbbá skandináviai útíbeszámolót is meghallgattak a résztvevők. A tapasztalatcsere keretében termékmismertetésekre (Békcscsabai Vasipari Szövetkezet, Bútorért Vállalat), valamint Somogyi megyei könyvtárak megtekintésére is sor került.

FIZIKA-SZAKKÖRI foglalkozásokat rendeztek középiskolások részére az Egri Megyei Könyvtárban. Atomfizika és csillagászati témák után a sorozat utolsó foglalkozásán Sas Elemér, a tévé-vetélkedők zsűrijéből jól ismert fizikus tartott előadást. A mintegy 40 főnyi, többségében érettségi előtt álló diákokból verbuválódott hallgatóság Sas Elemér előadásából hasznos útbairgázást kapott az egyetemi felvételi vizsgákon előforduló példák megoldására, úgyszintén a leggyakrabban elkövetett hibák kiküszöbölésére. (S. I.)

NYÁRI GYERMEKFOGLALKOZÁSOKAT szervez a várapalotai bányász könyvtár 1960 óta minden év július—augusztusában. A heti két alkalommal megtartott összejöveteleken kezdetben a könyvtár belső rendjével, a katalógusok, a kézikönyvek használatával ismerkedett meg a 40—50, többségében bányász szülőktől származó 7—14 éves korú gyermek. Később a könyvtár irodalmi, ügyességi, helytörténeti vetélkedőket rendezett számukra, s ezeken a legjobbak zsűritagokként is szerepeltek. Minden foglalkozáson kézbe veszik a témába vágó ismeretterjesztő könyveket is. A legnagyobb sikert eddig egy, a vállalat által rendezett balatoni kirándulás aratta, melyen a gyermekek megismerkedtek a balatoni mondákkal, s meglátogatták a veszprémi vadasparkot. Nagy élvezettel vettek részt a rendszeresen visszatérő nyári szavalóversenyeken és egy rajzversenyen is, amelyen Móra Ferenc valamelyik novelláját kellett rajzban megörökíteniük. A sokféle foglalkozás is minden biztonnyal hozzájárult ahhoz, hogy a könyvtár gyermekolvasótáborra az elmúlt évek során 300-ról 575-re nőtt. (K. I.)

Milton

1608—1674

Háromszáz éve halott az angol irodalom Shakespeare után — vagy mellett — legnagyobb költője. Milton először a költészetért élt, azután vallási-politikai eszményeiért, majd a két eszmény egyesült lelkében és megalkotta főművét, az *Elveszett paradicsom*-ot. Ifjú korában angolul, latinul, még görögül is írt verseket, és Itáliát járta, összeismerkedvén a leghíresebb olasz poétákkal. Fiatalkori verseiből Tóth Árpád méltó fordításában ismerjük a *L'Allegro*-t, mely az élet tiszta örömét és az *Il Penseroso*-t, mely a magány és elmélkedés szépségét énekli. Barátja halálát sirató költeménye, melyben a méltatlan papokat is ostorozza, a *Lycidas*. Szindarabot is írt ekkor, a magas plátói szépségű *Comus*-t.

Olaszországban volt tanulmányúton, amikor Angliában kitört a forradalom, s ekkor írta szép versét a waldensiekről. Azonnal hazasietett, s Cromwell, a lordprotektor titkára lett, vitairatokat írt ügye védelmében. Védelmezte a forradalmat, sőt a

király, I. Károly kivégzését is megindokolta *Az angol nép védelmében* című röpiratában. Az *Areopagitica* a sajtószabadság apológiája és dicsőítése, részben saját pártja ellenében is.

Közben megnősül, de a házassága szerencsétlen, mert felesége nem bírja elviselni a költő szellemi magasrendűségét. Milton ezután hatalmas barokk vitairatot ír a válás jogosultságáról. Még kétszer megnősült, sorsa azonban tragikusan alakult: elvesztette szemevilágát — a Stuartok restaurációs korszakában, II. Károly frívól uralma alatt —, megélhetését, majd családi boldogságát is. Ki feledheti el valaha a szonettet, melyet Vakságára írt? „Az is szolgád, ki csak vár és mereng...” Testileg-lelkileg összetörve „rossz napokra hullva”, tért vissza élete harmadik korszakában fiatalokra nagy költői céljához.

Milton az elveszett paradicsom-ban ugyanannyira barokk, mint klasszikus humanista költő. A puritán biblia és a humanista költészet tökéletes szintézise ez a mű. Macaulay azt mondja, hogy a nagy költemény igazi hőse nem Ádám, nem is az isten, hanem a sátán, a bukott angyal. Ő a küzdelem, a lázadás elve a világban. Mögötte csak sejtethjük Cromwell alakját.

Az idealizált sátán tulajdonképpen az új individualizmus őse. Ő is elmondhatja Corneille *Cid*-jével: „Mi maradt meg nekem balsorsomban? Én, és ez elegendő.” A vak ember fényálmában a leírás szerepét a páratlan klasszikus tudás és a roppant fantázia pazar játéka váltja föl. A költemény legmegrendítőbb része a Fényhez való fohászzkodás, amelyben a megvakult Milton minden átszellemült fájdalma benne van. A sátán monológjában, az első énekben számot vet mérhetetlen veszteségével, és kimondja, hogy legfőbb kincsét, önmagát el nem veszítheti. E monológ a diadalmas individualizmus örök himnusza. Macaulay hatalmas Milton-esszéjében azt mondja, hogy ha Milton semmi mást nem írt volna, mint ezt, akkor is a legnagyobbak közé tartoznék.

Milton azt követelte a költőtől, hogy élete is olyan legyen, mint tökéletes költeménye. Joggal írta róla Taine *Az angol irodalom történetében*, hogy kevés ember hozott annyi tisztességet az emberiségre, mint ő.

Milton írt egy nagy drámát is, a *Sámson Agonistes*-t. A vak Milton önmagát írta meg a vak Sámsonban, akiben még van annyi erő, hogy magát és a filiszteusokat

egyszerre temesse romlásba. Miltonnak ez volt utolsó műve. Minden reménye elvesztett, életerejé elyengült, az Elvesztett paradicsom folytatása nem sikerült, leányai kegyetlenül bántak szegény vak apjukkal. „Mégfutottam dicsőségem pályáját és szégyenemét, és nemsokára azokkal leszek, akik pihennek.” Ez a gondolat kísérte szívének utolsó dobbanását.

Katona Jenő

A művészet befogadása

I.

Ha valaki esztétikai ítéletet mond egy művészi alkotásról, akkor ezt — az ízlés-ítéletek természete szerint — személyes élményét közölve szépnek vagy rútnek, tetszetősnek vagy visszataszítónak stb. minősíti, majd — a jobbik, igényesebb esetben — megpróbálja a rendelkezésére álló, többé-kevésbé ismert esztétikai fogalomkészlet segítségével szavakba önteni és gondolatilag is artikulált alakban indokolni. De akár csak a tetszik-nem tetszik típusú ítéletnél marad meg (amit tartalmatlan üressége és szellemi igénytelensége miatt helyesebb volna egyéni vélekedésnek, semmint ítéletnek nevezni), akár — ezen túllépve — tudományos érveléssel is igyekszik alátámasztani a műre vonatkozó „objektív” észrevételeit: mindkét esetben magától értetődő adottságnak fogja föl, hogy a művekről általános érvényű igazságokat állapíthat meg, pontosabban, hogy élményein keresztül az esztétikum, a művészi érték objektív, a szemlélőtől független természetéhez kapcsolódik. Ezek szerint tehát az ember az esztétikai élmény aktusában valami olyasminek válik a részesévé, ami ettől, vagyis az ő élményétől függetlenül is tökéletesen „boldogulna”, szilárdan a helyén maradna. A befogadó az esztétikum viszonylatában itt passzív szerepet játszik: aktivitása csupán a hozzá való eljutás „helyes” módozatainak elsajátítására és ezek „megfelelő” gyakorlati alkalmazásaira korlátozódik, magát az esztétikumot, az élményben észlelt szépet azonban érintetlenül meghagyja úgy, ahogy az önmagában van.

A XVIII. század folyamán, miután a teológiai rendszerbe beilleszkedő művészet-felfogás teljes háttérbe szorulásával az ízlésítéleteknek egy új gondolatrendszerben való belső megalapozása mind szükségesebbé vált, éppen az az igény alakította ki az esztétikát mint tudományt, hogy a művészetben és a természetben megnyilvánuló szépséget, ennek természetét, belső törvényszerűségeit *objektív* mivoltukban, az esztétikum „magánvaló” természetének megfelelően lehessen tudományosan megragadni. Az esztétika tudományának születése pillanatától az volt a célja, hogy módszere révén fölébe emelkedhessen a pusztá egyéni vélekedéseknek, a tisztán szubjektív, önkényes ízlésítéleteknek, és ezektől elszakadva képes legyen közvetlenül az objektíve létező, magánvaló szépség lényegét kifejezni.

Ettől kezdve minden nagy filozófiai-esztétikai koncepció azon a kimondatlan — mert természetesnek tekintett — előfeltevésen nyugodott, hogy *a*) az esztétikum a világban „objektíve”, minden szemlélőtől és befogadótól, minden külső körülménytől függetlenül létezik, s így koroktól, társadalmaktól függetlenül mindig változatlanul ugyanaz marad, még ha megnyilvánulásának módjai és formái változnak is; *b*) ez az objektíve létező esztétikum az ember számára elérhető, gondolkodása által „tisztá” alakban fölfogható és leírható.

Így az esztétika szempontjából mélyen eretnek kérdés, hogy vajon valóban, minden kétséget kizáróan létezik-e a világban efféle „objektív” esztétikum? Eretnek kérdés ez, hiszen nem kevesebbet von kétségbe, mint a filozófiai esztétika grandiózus építményeinek legbiztosabbnak hitt alapját és előfeltevéset.

Ennek ellenére az elmúlt két évszázad folyamán több olyan művészetelméleti koncepció született, amely hol kimondva, hol kimondatlanul éppen abból indult ki, hogy az esztétikum, akár a természetben, akár a művészetben nyilvánul meg, objektív létezőként tudományos eszközökkel nem igazolható. Ez a kétkedés a művészeti érték objektív voltában elkerülhetetlenül azt vonta maga után, hogy a figyelem a művészi forma és a befogadó közötti kapcsolat, vagyis az esztétikai élmény másik pólusára: a szépséget észlelő és azt önmagáért való értéként tudatosító befogadóra terelődött.

Hogyan vetődött föl tehát korábban a művészetelméletben az esztétikai befogadás problémája? Teljességre törekvés nélkül, pusztán három tipikus utat mutatunk be, amely sok vonatkozásban máig is befolyásolja a művészeti gondolkodást.

1. Immanuel *Kant* a filozófiai esztétikának azzal a meggyőződésével, hogy a művészi érték, a *szép* objektív tény s mint ilyen, önmagában, tisztá alakban leírható,

egy éppen ilyen spekulatív, filozófiailag alátámasztott befogadasközpontú művészetfelfogást állított szembe. Jóllehet az „esztétikai ítélőerő kritikája” komoly szerepet játszik felfogásának egészén belül is, ennek mégsincs köze a tapasztalatilag adott, reális befogadási módokhoz, tehát a befogadás fogalma nála szociológiailag teljesen „üres”. Ennek okát koncepciójának egészéből érthetjük meg. Háromrészes „kritikai filozófiájának” elvi alapállása, hogy mielőtt a filozófia s a tudomány bármiféle tudattartalomnak, ismeretnek a konkrét vizsgálatába fogna, s ítéletet mondana ezek helyességéről vagy téves mivoltáról, előbb *általában* kell tisztázni az emberi megismerő képesség határait. Tehát még a konkrét vizsgálódások megkezdése *előtt* meg kell húznia amaz elvi határt, amelyen túllépni az ember, gondolkodásának, megismerő képességének korlátozott lehetőségei folytán, eleve nem lehet képes. A filozófiának ezért — mondja Kant — mindenekelőtt a gondolkodás önbírálatához kell megfelelő módszert kidolgoznia. Vitathatatlanul adott ugyan számunkra az ember megismerő *képessége*, azonban semmi okunk sincs arra a naiv hitre, hogy megismerő képességünk határai egyben a létező dolgok határai is. Csak annyit szögezhetünk le, hogy ami a határokon belül helyezkedik el, az a „nekünk-való” dolgok világa, ami pedig a határokon túl, az a „magánvaló”, az ember nélkül, tehát „magukban való” dolgok birodalma. Az ily módon megismerhetőre és megismerhetetlenre kettéosztott mindenségben az ember csak az előbbit láthatja át egészében a tapasztalatilag igazolható gyakorlati ész törvényei szerint. Ami ennek határain kívül fekszik, az csak az elméleti ész, a spekulatív gondolkodás számára hozzáférhető, de annak bármínemű reménye nélkül, hogy az elméleti igazságokat a tapasztalattal való egybevetés útján igazolhassa az ember. E két szférának különböző megismerő képességek felelnek meg, pontosabban: onnan lehet tudomásunk egyáltalán e két szféra létezéséről, hogy két fajta gondolkodási képességgel rendelkezünk: a gyakorlati és az elméleti ésszel. E kettő között alkot átmenetet egy harmadik képesség: az esztétikai ítélőerő. Ennek tárgyáról, az érzéki alakban megjelenő szépről is csak azon a képességen keresztül van tudomásunk, mellyel észlelni tudjuk. A szépre vonatkozó ízlésítéleteink éppúgy érzéki formákra irányulnak ugyan, mint amelyekre gyakorlati megismerésünk, de mégis megkülönbözteti őket ez utóbbiaktól, hogy az esztétikailag értékelt tárgyak iránt nem gyakorlati okokból, tehát érdekből mutatunk fogékonyságot. Így jut el Kant arra a nevezetes következtetésre, hogy a szép csak a rá irányuló befogadói magatartásban különíthető el megismerésünk egyéb tárgyaitól, és itt mint *érdek nélkül tetsző dolog* határozható meg.

Kant tehát a filozófián belülről tette kérdéssé a filozófiai esztétika előfeltevéseit, s innen tisztán spekulatív úton, a gondolkodási módszerré emelt ismeretelméleti kétkedés révén jutott el a szépnék a befogadásból történő magyarázataig. Hangsúlyozzuk, hogy tőle még távol állt a befogadás, a szubjektív ízlésítélet azonosítása bármiféle empirikus (szociológiailag, pszichológiailag stb. meghatározott), reális szubjektum befogadási módjával. Nem egyes, valóságosan adott esztétikai befogadási típusok, nem a konkrét művekre vonatkozó konkrét ízlésítéletek érdekelték (hisz ezzel már tudattartalmakat és nem általában a megismerés elvi határait vizsgálta volna), hanem az ízlésítéletek általában lehetséges mezője a megismerő képességek rendszerének egészében.

2. A XIX. század folyamán a társadalomtudományokba is betörték a tudományos igazságok eldöntésére a természettudományokban meghonosodott módszerek. A tapasztalatilag ellenőrizhető megállapításokra, az empirikus, tényszerű, objektív igazságokra való törekvés igen gyorsan lejáratta a spekulatív gondolkodás hitelét a művészettudományokban is. A tudományos empirizmus, az elméletelenség a filozófiai esztétika örökségével, ennek spekulatív jellege miatt, mit sem tudott kezdeni. Viszont történelmi-szociológiai vonzalmi ellenére Kant befogadáselméletének sem léphetett nyomdokaiba, hiszen ennek centrumában nem a konkrét befogadó, tehát szociológiai módszerekkel egzaktul vizsgálható „társadalmi tény”, hanem egy ugyancsak spekulatív, pusztán eszmei léttel bíró viszony, a szép percepciójának a képessége állt. A „pozitív ismeret”, az „értékmentes tudományosság” jelszavai tehát egyszerre söpörték félre mind a spekulatív esztétikát, mind a spekulatív befogadáselméletet. De mit jelenthet a művészettudományban az értékmentesség elve? Hogyan képzelhető el olyan esztétika, amelyik pusztán tapasztalatilag ellenőrizhető ténymegállapításokra tör? Sehogy, hiszen — mint a kérdéssel több ízben behatóan foglalkozó — Lukács írta 1910-ben: „az irodalomban . . . nem választható el soha, még a legprimitívebb elemekre visszamenő vizsgálat alkalmával sem az észrevevés, a tudomásulvevés, a ténymegállapítás az értékeléstől. Az esztétikai értékelés által válik csak egy bármilyen jelenség a művészettudomány tárgyává, lesz belőle az illető tudomány számára jelenség, adat, tény, elem. Hogy egy kép-kép-e egyáltalában a művészettudomány értelmében, ezt a ténymegállapító folyamatot a látásakor bennem létrejött értékelésem hozza egyáltalában létre. Nem értékelt irodalom, értékeléstől független irodalom nem létezik, s nem is kép-

zelhető el.” (Művészet és társadalom, 1968. 33 l.) Ez a — századunk elejére — már beérett felismerés még korántsem tűnt a XIX. század pozitívizmusa számára ily nyilvánvalónak. Ezért megkísérelték következetesen végigvinni a „tényleíró művészettudomány” programját. Az eredmény egy groteszk ellentmondás: művészettudományok egész sora alakult ki — sokoldalúan tisztázódott, hogy mit jelent a műalkotás a szociológia, a lélektan, az eszmetörténet, a nemzeti tudat, a nevelés, stb. stb. szempontjából, megszületett a modern tudományos filológia, életrajzkutatás, kialakultak az összehasonlító témakutatási módszerek, csak éppen a mű mint az esztétikai értékek hordozója (vagy esztétikai ízlésítéleteink aktivizátora) szorult teljesen a tudomány határain kívülre. Ha az egyik oldalról a mű mint sajátos esztétikum hordozója a háttérbe szorult — a másik oldalról a befogadás kérdése a befogadók tisztán szociológiai kérdésévé szűkülte le. Tehát maga a mű itt is a tudomány szemhatárain kívül rekedt: az ekkortájt fölvirágzó művészetszociológia, alkotáspszichológia csak a formák szociális közegét, külső környezetét tudta befogni, csak azoknak a külső hatásoknak a fonálát gombolyíthatta fel, amelyeket a mű magába olvasztott, de magáról a műalkotásról semmi érdemlegeset nem mondhatott. Itt a *befogadás kérdésének helyét a befogadók kérdése vette át, az esztétikai elemzés pedig, mint tudományos lehetőség kitolódott a spontán, merőben esetleges vélekedések birodalmába.*

3. Ha az előbbi út azzal vonta kétségbe az esztétikumnak, a szépek az objektivitását, hogy kitagadta az „objektív tudományok” vizsgálódásának köréből, úgy a harmadik — ezzel párhuzamosan fejlődött út — vállalja és szentesíti ezt a kitagadottságot. Igénye az, hogy minden tudományosság nélkül érvényes ítéletet mondjon a művészi alkotásokról. Érvényes ítéletet — de annak tudatával, hogy az esztétikai érték nem objektív, tudományosan (értsd: az előbb említett tudományosság-kritériumok alapján) nem igazolható, tapasztalati realitással nem rendelkezik. Ebből a szempontból viszont az érvényes ítélet nyilván nem jelenthet általános érvényűt, mindenki számára magától beláthatót.

Ezzel szemben a befogadó esztétikai élményének belső intenzitása minden ítéletet érvényessé tesz, minden ugyanazon műre vonatkozó vélemény egyformán hiteles, ha mögötte ugyanolyan intenzív élmény áll. Vagyis mivel tudományosan egyetlen ízlésítélet igazsága nem hitelesíthető, minden ítélet egyformán jogosult. Ebben az esetben tehát a *befogadás* — de teljesen mint szubjektív, önkényes befogadás — *abszolútizálódik*, anélkül, hogy a belső élmény őszinteségén, intenzitásán kívül bármi más kritériumnak alá volna vetve. Ebből következik, hogy a műelemzésnek, a műre vonatkozó kritikai reflexiónak is csupán az lesz az egyetlen mércéje, hogy milyen kifejezésbeli intenzitással tudja a befogadó a többi emberrel is közölni saját befogadói élményét. Így válik az impresszionista kritikának legfőbb követelményévé a „művészetről művészien írni” jelszava, háttérbe szorítván az érvelés pontosságának, az okfejtés gondolati áttekinthetőségének követelményeit.

Mint e vázlatos áttekintésben megpróbáltuk bemutatni, a befogadás kérdése a művészettel foglalkozó tudományokban másfél évszázada, változó alakokban és jelentésben ugyan, de folyamatosan napirenden volt. Kant mint az emberben eleve adott, a priori szemléleti formát határozta meg, és ezzel teljesen félretolta azt a kérdést, hogy honnan kerülnek az emberbe e szemléleti formák, közöttük az esztétikai ítélőerő képessége. A XIX. század pozitívista művészettudománya így érthető módon nem tudott a befogadás fogalmával mit kezdeni: formális jellege, empirikus kitöltetlensége (és kitölthetlensége) miatt nem volt alkalmas arra, hogy empirikus vizsgálatok tárgya lehessen. A pozitívizmus, amely a millió, a környezetet keresztül próbálta meghatározni az esztétikai befogadást, az egzakttság utáni sóvárgásában teljesen elszakította ezt az esztétikumtól, s így olyan művészettudományi ágakhoz jutott el, amelyekből épp a művészet vezetett ki teljesen. A vele párhuzamosan fejlődő impresszionizmus viszont programszerű következetességgel tisztította meg a művészi értékre vonatkozó reflexiót a tudományosságtól, és mint a merőben szubjektív vélekedések és igazolni sem kívánt benyomások teljes szabadságát abszolútizálta. A nagy különbségek ellenére azonban e három megoldási kísérletben közös vonás, hogy egyaránt az individuális befogadáson belül maradván vizsgálják a művészi alkotások percepcióját, vagyis a művészi élményen *belülről* próbálják megtalálni annak *külső* feltételeit (hacsak — mint Kant — nem nyilvánítják ezt eleve lehetetlennek, azzal, hogy a feltételeket a priori adottaknak nyilvánítják).

Gyökeresen más módon vetődött fel a befogadás kérdése a XX. század elejétől. Fejtegetéseinket legközelebb részben ennek vázlatos bemutatásával folytatjuk, részben néhány, az elmúlt egy-két évtizedben született és a közelmúltban magyarul megjelent művészettörténeti és művészetelméleti kötetben keresztül (E. H. Gombrich, Zofia Lissa, Pierre Francastel, Werner Hofmann) ismertetjük, hogyan került az esztétikai befogadás feltételeinek problémája a jelenkori művészeti kutatásoknak a középpontjába.

Könczöl Csaba

A könyv olvasni való

Társaságban hallottam, amint valaki így tájékoztatta beszélgető partnerét: „... És most áttértem a minikönyvre...” Azaz a mininek becézett miniatűr kiadású könyvek, vagy még inkább nyomdaipari bravúrproduktumok gyűjtésére. A tájékoztatást adó ugyanis szenvedélyes gyűjtő. Korábban gyűjtött bőröndcímkeket, sőt egy ideig papírszalvétát is, majd kis méretű, tehát ugyancsak „mini” pálinkásüvegeket, gomblyukba való jelvényeket, söröspohár alá szánt kerek asztalasztalocskákat, gyermekjáték-vasutakat, sőt bélyeget is. Most „áttért” a minikönyvekre. Mert hogy az most divat, azt gyűjteni afféle „menő” dolog.

Előjáróban szeretném elmondani: nagy tisztelője vagyok a nyomtatott betűnek, a könyvnek, s nem kevésbé tisztelem nyomdász, könyvtervező barátainkat, akik ipari tudásukat már-már művészi tökélyre fejlesztve sok-sok buzgalommal, szeretettel és hozzáértéssel teremtik meg ezeket a picike könyveket, amelyek elkészültük után nagyrészt el is veszítik könyvjellegüket és gyűjtőkörök cseredarabjai, mutogatni való érdekességei lesznek. Pedig a könyv olvasni való. Éppen attól lesz könyv a nyomdaipari termék, ha a lapjaira nyomtatott szöveg olvasás útján váltik emberek élményévé, s megy át a tudatukba, gondolatokat ad, közvetítő szerepet tölt be a szerző-író, költő, tudományos szakíró stb. — és a befogadó, az olvasó között. Aligha szorul különösebb bizonygatásra, hogy a minikönyveknek csak igen kis hányada alkalmas ennek a feladatnak ellátására, hiszen a legérdekesebb, legkisebb darabok nem is olvashatók, csak különféle technikai segítségekkel, de a viszonylag olvashatók is részben

olyanokhoz jutnak, akik a bele nyomtatott szöveget már ismerik, normálméretű könyvben polcaikon őrzik, részben pedig „gyűjtők” veszik birtokukba, akiknek eszükbe sem jut elolvasni, hanem csak besorolják készletükbe, majdan mutogatják klubtársaiknak, később esetleg elcserélik az isten se tudja, mire.

Persze, a könyvgyűjtés sok mindenre jó alkalmul szolgálhat. Gyűjtőkört, klubot lehet alakítani. Ott mindenféle tisztségeket lehet viselni. Meg lehet nyerni egy-két közéleti embert a klub számára, akiknek tagsága valami rangot is ad. A klub, a szakkör alapvetően jó dolog, s az újköz-művelődési párthataozat szelleme is a szakkörök, klubok mozgalmának fejlesztésére sarkall. De nem lehet végcél. A klub, a szakkör feladata, hogy nagyjából azonos érdeklődésű emberek kisebb-nagyobb csoportjait összefogja, bennük a közösségi élet iránti igényt felkeltse, s rányissa szemüket a szocialista művelődési élet más területeire, ágazataira, az eredeti érdeklődésből kiindulva sokirányú érdeklődésű, művelt emberekké formálja tagjait.

Nincs jogunk kételkedni a különböző gyűjtőkörök tagjainak jó szándékában, de mégsem győztek meg róla, hogy mindegyik kör vagy klub több az azonos hobbynak hódoló emberek alkalmi börszénéjénél. Különösképpen, ha egyik-másik gyűjtő — a minikönyveknél maradvány — csak „most tér át”. Gyanús ugyanis a gyakran változó gyűjtőkedv, érdeklődés, s főleg, ha a könyvgyűjtő nem ismeri a művet, amelynek külső megjelenési formáját úgy kedveli, amelyet büszkén mutogat, de amelyet belülről megismerni és szellemileg magáévá tenni nem is szándékozik.

Nem a miniatűr könyvek szép számú megjelentetése készítet füstölgésre, hiszen a könyvet méretétől függetlenül nagyon tisztelem. Szeretem, tisztelem és becsülöm a művészi nyomdamunkát. És tisztelem a nemes szenvedélyű gyűjtést is, ha amögött érdeklődéssel és tisztelettel teli szándék húzódik, ha a gyűjtő nemcsak mindenáron beszerezni igyekszik a kis könyvet, hanem ismeri és becsüli is azok tartalmát, lelkét, s nem feledkezik meg róla, hogy a minikönyv is könyv.

Mert ha az rálík tömegmozgalommá, hogy nótórius, mindent és mindig gyűjtők csak úgy „most áttérnek a minikönyvre”, mint korábban a bőröndcímkeről a mini pálinkásüvegre, úgy a könyv, a tudás forrása gyűjtőbörzék egyszerű cseredarabjává devalválódhat.

Benedek Miklós

Diskay Lenke ex libris

Szinnyei kör alakult a Tatabányai Megyei Könyvtárban

Könyvkultúránk fejlődése nyomán, annak egyik eredményeként kialakult a bibliofília is. A bibliofil kiadványok sokasodása, a könyvaukciók sikerei ékesen bizonyítják a könyvgyűjtés eme ágának virágzását. A társadalom szinte valamennyi rétegének képviselői megtalálhatók a nemes hobby kedvelői között. A könyvtárak tudják talán a legtöbbet tenni a bibliofil kiadványok gyűjtőiért, hiszen a nagyobb könyvtárakban lényegében megvannak a feltételek a bibliofília iránt érdeklődők tömörítésére.

E gondolatok jegyében a Tatabányai Megyei Könyvtár és a helyi Bolyai Könyvesbolt elhatározta, hogy közösen felkutatják a városban élő könyvgyűjtőket, és lehetővé teszik számukra a klubszerű szervezeti keretek kialakítását. A megyei könyvtár még azt is vállalta, hogy havonta egy alkalommal helyet ad az érdeklődők közösségének, összejöveteleikre előadóról is gondoskodik. Ilyen előzmények után — Szinnyei-kör néven — alakult

meg Tatabányán a bibliofil kiadványok gyűjtőinek klubja. A szeptemberi első összejövetelen ötvenen vettek részt.

A kör névadója a komáromi születésű id. Szinnyei József, a nagy magyar bibliográfus. Az egyetemes magyar könyvtörténet e kiemelkedő egyéniségét — aki a szabadságharc idején ott volt a komáromi vár hős védői között — minden könyvszerető ember példaképének tekintheti.

A tagok az első összejövetelen az ő életével és munkásságával ismerkedtek meg. Elkészült az év végéig a kör további programja is: a havi összejöveteleken a miniatűr könyvek gyűjtéséről, az ex librissről, továbbá Kner Imréről, a könyvkiadóról és könyvtervező művészről hangzik majd el előadás. Minden összejövetelhez alkalmi kiállítás kapcsolódik, ezen az előadás témájához kapcsolódó könyvészeti ritkaságok lesznek majd láthatók.

Koger Tamás

Olvastuk...

a TÁRSADALMI SZEMLE 1974. 8—9. számában Bereczky László és Kamarás István *Könyvtáralapító munkások* c. beszámolóját az Állami Könyvterjesztő Vállalat pályázatáról. A pályázat értelmében a szocialista brigádoknak az utóbbi 5—6 év terméséből 150—200 kötetes házi alapkönyvtár összeállítására kellett javaslatot tenniük. Száz brigád küldte be a tagjainak érdeklődését tükröző listát, a cikk ezeket elemezve megállapítja, hogy míg a kézikönyvtárakra, a szakirodalomra és az ismeretterjesztő munkákra vonatkozó javaslatok színvonalasak és pontosak, a szépirodalomnál már igen nagyok a színvonalbeli eltérések: sok a lektűr, kevés a vers, gyakoriak a hibás címek. A pályázat tehát arról tanúskodik, hogy a brigádtagok „az ismeretközlő művek kiválasztásánál jobb modellekkel rendelkeznek, mint a szépirodalmi műveknél”.

a szegedi Somogyi Könyvtár Péter László szerkesztésében kiadott, s a szolnoki Verseghy Könyvtár sokszorosító műhelyében készített hasonmás kiadványát, mely a következő címet és alcímet viseli: *EMLÉKLAPOK Csongorád múltjából. Magdolna nénem fiának Tekulics Sándornak nagybátyja Váry Gellért csongorádi piarista 1904.* A két együttműködő könyvtár dicséretére való, illusztrált, szép kötet — bár kézírást rögzít — könnyen olvasható és rendkívül érdekes: a 86 évet élt, tudós paptanár emlékeiből Csongrád egész története kibontakozik; kiváltképp megragadó rész a szabadságharc végéről szóló, ahol a szerző, aki akkor hat esztendőes kisfiú volt, felejthetetlen emlékeit eleveníti föl a város felegetéséről és a nagy menekülésről. Bölcs humor, szelíd ironia és erős néprajzi érdeklődés teszi különösen vonzóvá a művet, melyhez utószót és jegyzeteket Tari László írt, s a mutatókat is ő készítette.

Művelődéstörténet, művészettörténet, irodalomtörténet

Romániai magyar nyelvű kiadványok

A művelődéstörténeti publikációkat időrendben áttekintve első helyre kívánkozik Farczády Elek, a romániai magyar történeti kutatások nemrég elhunyt nesztora és Szabó T. Attila, a kitűnő nyelvész közös műve: *A Marosvásárhelyi sorok és a Marosvásárhelyi glosszák*. Ezt a XV. század elejéről származó néhány soros magyar nyelvű feljegyzést (nyelvemléket) már 1860-ban felfedezte Koncz József; 1894 táján újra rábukkant Kelemen Lajos, de jelentőségére csak 1956-ban döbönt rá Farczády Elek. A szöveg így kezdődik: „Ha medve elvivend valaminemé kē(y)ket...” Szabó T. Attila szóról szóra haladva valósággal felboncolta a szöveget. A látszólag száraz grammatika és jelentéstan élettel telt meg, a szavak elmesélték történetüket. A szép könyv megtalálta az utat a nagyközönséghez is: az ötezer példány Romániában szinte napok alatt gazdára talált.

Dimitrie Cantemir (1673—1723) *Moldva leírása* c. műve más világba visz. A nagy tudományú bujdosó moldvai fejedelem ad benne képet hazájáról. A mű jelentőségét növeli, hogy a latin nyelvű könyv románul is csak egyetlen egyszer jelent meg — egy évszázaddal ezelőtt —, s magyarul ez az első teljes kiadás. Cantemir bemutatja Moldva földrajzát, az államot, a lakosság életét, szokásait és vallását. A török fennhatóság alatt élő románokról ez a legszínesebb, legélvezetesebb, legátfogóbb leírás.

A Kárpátokon inneni, Moldvával szomszédos tájakra, a Székelyföldre kalauzolja az olvasót Imreh István kötete, *A rendtartó székely falu*. Az egykori székely társadalmat és gazdasági életet áttekintő előtanulmány után faluközösségi határozatokat olvashatunk, főleg Csík és Gyergyószék területéről. Megtudhatjuk, milyen volt a falugyűlés, az erdőtartás rendje, tájékoztatást kapunk az állattartás szokásairól, a legelő, szántó, a határok, a mezei munka rendjéről, az állattartás, öröklés, a vásár székely világról. Perlekedő „góbék” vonulnak fel előttünk, ügyeskedések, bajok, keservek hosszú során át tekinthetünk be a mindennapi életbe. Közelebb kerül hozzánk az a székely világ, amelyet a fiatalabb magyarországi olvasók bizony kevéssé ismernek.

Időrendben haladva három Téka-kötet következik. A sorozat, melyről összefoglaló ismertetést 1973. évi 10. számunkban adtunk, továbbra is szépen gyarapszik, s már az 50. kötetnél tart. Egyed Ákos válogatásában és bevezetőjével jelent meg *Az utazás divatja* (útleírások, útjegyzetek az 1848 előtti Erdélyről). A kilenc írás sok magyarul a tájról ad híradást: Torda vármegyéről, Torockóról, Zalatna vidékéről, a Brassó és Kézdivásárhely közé eső területről, Gyergyóról, a Bánságról, Homoród környékéről, a Szilágyságról, Szamosújvár és Dés vidékéről. A legtöbb szöveg 1836—1840 között jelent meg a Nemzeti Társalkodó számaiban. Mi sarkallta írásra a szerzőket, akik között van erdőmérnök, tanár, történész, tiszttisztelő, szépirodalom? Téglási Erőse József foglalta össze az akkori helyzetet: „Erdély nemzeti hazájuk ismeretére és ismertetésére még nem tették meg mindazt, amit megtenni kötelességük. Erdélynek minden ágazatában jó dolgozatú országtana és földirata még nincs.” Ezen akartak változtatni azok, akiknek írásai több mint egy évszázad után először kerültek újra közlésre. A sokszínű erdélyi tájat jól jelképezi egyetlen város is: „A kétegy Torda népessége 7149 lélek. Lakosai: magyarok, székelyek, románok, szászok, néhány megmagyarosodott szlovákok, örmények és cigányok, kik közül a nem magyarok is pergeve beszélik nemzeti kerek nyelvünket.”

A következő kötet egy századdal közelebb hoz a mához és a kolozsvári magyar zenei életbe enged bepillantást (*Kolozsvári magyar muzsikások emlékvilága*). Egyik kalauzunk Ruzitska György, a XIX. század elejének egyik legjelesebb muzsikusa és zeneszerzője; önéletrajzi visszaemlékezéseiből olvashatunk itt részleteket. Déryné (önéletrajzi részlet) és Brassai Sámuel aligha kell bemutatnunk. Bartalus István (1821—1899) kora egyik legkiemelkedőbb zenetudósa volt, egyben zenesz és szépirod

is; Károkirály c. írása Haydn életének egyik epizódját dolgozza fel novellisztikusan. Farkas Ödön (1851—1912) 1880-tól a Kolozsvári Zenekonzervatórium igazgatója volt. Két írását olvashatjuk a Lakatos István válogatta kötetben: a művészi zenéről és a zeneiskolák hivatásáról szólót. A legizgalmasabb írás Brassai Sámuelé, aki — Liszt Ferencsel ellentétben — bebizonyította, hogy a cigányzene nem azonos a magyar népzenevel. Emellett a cigányok életéről olyan leírást közölt, amelynek hitelességét az újabb történeti-szociológiai kutatások igazolták.

A harmadik Téka-kötet Ion Codru Drăgusanu *Erdélyi peregrinusa: 1835 és 1844 közötti úti levelek gyűjteménye*. Írója színes, eleven leírást ad Európa nagyvárosairól Bukaresttől Bécsig, Rómától Párizsig, Londonig. Ez a könyv széles körkép Európáról — egy román kisnemes szemével.

Az emlékiratokat közlő, híressé vált „fehér sorozat” csemegéjének számít Teleki Sándor írásainak válogatása, az *Emlékezünk régiekről*. A „vad gróf” — ahogy Petőfi előtt jellemezte magát — nagy utat tett meg 1848 után Bem seregétől Garibaldi táboráig, s a Victor Hugóval kötött barátságig. Beutazta Európát Szentpétervártól Londonig, s mindenütt érzékenyen felfigyelt a forradalmi eszmékre. Életének 74 éve válságos kalandregény. A kötet emlékezéseiből és leveleiből közül egy csokorralvált. Olvashatunk Ferdinand Lessepszel — aki a Szezi- és a Panama-csatornát tervezte —, Liszt Ferencsel, Petőfivel, Bimmel, az aradi vértanúkkal, Garibaldival, Victor Hugóval, George Sanddal kapcsolatos élményeiről, találkozásairól. A levelezés *először jelenik meg* nyomtatásban. Ez elsősorban Teleki személyét mutatja be sokoldalúan. A családi levelek mellett különösen értékesek és érdekesek a Kossuthhoz, Klapkához, Türrhöz írottak.

Különleges helyet foglal el a kiadványok között a *Korunk* c. folyóirat második *évkönyve*, amely a romániai magyar sajtó történetével kapcsolatos írásokat foglalja magába. Az általános történeti áttekintést követően szól az 1849-es székely hadilapokról; az ismeretterjesztő lapokról; a nagyhírű *Erdély* folyóiratról, amely kitűnő országismertető írásokat közölt; a képeslapokról; a diáklapokról; a munkássajtóról és sok más részletről. A színes-érdekes tárgyalásmód a tudományossággal ötvöződik, s néhány írás igazi csemege: Imreh Istváné, Dávid Gyuláé, Herédi Gusztávé, Dankanits Adámé.

Négy művészettörténeti kötetet is szeretnénk bemutatni. Elsőként — időrendben haladva — Bunta Magda, a kitűnő iparművészet-történész kisalbumát *Az erdélyi habán kerámiáról*. A német eredetű, XVI. századi anabaptista szekta tagjait — akiket fél Európán végigüldöztek és csak nálunk találtak egy ideig menedéket — hívták habánoknak. Nagyobb településük volt Sárospatakon, s Erdélybe is eljutott néhány csoportjuk a XVII. század elején. Az Alvincen metelepedett kb. 1200 ember között ügyes fazekasok is voltak, akik csodálatos kék mázas edényeket készítettek. Ezeket mutatja be szövegben és fekete-fehér, valamint színes ábrákon a kötet.

B. Nagy Margit, a nálunk is népszerű kiváló művészettörténész az erdélyi reneszánsz és barokk művészetet tárgyaló kötete után újabb művel jelentkezett, amely voltaképpen az előző kiegészítése. A *Várak, kastélyok, udvarházak, ahogy a régiek látták* XVI—XVII. századi összeírásokat és leltárakat közöl. A minden apró tárgyat felsoroló leírásokból képet kaphatunk a nemesi lakások belsejéről-külsőjéről, a paraszti kúriától a fényes kastélyokig és várakig, a gazdasági épületekről, a telkek képeről. A kitűnő bevezető tanulmány, a két-három százados régi magyar szövegek, a gazdag képanyag mind hozzájárult ahhoz, hogy az első kötethez hasonlóan a második is könyvritkasággá vált.

Arvay József könyve, az *Elődök példája*, a múlt századi magyar—román művészkapcsolatoknak állít emléket. Festők (Barabás Miklós, Szathmári Pap Károly, illetve Negulici, Rosenthal), színészek (Pály Elek, illetve Matei Millo és Mihail Pascaly) és előadóművészek (Hollósy Kornélia, Agatha Birsescu) alakja elevenedik meg a lapokon. A képzőművészeti életben román szempontból korszakos jelentőségű volt Szathmári Pap Károly bukaresti tevékenysége. Büszkéek lehetünk arra is, hogy Pály Elek és társulata 1840-ben románoknak román nyelven játszott a színpadon, sőt színlapjuk is három nyelvű volt (magyar—román—német).

Gazda József művészettörténész kitűnő Gyárfás Jenő monográfiája után ma élő *székelyföldi festő, Nagy Imre* alakjának szentelt kismonográfiát. A szülőfalujában, Zsögödön élő 80 esztendőes művész egész életét a székely föld és a székely emberek ábrázolásának szentelte. A csiki fennsík 700 m magasan fekvő falujában fél évszázada fest, rajzol, fametszeteket készít, és — gazdálkodik. A romániai magyar festészet legnagyobb alakja, művészete csak a Szervátiuszok szobrászatával és Gy. Szabó fametsző munkásságával mérhető. A reprodukciók — noha nyomdatechnikailag nem a legsikerültebbek — így is csodálatos világot tárnak elénk.

Az irodalomtörténeti kötetek bemutatásának sorát két antológiával kezdjük. Kóczyán László régi magyar kéziratok énekeskönyvekben megőrzött román énekek (versek) gyűjteményét adta közre *Égő lángban forog szívem* címmel. A XVI—XVIII. századi költemények, többnyire népköltészeti alkotások, a magyar—román ének- és zenei kapcsolatok folytonosságáról tanúskodnak.

Faragó József és Kiss Jenő közép-európai viszonylatban egyedülálló munkát végez évek óta: sorra jelentetik meg magyarul a román népköltészet legszebb alkotásait. Legújabb kötetük — a *Márk vitéz* — Petrea Crețul Solcan repertoárjából, a legnagyobb múlt századi román balladaénekes énekeiből mutat be csodálatos szépségű darabokat, a román népköltészet gyöngyeit. Kiss Jenő újabb 18 balladatulmácsolása is remekmű. A szövegeket Faragó József elemzi magvas előszóban.

A harmadik irodalomtörténeti kötet — időrendi sorban — Hopp Lajos tanulmánykötete: *Mikes és világa*. A szerző, aki Bukarestben — mint vendég — előadásokat is tartott, több mint félezer oldalon adta közre Mikessel kapcsolatos tanulmányait a Zágoni Mikes Kelemen Művelődési Egyesületnek ajánlva. A kuruc kor művelődését, a Mikes-leveleket, a kuruc emigráció életét, a mikesi stílus kérdéseit boncolgatják az írások, melyek a közérthetőséget ötvözik a szigorú tudományossággal. A négy és fél ezer kötet hetek alatt gazdára talált Romániában.

Jancsó Béla posztumusz tanulmánykötete átvezet a XX. századba. Az *Irodalom és közélet* elé Míkó Imre írt szép előszót. Jancsó Bélát nálunk kevéssé ismerik, inkább nemrég elhunyt öccsét, Elemért, a kitűnő irodalomtörténészt. Pedig Jancsó Béla volt a két világháború közötti Erdély talán legjobb esszéistája, akinek szépíróként is biztató jövőt jósoltak. Életműve — jórészt egyéni okok miatt — mégis torzó maradt, de így is nagy értéket képvisel. Remekművű elemzéseket olvashatunk a kötetben Benedek Elek életművéről, Tamási Áron munkáiról, általános áttekintést kapunk az 1920-as évek erdélyi magyar irodalmáról. Magyar klasszikusok, világirodalom, irodalomelmélet, műkritika, színírbírálat — a felsorolás önmagában is kiterjedt érdeklődési kört sejtet. Méltán írta Míkó Imre a két Jancsóról: „Ha irodalomtörténetünk után művelődéstörténetünket is meg fogják írni, abban bizonyára lesz egy alcím: A két Jancsó.”

Kovács János jóvoltából a román irodalom közelmúltjáról és jelenéről is kapunk mozaikszerű képeket (*Azonos hullámhosszon* címmel jelent meg tanulmánykötete). A munka jelentőségét növeli, hogy a román irodalomról a magyarországi olvasót néhány elszórt könyvismertetéssel kívül csak Pálffy Endre *A román irodalom története* című, közepes színvonalú és már meglehetősen elavultnak számító műve igazíthatja útba.

C s o r b a C s a b a

A Z I S M E R T E T E T T M Ű V E K *

- Árva Árpád: Elődök példája. Múlt századi művészek a magyar—román kapcsolatok elmélyítéséért. 1973. 239 l.
- Bunta Magda: Az erdélyi habán kerámia. 1973. 106 l.
- Dimítrie Cantemir: Moldva leírása. 1973. 224 l.
- Ion Codru Drăgusanu: Erdélyi peregrinus. 1973. 263 l. (Téka)
- Egő lángban forog szívem. Régi magyar kéziratok énekeskönyvekben fennmaradt román világi énekek. Összegejtette dr. Kóczyán László. Előszó és jegyzetek: Köllő Károly. Kolozsvár, 1972. Dacia, 155 l.
- Gazda József: Nagy Imre. 1972. 143 l.
- Hopp Lajos: Mikes és világa. 1973. 563 l.
- Jancsó Béla: Irodalom és közélet. Cikk, esszé, tanulmányok. 1973. 349 l.
- Kolozsvári magyar muzsikuskok emlékvilága. Szemelvények a XIX. század zenei írásából. Vál., bev. Lakatos István. 1973. 215 l. (Téka)
- Korunk Évkönyv 1974. Tanulmányok a romániai magyar sajtótörténet köréből. Kolozsvár, 1974. Dacia, 335 l.
- Kovács János: Azonos hullámhosszon. Feljegyzések a mai román irodalomról. 1973. 259 l.
- Márk vitéz. Román népballadák Petrea Crețul Solcan repertoárjából. Fordította Kiss Jenő. 1974. 296 l.
- A Marosvásárhelyi sorok és a Marosvásárhelyi glosszák. Bev., jegyz., Farczady Elek és Szabó T. Attila. 1973. 87 l.
- B. Nagy Margit: Várak, kastélyok, udvarházak, ahogy a régiek látták. XVII—XVIII. századi erdélyi összeírások és leltárak. 1973. 411 l.
- A rendtartó székely falu. (Faluközösségi határozatok a feudalizmus utolsó évszázadából.) Bev. és jegyz. Imreh István. 1973. 341 l.
- Teleki Sándor: Emlékezzünk régiekről. Emlékezések és levelezés. Bev. és jegyz. Csetri Elek. 1973. 576 l.
- Az utazás divatja. Útleírások, úti jegyzetek az 1848 előtti Erdélyből. Vál., előszó és jegyz. Egved Akos. 1973. 203 l. (Téka)

* A Kriterion kiadványainál nem jelöltük a kiadót és a kiadási helyet, Bukarestet.

Két helyismereti kézikönyv Szegedről

Péter László, Szeged irodalmi és művelődési hagyományainak neves kutatója, több évtizedes gyűjtőmunka után az idén nyáron két pompás helyismereti könyvvel állt a nyilvánosság elé. Az egyik *Szeged utcanevei*, a másik *Szeged irodalmi emlékhelyei*. Az elsőt a városi tanács igazgatási osztálya, a másodikat művelődésügyi osztálya adta ki. Mindkét mű címlapjának hátoldalán a kitűnő lektorok (Bálint Sándor, Inczeffi Géza, Lőrincze Lajos, Takács Máté, illetve Ilia Mihály) megnevezése mellett ott a megjelölés, hogy készült a Somogyi Könyvtárban. Mindez, amit eddig elmondottunk, nagyszerű együttműködésről, a felkészült szerzőnek, a legjobb lektoroknak, a gyűjtésre és tájékoztatásra hivatott könyvtárnak és az illetékes tanács osztályoknak közös munkájáról, együttes vállalkozásáról tanúskodik. Már maga ez az összefogás is indokolja az eredményt: két mintaszerű helyismereti kézikönyvvel gazdagodtunk.

*

Az utcanevek számbavételének nincs túlságosan gazdag irodalma hazánkban. Tudomásunk szerint a *Szeged utcanevei* az első kiadvány, mely teljességre törekvően tárja fel egy város utcaneveinek történeti kialakulását és mai állapotát. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1963-as kiadványa (Az utcák őrzik emléküket), majd tíz évvel később a Kossuth Kiadóval közösen megjelentetett kötet (Utca, terek, emberek) főként a névadó személyeket veszi sorra. Mindenféle utcanevfeltárásnak legfőbb forrásai természetesen a térképek, így *Péter László* munkájának is. Egyet, Josef Bainville 1850-ben készített *Szabad királyi Szeged városának helyzettervét* a kötet mellékleteként szemlélhetjük, míg a város mai térképének legfontosabb részét a borító tartalmazza. Az 1850-es térkép az árvíz előtti ősi város részletes tükre. *Péter László* könyvében először az utcanévadás történeti rétegeit veszi számba az 1552. évi tizedjegyzéktől kezdve az 1879-es árvízig — amely Szeged történetének legnagyobb sorsfordulója volt —, majd máig. A történeti áttekintés után meghatározza az utcanevek jellegzetes csoportjait, a személynévi eredetű, az események, nevezé-

tességek emlékeit idéző, a földrajzi nevek-ből keletkezett, majd az utcák helyzetéből, jellegéből és az egyéb nevek-ből származó utcaneveket. A kötet első része tartalmazza az *utcanévadás irányelveit*, majd a továbbfejlesztés lehetőségeit. Ezután következik a legterjedelmesebb rész, az utcanévtár az utcák mai nevének betűrendjében. A korábbi névváltozatok erre a mai névre utalnak, a címszó alatt a névadás hiteles történeti adatai találhatóak. Az irodalmi forrásjegyzék után névmutató zárja a kötetet. A legjellegzetesebb múlt századi és századeleji utcaképeket 16 egykorú fénykép szemlélteti.

*

Az irodalmi emlékhelyek számbavételének gazdagabb hagyományai vannak, mint az utcanévadás feltárásának. Ez a kötet Szeged felszabadulásának 30. évfordulójára jelent meg, s az olvasó az *ünnepi alkalomhoz méltó, kitűnő irodalmi útikönyvet* tarthat kezében: Szeged szellemi örökségének leltárát. A kötet szerkesztését egy sokszor megtett városi kör-séta egymás után következő emlékhelyei, megállói és kiterőí adják. A sokoldalúan ellenőrzött adatok *Péter László* fölünyes tárgyismeretét bizonyítják, az élvezetes előadásmód pedig a nem szegedi olvasóban is ébren tartja az érdeklődést. A kötet használatát nagyon megkönnyíti a kitűnő egységes név- és hely- (utca-, házszám-) mutató, *Péter László* műhelyének kiérlelt alkotása. Gazdag (56 db-os) fényképanyag teszi szemléletesebbé az irodalmi sétat.

Mindkét mű *magas színvonalú információs kézikönyv*. De nemcsak a szegedi olvasók és könyvtárosok, hanem más városok könyvtárai számára is, hisz a kiadványok anyaggyűjtésének, feldolgozásának és közreadásának *módszertani tanulságai* rendkívüli gazdagok. Aki hasonló kalauzokat akar kiadni, nem nélkülözheti útmutatásaikat. Mindkét könyv 2000—2000 példányban jelent meg, ez a példányszám az országos érdeklődésre való tekintettel minden bizonnal kevés lesz.

Páldy Róbert

AZ ISMÉRTETETT MŰVEK

Péter László: Szeged utcanevei. Szeged megyei város Tanácsa V. B. igazgatási osztálya. 390 l.
Péter László: Szeged irodalmi emlékhelyei. Szeged megyei város Tanácsa V. B. művelődésügyi osztálya. 174 l.

Játékos könyvek

Ha a véletlenül nem gyanakodnánk, igen megdicsérenénk a könyvkiadás tervszerűségét amiatt, hogy egyszerre látott napvilágot két nagyon is összetartozó könyv, mely sürgető szükségletet elégít ki és közben egymást is kiegészíti.

Vargha Balázs: *Játsszunk a szóval* és Lukácsy András: *Elmés játékok, játékos elmék* c. kötetét valóban kitörő örömmel fogadhatja minden klubvezető könyvtáros. Tegyük hozzá: a nyelvészkedést szerető, játékos kedvű olvasó is. De akikhez a két könyv elsősorban szól, a gyerekeknek, fiataloknak aligha lesz kedvük eleitől végig elolvasni: játékból is megárt a sok. Folyamatos olvasásra, kivált Lukácsy könyve, inkább irodalmároknak való. Ám közösségi szórakozásként, részekre bontva mindkét kötet kiválóan alkalmas arra, hogy meg nem értett fogalmakat tisztázzon, és harsány nevetés kíséretében bizonyítsa: a komoly tudomány is merő élvezet lehet, ha kellő formában találjuk.

Homo ludens (játész ember) — évezredek óta illetik ezzel a szóval az emberi lényt; szeretünk játszani. Mint Lukácsy András előszavában elmondja, „a játék törvényalkotás”, rendteremtés, törekvés arra, hogy formát és ritmust adjunk tetteinknek, gondolatainknak; s ha közösségben folyik, ünnepi feloldódást, emelkedett hangulatot hoz, ezért is kultikus eredetűek az ősi játékok, akár a színház, a tánc vagy az ünnepekhez kapcsolódó népi játékok, rigmusok.

Az első ismert rejtvény, a szfinx-rejtvény egy ősi napmitóvszig vezethető vissza; az első találos kérdések a hét görög bölcs lakomáján hangzottak el; az *anagramma* (egy szó, név vagy mondat, melynek betűit fölcserélve az eredeti fogalommal logikai kapcsolatban álló, értelmes szót kapunk, pl. testamentum = mutat mentes = megváltoztatja az elméket) *gematriának* nevezett őse a kabalában lelhető fel.

Az első szójátékok „hókusz-pókuszok”, mágikus ráolvasások voltak, az első akrosztichonok (szövegbe rejtett fontos szavak) ősidők óta magasztos titkok elrejtését szolgálták; a skolasztika is különféle szóalakzatokkal játszott.

Az ünnepélyes, kultikus magasságokból a barokk és a rokokó korszaka hozta a játékot a társaséletbe, a biedermeier egyszerűsítve bevitte a családba, a századvégi szokás pedig a kávéházakban tanyázó irodalmi körökbe.

Napjainkban új terepet ígér a játéknak a könyvtár, az irodalmi kör, a klub.

(Mondanunk sem kell, hogy „a játékon” itt leszűkítve az irodalmi, nyelvi játéko-

kat értjük, kirekesztvén a mozgást igénylő játékot s a sakkot, kártyát stb.)

A magyar irodalomban Balassi óta jelen van az effajta játék az akrosztichonnal (l. Anna nevének elrejtése a versben), illetve már előbb is fellelhető latin nyelvű irodalomban (a kódexmásoló nevének elrejtése a sorkezdő betűkben), de ott nem játékos célt szolgált. A játék fényes korszaka a XIX. század első felében kezdődött az akkor élénkülő nyelvészeti hajlandóságokkal, majd valósággal kivirult Arany Jánosnál, hogy aztán századunkban Karinthy és Kosztolányi körében aranykorát élje. Napjainkban leginkább Weöres Sándor az örökség hordozója, de játszanak ma is a költők, csak kevésbé harsányan, kevésbé nyilvánosan, mint elődeik.

Lukácsy András korszakok gazdag magyar és világirodalmi játékanyagát mutatja be, sok-sok példával, szórakoztatóan, utánzásra ingerlően. Évszázadok játékei után külön fejezetet szentel Arany Jánosnak — kit erről az oldaláról csak a beavatottak ismernek. (Mennyivel népszerűbb lenne, ha a diákokhoz így is közelítenék!)

Az irodalmi kávéházak játékei valóságos elmeszikkázások. A barkochba, az eszperente (egész mondat csupa e-vel), a kecskerím, a kfnrím, a kancsal rím, az intarzia, a zanza, a palindrom (visszafelé olvasva is ugyanaz vagy legalább értelmes szó), az irodalmi apróhirdetés — és még sok minden helyet kap, sorolni is sok volna az ötletek csillogó tömegét.

Sort kerít a munkásmozgalomban meghonosodott játékokra is, sőt a legveszélyesebb helyzetben, börtönökben, táborokban játszottakra, melyeknek ott életmentő szerepük volt, mert tartották a lelket az embereken.

Vargha Balázs könyve sok helyen érintkezik Lukácsyval, példáik is egyeznek néha. Mégis más, és nemcsak azért, mert gyermekekhez, serdülőkhöz szól. Szűkebb határokat von témája köré, a magyar irodalomban marad, s ha tesz is — ritkán — kivételt, magyarul idézi a művet, ellenében Lukácsyval, aki különböző nyelveken idéz. A szellemi játékok sokféleségében sem kalandozik oly szabadon, inkább az az érzésünk sokszor, hogy mulatságos nyelvtankönyvet tartunk a kezünkben, a legtalálóbbs a legszebb irodalmi példákkal.

Mert ebből a könyvből nemcsak játékot, hanem nyelvtant is lehetne tanítani. Tartozott is vele Vargha Balázs — hazai grammatikaoktatásunk ostorozója! —, most megmutatta, miként lehet úgy megértetni nehéz, elvont fogalmakat, hogy

napnál világosabban álljanak a tanuló előtt, a megmaradás, a soha nem felejtés reményében. Elég belenézünk a tartalomjegyzékbe: jelek, furcsa hangzás, hangutánzó, hangfestő szócsaládok, hangok hangulata és jelentése, legszebb szavaink, aszparanta-eszperente, beszédünk kottája, agybrehm, szólamok, szócsavarás, szófejtés, intarzia, a rímelés csodabogarai, rímisztár, szóképek — a tallózás is mutatja: nyelvtani és verstani fogalmak játékos megvilágítása a cél. A könyvet tehát tanár és könyvtáros egyaránt használhatja, s legjobban, ha ezt *együtt* is megteszik, a könyvtárban tartott órák alkalmával, amikor a szárnyra kapó kedv és képzelet rögtön odaszállhat a polcokra, az említett költők, írók könyveiből mézet gyűjtögetni a tudás kaptárába. Hogy a szerző is így gondolta, bizonyítja a mellékelt féladatfüzet: csak könyvek segítségével lehet kitölteni.

Reméljük, sok tanár és könyvtáros kap kedvet a kitűnő kis könyv használatához:

50 ezres példányszáma ezt lehetővé is teszi.

A két előzótől elütő jellegű mű Granasztói Szilviáé: *Játsszunk a bábuval!* Gyermekekhez szól szerzője, de a gyermekkel foglalkozó könyvtáros is sok hasznát látja. Röviden, egyszerűen, világosan ismerteti a bábozás történetét és a bábuk készítését. Mi mindenből készülhet bábu? Papírból, lim-lombból, dobozokból, terményekből, fából, rongyból. És hogyan? Olyan egyszerűen, hogy a kétbalkéz gyerek is meg tudja csinálni. Bemutatja a fakanál-, a kesztyűs, az árnyjáték- és a marionett bábukát, a velük játszható népi játékokat, és teljes szöveggel felsorol egy sereg bábuokkal előadható verset, mesét, mondókát.

Övönöknek, könyvtárosoknak, napközis pedagógusoknak, játékos kedvű szülőknek, de még a gyakorlati oktatást vezető tanároknak is kiváló kézikönyv.

Bozóky Éva

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Lukácsy András: Elmés játékok, játékos elmék. 3. bőv. átdolg. kiadás. Minerva, 262 l. 29 Ft.
Granasztói Szilvia: Játsszunk a bábuval. Móra. 149 l. 23.50 Ft.
Vargha Balázs: Játsszunk a szóval. Móra, 222 l. 20 Ft.

könyvtári szakirodalom

Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve

1970—1971

Nemzeti könyvtárunk évkönyvének 1970—71-es kötete — az előzőekhez hasonlóan — gazdag, változatos tartalommal csaknem ötfélszáz lap terjedelemben jelent meg.

A tanulmányok sorát *Haraszthy Gyula* nekrológjai nyitják meg. Sorait olvasva felelevenedik bennünk két sokra becsült kartársunknak, *Dezsényi Bélának* és *Gombocz Istvánnak* a képe. Természetük, egyéniségük, munkaterületük különböző volt, annál inkább hasonlítottak egymáshoz fáradhatatlan tevékenységükben, filológiai pontosságukban, igaz emberségükben, segítő szándékukban és szerénységükben. A két elhunyt könyvtáros publikációs tevékenységéről két kis bibliográfia ad számot, ezeket D. Szemző Piroska és Gombocz Istvánné állította össze.

Az eddigi gyakorlat szerint az évkönyvben beszámolót találunk a Széchényi Könyvtár (*Somkúti Gabriella*), illetve a Könyvtártudományi és Módszertani Központ (*Papp István*) 1970—71. évi működéséről, eredményeiről, terveiről, megoldásra váró kérdéseiről, kiadványairól és dolgozóiról.

Egy másik, nemzetközi vonatkozású beszámoló az IFLA 40 esztendővel ezelőtt alapított kiadványcsere-bizottságának négy évtizedes tevékenységét ismerteti. Ezt, utolsó munkájaként, *Gombocz István* állította össze, aki mint a bizottság titkára (1966—69) és elnöke (1969—73) a kiadványcsere ügyeket nemcsak a legjobban ismerte, hanem nagymértékben elő is segítette.

Hét tanulmány foglalkozik az OSZK-nak és a különgyűjteményeinek történetével. A legterjedelmesebb *Berlász Jenő*. Berlász kiadatlan kútfők alapján Jankovich Miklós könyvtárának — azaz pontosabban két egymásután keletkezett könyvtárának — születéséről írt, mennyiségi és minőségi értékelést is adva. Ezzel régi adósságot törlesztett, mert Jankovich „páratlan kultúramentő fáradozása” országos elismerés formájában sohasem nyerte el jutalmát, senki sem méltatta

behatóbban régi magyar könyvekből, kódexekből, ősnymtatványokból, első kiadásokból, hungarikumokból, metszetekből, középkori oklevelekből és más ritkaságokból álló gyűjteményét. Ma már csak hozzávetőlegesen lehet megállapítani, hogy egykor mi tartozott bele. A gyűjtemény megvásárlása és feldolgozása során történt huzavona miatt ugyanis az anyag egyik része átkerült az Országos Levéltárba és a Történelmi Képcsarnokba, másik részét pedig összekeverték a másnonnan történt beszerzésekkel.

Az OSZK másik törzsananyagának, Széchényi Ferenc nemzeti könyvgyűjteményének keletkezéséről, katalogizálásáról és értékéről *Somkúti Gabriella* gyűjtött össze újabb adatokat.

Fazakas József folyamatosan ismerteti nemzeti könyvtárunk bibliográfiailag még le nem írt régi magyar könyveit. Leírásainak száma az ebben a kötetben levő hetedik közleménnyel elérte a 130-at. Pecséslő munkáját csak az tudja igazán értékelni, aki maga is foglalkozott régi nyomtatványokkal: egy-egy szerzőnek, megjelenési esztendőnek, nyomdászmasternek a meghatározása néha több napi kutatást, fáradságos összehasonlítást igényel, de kinyomtatva talán még fél sort sem tölt meg!

Többen foglalkoznak a különgyűjtemények sorával. *Pukánszky Kádár Jolán* a Régi Magyar Könyvtár 1919–1939 közötti történetét írta meg — erre az időre esik az RMK III. anyagának kiemelése a nagyraktárból —; *Soltész Zoltánné* a Régi Nyomtatványok Tára 1961–1970 közti gyarapodását, *Illyés Katalin* pedig a Hirlaptárnak az első világháború előtti fejlődését vázolja. Írásában különösen a külföldi, főleg az amerikai eredetű beszerzések adatai érdekesek. *Farkas László* figyelme egy, a könyvtártörténészek által elhanyagolt témára irányul: az 1867 és 1918 közt hatályban volt szervezeti,

ügyrendi és olvasószolgálati szabályzatokra.

A tanulmányok utolsó csoportja könyv- és művelődéstörténeti vonatkozású, s nagyrészt az OSZK állományával kapcsolatos. *Borsa Gedeon* az eddig csak nyomdászként ismert Joannes Manliusról ír és megállapítja, hogy könyvkötéssel is foglalkozott, ő az első név szerint ismert magyarországi könyvkötő. Kötéstábláit, görgetőit, bélyegzőit és lemezeit számos faksimile mutatja be.

Grassalkovich Antal kamaraelnök aforizmáit két variáns kézirat őrizte meg, az egyiket az OSZK, a másikat az Egyetemi Könyvtár őrzi. *Fallenbüchl Zoltán* ezek ismertetésével szolgáltat adatokat Grassalkovich egyéniségének közelebbi megismeréséhez.

A négy sajtótörténeti írás közül *Indali György* Kultsár Istvánnak a *Hazai és Külföldi Tudósításokra* vonatkozó előfizetési felhívásaival, *Batári Gyula* Bugát Fál folyóiratával, az Orvosi Tárral, *Miklóssy Judit* Vajda János 1863-as lapjával, a Magyar Sajtóval, *Bata Imre* pedig a Válasz 1934 utáni sorsával foglalkozik.

Jeszenszky Géza arról tájékoztat, hogy az első világháború előtti negyedszázadban az angol nyelvű kiadványok miként vélekedtek hazánkról. *Markovits Györgyi* a második világháború idején Dél-Amerikában megjelent magyar lapokat veszi számba. *Kozocsa Sándor* Babitscsal, Kassákkal és Oláh Györggyel való találkozásaira emlékszik vissza.

Összegezve: az évkönyvben jól megírt értékes tanulmányokat találunk, melyeknek egyik fele számos részletteredménnyel járul hozzá a Széchényi Könyvtár teljes történetének megírásához, a másik pedig a magyar könyv- és sajtótörténethez. (Szerk. Németh Mária. 1973. 443 l. 85 Ft.)

V. M.

Winkelbauer Pál ex librise

Könyvtartudományi tanulmányok

1971—1972

Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács *Könyvtartudományi tanulmányok* című sorozatának negyedik kötete, amelyet Rácz Aranka és az időközben elhunyt Kovács Máté szerkesztett, nyolc, 1971—72-ben készült tanulmányt tartalmaz.

B. Nagy Ernő *A szakirodalmi igények regionális ellátása* címmel a regionális könyvtárügy hazai és külföldi fejlődését vizsgálja. Magyar viszonylatban ugyan fejlődésről csak az elképzelések, tervek síkján lehet beszélni, mert a regionális rendszer még mindig az előkészítés állapotában van, kifejlesztéséhez hiányzik a pénzügyi fedezet. Ezért a vidéken élő, szakirodalmi igényekkel jelentkező olvasók jobb ellátása érdekében feltétlenül szükséges, hogy a különböző típusú (egyetemi, városi, megyei, üzemi, egyházi) könyvtárak minél előbb kezdjék meg önkéntes együttműködésüket a beszerzés és használatba adás terén.

Iskolai könyvtáraink 1919 utáni történetét Arató Ferenc írta meg. Szemléletesen mutatja be azokat az irányelveket, elgondolásokat, rendeleteket és egyéb tényezőket, amelyek a fejlődést elősegítették vagy visszavetették. Kitér a tanulók túlterhelésére, az olvasómozgalmakra, a különféle konferenciáknak az olvasáspedagógiára gyakorolt hatására, s ezek alapján állapítja meg azokat az alapelveket, amelyeknek felhasználásával az iskolai könyvtárak valóban az önképzésre, a politikai, gazdasági, irodalmi kérdésekben való helyes tájékozódásra, a könyvek megszerzésére nevelhetnek.

Három rövidebb tanulmány a *könyvtárgepesítéssel* kapcsolatos. Domanovszky Ákos egy nemzetközi érvényű, a katalóguskészítés határfokát javító rendszert, az angol nevééről (International Standard Book Number) ISBN-nek rövidített szabványosított könyvszámozást ismerteti, és javasolja, hogy Magyarország is fogadja el minél előbb. (Azóta bevezették. L. Könyvtáros, 1974. 4. sz. Susánszky Zoltánné.) A különféle kutatásokról szóló beszámolók, a „report”-ok a fejlesztéssel foglalkozó szakemberek számára kiemelkedően fontosak, ezért megjelenésüket, hazai beszerzésüket nyomtatott katalógusokkal kell vagy legalább kellene propagálni. A műszaki könyvtárakba azonban olyan tömeg érkezik belőlük, hogy feldolgozásuk a hagyományos módszerekkel lehetetlen. Az egyetlen számba jöhető eljárás a számítógép. Orosz Gábor cikkéből megtudjuk, hogy az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ a

reportok címléírásait 1970 óta nyolccsatornás lyukszalagokon rögzíti, s ennek alapján kerülnek nyomdába a katalógusok. Ugyanebben a könyvtárban folyik a műszaki fogalmak számítástechnikai célra szolgáló magyar nyelvű szógyűjteményének, teauruszának a készítése. Schiff Ervin arról számol be, hogy az *általános műszaki fogalmak teaurusza* már elkészült, s ebből három részletet be is mutat.

Már sok vitára adott alkalmat a *könyvtári statisztikák* hasznossága s az, hogy ezeket miképp kell úgy elkészíteni, hogy a leghatékonyabban tudják a tervezést és ellenőrzést elősegíteni. Erről a kérdéstről Urbán László írt, aki főleg az úgynevezett valószínűségi kapcsolatokat és a különféle statisztikák közti függvényszerű összefüggéseket vizsgálja.

Dér Mária a *szabad időben az olvasásra fordított idő* mennyiségét elemzi, s ennek során a szabad idő felhasználásának különféle módjaira tér ki. Azt próbálja megállapítani, hogy a társadalmi rétegződés, az iskolai végzettség, a műveltségi színvonal, a lakóhely meghatározta életmód miképpen hat a kulturális igényességre s arra, ami ezt a legjobban jellemzi: az olvasásra. Kuntár Lajos témája némileg hasonlít ehhez: *a falusi olvasási kultúra fejlődésének társadalmi összefüggéseit* keresi. Három Vas megyei községben vizsgálta a közművelődési könyvtár hatókörét, a házi könyvtár kérdését, az olvasási igényeket, az újságok, folyóiratok forgatásának gyakoriságát. Végül megállapítása örvendetes: sokasodik azoknak a száma, akik felismerték, hogy a könyv munkaeszköz is, s hogy nélküle a részfeladatok sem véggezhetők el szakszerűen.

A kötetet angol és orosz nyelvű tartalmi összefoglalások egészítik ki.

A tanulmányok általában magas színvonalúak, szerzőik a tárgyra vonatkozó hazai és külföldi irodalmat jól ismerik, és fel is használják. Hibaként legfeljebb az említhető, hogy némelyik tanulmány stílusa kissé fárasztó, a szükségesnél több idegen kifejezést alkalmaz. Tárgykörüket a szerkesztők szerencsésen válogatták, sokoldalúak, változatosak. Jó és megszívlelendő megállapításokat, szempontokat és tanácsokat találunk bennük jövőndő könyvtárpolitikánk kialakításához is, ahhoz, hogy minél több embert tudjunk rendszeres olvasóvá nevelni. (1974. Népművelési Propaganda Iroda. 350 l. 38 Ft. Soksz.)

Vértesy Miklós

Tanulmányok a könyvtári és tájékoztatási munka korszerűsítéséről

Lépést tartani az élet minden területén végbemenő műszaki-technikai korszerűsoddéssel, minél modernebb szolgáltatásokkal sietni a könyvtárakhoz forduló olvasók segítségére: ezek a gondok foglalkoztatják a külföldi és a hazai könyvtárak munkatársait és módszertani irányító szerveit. A közelmúltban kiadott két füzet három tanulmányának szerzőjét ilyen törekvések jegyében vezette az a cél, hogy saját gyakorlatának tapasztalatait és következtetéseit a többi könyvtár hasonló problémáival birkózó munkatársainak tanulságul rendelkezésre bocsássa.

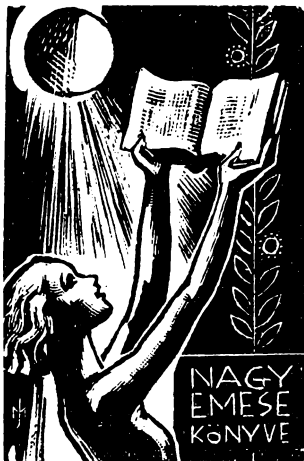
A *Gépi adatfeldolgozás a könyvtári munkában* c. füzetben két tanulmány olvasható. Papp Józsefné Gépi adatfeldolgozás alkalmazása a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának könyvfeldolgozó tevékenységében c. dolgozatában azokról az eredményekről számol be, amelyek a szegedi egyetemi könyvtár feldolgozó munkájában jelentkeztek az „Optima 527” íróautomata — lyukszalagos írógép — munkába állítása nyomán. Természetesen sokkal többről van szó, mint egy modern írógép lehetőségeinek kihasználásáról. Akkor sem volna minden tanulság nélkül való Papp Józsefné írása, ha csak a technikai fejlődés e kitűnő termékének teljesítményére hívná fel a könyvtárosok figyelmét. De az elemző írá: rendkívül részletesen feltárja a szegedi könyvfeldolgozó folyamat, az ún. „futószalag” gépesítés előtti és utáni fázisait, feltűnteti a munka jellegét, és rögzíti a körültekintő munkaszervezés az adott technikai újdonság alkalmazásával párosul, folyamatosabbá, gyorsabbá, könnyebbé és — bizonyos vonatkozásokban — szélesebb körűvé válik a feldolgozás módja, a könyvtár egységesebben tudja teljesíteni központi és hálózati feladatait, ez utóbbiak körét pedig ki is tudja terjeszteni. Az is kivüláglik azonban a cikkből, hogy a lyukszalagos írógép alkalmazása önmagában még nem „megváltás” a mindennapos könyvtári munkában; a szerző bizonyos pontatlanságok lehetőségére is felhívja az olvasó figyelmét. A tanulmány legnagyobb haszna, hogy a munka ésszerű csoportosítása, a megcsontosodó könyvtári eljárások és munkafolyamatok felülvizsgálata, az „eddig így is jó volt” szemlélet önkritikus revíziója már önmagában hordja a szolgáltatások megjavításának ígérétét is.

Külön kiemeljük, hogy Papp Józsefné nem maradt meg a leírásnál: a szegedi gépesítési eljárás minden lépcsőjét bemutatja, s figyelme kiterjed a rendkívül részletes gépi program közlésére, az elektronikus adatfeldolgozás révén előállított termékek (újdonságjegyzékek, tárgyszó-indexek, földrajzi kötetkatalógus) példakkal illusztrált ismertetésére is, így tanulmánya — ha eredményeit nem is lehet azonnal és mindenütt alkalmazni — a szegediekéhez hasonló gondokkal küszködő más könyvtárak számára szintén rendkívül hasznos.

Pappné tanulmányával együtt jelent meg, s annak továbbgondolása, Dr. Novák Ákos írása: A gépi adatfeldolgozás további lehetőségei a Központi Könyvtár egyéb munkaterületein. Novák — kollégájához hasonlóan — ugyancsak a könyvtár szervezeti felépítésének és belső munkamegosztásának elemzésével kezdi tanulmányát. Sorra veszi az igazgatás, a beszerzés és törlés, a katalogizálás, az olvasószolgálat, a folyóiratok, könyvek és különgyűjteményi anyagok kezelésével kapcsolatos feladatok és a hálózati munka típusait, bemutatja a Szegedi József Attila Tudományegyetem Központi könyvtárában kiépített szakreferenci rendszer vertikális munkaszervezési formáját, sorra veszi a munkafázisok gépesítési lehetőségeit.

Kósa Bálint ex librise

Menyhárt József ex librise

Természetesen a szegedi könyvtár meglevő — s már az előző tanulmányban ismertetett — „Optima 527” íróautomatájának használatából adódó megoldási kísérletekről, javaslatokról számol be, így tanulmánya nem mindenütt hasznosítható azonos módon (erre a szerző nem is számít), de a részletes munkafolyamat-elemzés Novák írásában is példamutató. Az olvasó, különösen ha tisztában van a kölcsönzési (olvasótermi) munka sokrétűségével, a könnyen adódó hibalehetőségekkel, a nyilvántartások és a raktári rend kellő színvonalon tartásának nehézségeivel, megérti a könyvtárak idegenkedését minden — az eddigitől eltérő, jöllehet bizonyos könnyebbéget ígérő munkamódszertől vagy a gépesítés bevezetésétől. Novák maga is nagyon óvatosan fogalmaz: tapasztalatok hiányában inkább csak feltevésekre és előzetes számításokra utal. Tanulmányának elolvasása után is úgy érezzük: az elektronikus adatfeldolgozásnak bizonyára van jövője a könyv-

tári munkában (a drezdai műszaki egyetem sikeres kísérleteinek híre is eljutott már a magyar könyvtárosokhoz!), az olvasószolgálat gépesítését azonban talán a nagyon fáradságos és időigényes raktári kiszolgálás és szállítás gépesítésével kellene kezdeni.

Külön füzetben jelent meg Domokos Miklósné dolgozata *Tezaurusz-szerkesztés* címmel azok számára, akik — a szerzőt idézve — „a tezauruszok szerkesztésével meg akarnak ismerkedni, esetleg maguk is tezauruszt készülnék összeállítani”. A tezaurusz szerkesztése rendkívül bonyolult feladat. A Könyvtáros 1974. 7. számában már ismertetett korábbi könyv (Molnár Imre: Az információkezelés fogalomrendszere. Közgazdasági és Jogi, 1973.) szerzője helyesen állapítja meg, hogy legeredményesebben a szakágazati specialistából, tezaurusz-szakemberből, nyelvészből, matematikusból és adminisztratív munkaerőből álló „team”, munkacsoport, vállalhatja e feladatot, s e munkaközösség is csak akkor, ha minden tagja kellő gyakorlattal rendelkezik. Nem a kezdők munkája hát a tezaurusz-szerkesztés, s ez Domokos Miklósné tanulmányából is kiderül. Domokosné dolgozata azonban túl sok ismeretet tételez fel olvasójáról s inkább a matematikai elmélet, mint a szerkesztési gyakorlat síkjáról szól a tezaurusz szerkesztésének technikájáról. Kár, hogy tanulmányának különösen első fele ennyire elvontan elméleti: olvasóját elkedvetleníti, mielőtt a második — gyakorlatibb felfogásban készült — fejezethez ér. Ez annál is nagyobb kár, mert a világ több országa megelőzött bennünket a tezauruszok összeállításában, s az információk minket is előntő áradatában valóban nagy szüksége lenne tudományos életünknek a különféle területek anyagát átfogó szaktezauruszokra. Félő, hogy Domokos Miklósné kis tanulmánya a szerző kétségtelen szakismerete és jó szándéka ellenére sem segíti elő kellő mértékben ezt a folyamatot.

Végh Ferenc

AZ ISMERTETETT MŰVEK

Gépi adatfeldolgozás a könyvtári munkában. Két tanulmány. Papp Józsefné: Gépi adatfeldolgozás a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának könyvfeldolgozó tevékenységében. — Novák Akos: A gépi adatfeldolgozás további alkalmazási lehetőségeit a Központi Könyvtár egyéb munkaterületein. (OSZK KMK — NPI, 1974. 89 l.)

Domokos Miklósné: Tezaurusz-szerkesztés. (OSZK KMK — NPI, 1973. 58 l.)

Múzeumi periodikák repertóriumai

A múzeumi évkönyvek tanulmányai a szokásosnál több információt (forrásaanyagot, tárgyleírást s egyéb anyagot) közölnek. Ezért használatuk, az adatok keresése bizonyos kötet számon felül már nehézkessé válik, s az éves tartalomjegyzékeken kívül a feltárás igényei összevont tartalommutatókat, repertóriumokat is megkívánnak. A közelmúltban több ilyen bibliográfiai munka született, 1972-ben e sorok írója készítette el a *Déri Múzeum* jelentéseinek és évkönyveinek repertóriumát (ism. I. Könyvtáros, 1973. 9. sz. 567. l.), a múlt évben Jakabffy Imre közölte az *Iparművészeti Múzeum* évkönyveinek összesített tartalommutatóját a Múzeum új címet viselő évkönyvében, az *Ars Decorativa* első kötetében. A repertórium az Iparművészeti Múzeum tizenhárom annalesének cikkei, tanulmányait sorolja fel az írók betűrendjében, s a felsorolást a műfajok (helyesebben tárgycsoportok) és korszakok szerinti, valamint földrajzi mutatóval teszi több szempontú keresésre alkalmassá.

Majdnem hasonló számú évkönyv repertóriumát állította össze Jászberényiné Papp Márta. Munkájában a győri *Xantus János Múzeum Arrabona* címmel 1959 óta megjelenő évkönyveinek cikkei tárta föl. Egy évkönyv-repertóriumnak a használat segítése mellett a kiadó intézményben folyó munkát is reprezentálnia kell, múzeumi kiadvány esetében tehát múzeumi munkaterületenként, szakáganként mutatni be, sorolni fel a kutatások eredményeit: a tanulmányokat.

Az Arrabona-repertórium szerkesztője egy látszólag egyszerűbb és egyértelműben kivitelezhető megoldást választott: a szerzői szempontot tekintette elsődlegesnek, s a közleményeket szerzőik betűrendjében sorolja fel. De ezt a betűrendet két beiktatott sorozatcím kedvéért megtöri (ezzel a tematikus közlés felé lép). Ám a szerzői szempont sem érvényesül minden szerzőnél: ugyanis a társszerzős művek esetén csak az elől álló név szerint történik a beosztás, tehát a főrészből egy-egy személy munkássága nem látszik tisztán. Mindezek megkövetelték, hogy tiznél nem több személy miatt a névmutatóban valamennyi szerző neve ismételt-szerepeljen!

A repertórium erényeként ki kell emelni a tanulmányokat kiegészítő illusztrációk feltüntetését. (Az előszóból kiderül, hogy ez az anyag csak válogatott; jó lenne

tudni, milyen szempontok szerint történt a válogatás!) Az illusztrációk esetében azonban két zavaró momentum van: a képek leírása nem különül el jól láthatóan a cikkeik leírásától (hasonlót betűtípusból van szedve és nagysága is azonos), az ábrák kis betűkkel való jelölése pedig — különösen a mutatóban — zavaró. Rövidítést kívánt volna a sokszor előforduló „fotó” megjelölés. A repertórium áttekinthetőségének kétségkívül nem használt a kéthasábos szedés sem. A cikkeket kiegészítő idegen nyelvű összefoglalók tényét is jelzi a szerző: de úgy, hogy egy Ő betű után feltünteti a rezümé nyelvét — magyarul! Hazai kutatók számára ez mitsem jelent — mert ők a magyar nyelvű cikket olvassák el —, a külföldiek pedig semmit nem tudnak meg ebből a jelölestől. Helyesebb lett volna a rezüméket idegen nyelvű címük szerint leírni — így a repertórium a külföldi kutatók számára is használható lett volna.

A mutatók két részre bontása (név- és hely-, valamint tárgymutató) ismét átfedéseket, helypazarlást eredményezett (pl. Győr esetében — nem számítva az intézmény- és utcanéveket, amik szintén lehettek egy-egy cikk tárgyai — 19 soron keresztül történik a hivatkozott tételek felsorolása, ezek aztán a tárgymutatóban konkretizálódnak az egyes tárgyszavakban). A mutató előnye viszont, hogy az analitikusan leírt illusztrációkat analitikusan is tárja föl.

A mű összeállításának igyekezete arra irányult, hogy a lehető összes kutatási, keresési szempontot érvényesítse a repertóriumban s mutatóiban. Ez a jószándék azonban a kivitelezésnél majdhogynem visszajára fordult. Kevesebb több lett volna, mert a mutatók bonyolult, alszámmal, betűaloszattal és csillaggal jelzett tételei, s a főrésztipográfiai tagolatlansága inkább elijeszti a kutatókat, akik gyors, könnyen megkereshető adatokat várnak a feltárástól.

Mutatók, repertorizálás nélkül nem használhatók a kisebb, periodika jellegű múzeumi kiadványok sem. Ezek elkészítésére is akad példa. A debreceniek a *Múzeumi Kurir* első tíz számáról készítették indexet (ismertetését lásd a Könyvtáros 1973. 9. számának 567. lapján); a szolnokiak a *Damjanich Múzeum Múzeumi Levelek* című periodikájának 15 év alatt megjelent cikkei fel repertóriumban (összeállítója: Bálintné Hegye-

si Júlia). A cikkek címei szakcsoportonként (régészet, helytörténet, néprajz stb.), azon belül szerzőnként vannak felsorolva. Az anyagban jó földrajzi és névmutató igazít el.

Végül szólnunk kell arról a készülő repertóriumról is, amely a felszabadulás

után hazánkban megjelent valamennyi múzeumi évkönyv és periodikus kiadvány anyagát kívánja feltárni. A mű — a Múzeumi Főosztály és a Déri Múzeum kiadásában — előreláthatóan a felszabadulás 30. évfordulójára készül el.

Héthy Zoltán

AZ ISMERTETETT KIADVÁNYOK

Jakabffy Imre: Az Iparművészeti Múzeum évkönyveinek összesített tartalommutatója. = *Ars Decorativa*, 1. (1973) 187—198. l.

Jászberényiné Pap Márta: Repertórium az Arrabona 1—15. sz. (1959—1973) köteteihez. = *Arrabona* (a Győri Xantus János Múzeum Évkönyve), 15. 1973. 379—432. l.

Bálintné Hegyesi Júlia: Múzeumi levelek. 1958—1973. 15 éves repertórium. Szolnok, 1974. Damjanich János Múzeum. 32 l. Soksz.

Magyar bibliográfiák bibliográfiája

1969—1970

Két esztendő magyarországi bibliográfiatermését tárja fel a másodfokú bibliográfia legújabb kötete, amely a korábbiakhoz hasonlóan felöleli a bibliográfiai összeállításokat akár önállóan, könyvalakban, akár folyóiratokban vagy tanulmánykötetek részeként jelentek meg, valamint az ún. rejtett bibliográfiákat, vagyis a könyvek, folyóiratcikkek irodalomjegyzégeit, bibliográfiai hivatkozásait — ha a felsorolt tételek száma meghaladja az ötvenet. Ez utóbbi terjedelmi korlátozás nem vonatkozik az életrajzok és nekrológok függelékeként, illetve jegyzetanyagként publikált személyi bibliográfiákra. Kimaradtak a könyvészetből azok a jegyzékek, amelyek — mint az előszó mondja — hiányosan közlik a tételek bibliográfiai adatait (kár, hogy az nem derül ki, milyen adatok elhagyásáról van szó), továbbá az idegen nyelvből fordított művek, ha magyar bibliográfiai adatokkal nem egészítették ki őket (magyar szerzők cikkei, könyvei akkor is bekerülnek, ha kizárólag külföldi, idegen nyelvű szakirodalmat sorolnak fel).

A kifejezetten bibliográfiai jellegű összeállításokat (az előszó *önálló bibliográfiák*-nak nevezi őket) csillag különbözteti meg a rejtett bibliográfiáktól. Az 1192 tétel közül mintegy 460 mellett találunk ilyen csillagot, a tényleges bibliográfiai kiadványok, művek száma azonban ennél jóval kevesebb, mivel sokszor csillaggal jelölték meg rejtett bibliográfiákat is (pl. az 1072. tétel, Benedek Marcell *Babits Mihály* c. műve, az 1080. tétel, Király István *Ady Endre* c. monográfiája és még sok más). Az életrajzok, életrajzi regények többnyire csillagot kaptak, de ez sem tekinthető törvényszerűnek, mert például H. Perruchot Cézanne-ról és Gauguinről írott életrajzai (974—975. tétel) csillaggal lettek jelölve, viszont I. Stone

regényes életrajza Michelangelóról (976. tétel) vagy az Árpádházi Szent Erzsébet élete c. munka (86. tétel) csillag nélkül maradt. „Csillagos” *A mai magyar nyelv rendszere* (1029. tétel) és Vaszkó Mihály cikke *A kritikus fényfúzió értékváltozásainak vizsgálata munkahelyzetekben* (172. tétel), holott mindkettő kifejezetten rejtett bibliográfia.

A bibliográfia az anyagot az ETO szakcsoportjainak megfelelő szakrendben közli, a csoportokon belül pedig a címek betűrendben sorakoznak. A több csoportba tartozó művek esetében valamennyi helyen található rövidített leírás, a teljes címléírást meg a tárgynak leginkább megfelelő szakcsoportban helyezték el. A rokon szakcsoportok élén általános utalásokat alkalmaztak. Több esetben olyan szakcsoportokra is utalnak, amilyenek egyáltalán nem szerepelnek a kötetben (pl. a 002 csoportról a 010-re, a 210-ról a 141.82-re, a 308-ról a 304-re; a másodfokú bibliográfiának ebben a kötetében azonban sem 010, sem 141.82, sem 304 szakcsoport nem található).

A címléírásokat gyakran magyarózó annotációk kísérik, ezek tömören tájékoztatnak az illető mű elrendezéséről, mutatóiról, és ha a címből nem derül ki egyértelműen, a kiadvány tartalmáról, jellegéről is. Az egyes bibliográfiákban felsorolt tételek számának pontos vagy hozzávetőleges feltüntetése ezáltal is hiányzik (utóljára az 1961—1964. évek anyagát tartalmazó kötetben szerepelt).

A bibliográfiai és dokumentációs jellegű periodikumokat a kötet végén, a függelékben találjuk meg betűrendben. A kötet használatát két mutató könnyíti meg: a betűrendes mutató a szerzők, szellemi közreműködők, testületek, intézmények, a címben előforduló személyek nevét és a földrajzi fogalmakat tartalmaz-

za, továbbá a címük vagy testületi szerző alatt leírt kiadványok címét (az egyéni szerzők neve alatt leírt művek címét tehát nem!); a tárgymutató az ETO-szakcsoportok tárgyi elnevezéseit sorolja fel betűrendben.

A kötet elrendezése, tipográfiája a már megszokott, szép, könnyen áttekinthető képet mutatja ezúttal is, a címleírások színvonalra egyenletes (ami nem jelenti, hogy nem akadnak bennük hibák, mint pl. az 1123. tételben, ahol az első szó két-teszakadt: *Geschichts wissenschaftlichen Lehrstühle 1966—1968*, és valahol elkal- lódtak a cím első szavai: *Publikationen der Mitarbeiter der...*)

Már utaltunk a feltárt bibliográfiák számára. A két év termésének többsége nem tekinthető kiemelkedő bibliográfiai

kiadványnak, nagy részük alkalmi, jubileumi összeállítás, gyarapodási jegyzék, különféle intézmények munkatársainak szakirodalmi munkásságát lajstromozó összeállítás, lelőhelyjegyzék és más hasonló. Közülük számos igen hasznos anyagot tartalmaz, nagy segítséget nyújt a könyvtárosoknak, dokumentalistáknak, másrészt elég gyorsan elavul. Ha azt vizsgáljuk, mennyi volt ebben a két esztendőben a valóban értékes bibliográfia, elég sovány az eredmény: az önállóan megjelent szakbibliográfiák száma nem haladja meg a huszat. Reméljük, hogy a legközelebbi kötet nemcsak szám szerint, hanem minőségileg is kedvezőbb képet tár majd elénk. (Szerk. Gajtkó Éva. OSZK, 1973. 383. l. 29 Ft)

Pálvölgyi Endre

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓT adott ki a Tatai Városi Könyvtár, a Tatai Városi-Járásai Könyvtár és az Ajkai Városi Könyvtár. Kiterjedtebb funkciórendszeréből eredően természetesen a tatai városi könyvtár füzetek a legterjedelmesebb. De közös erényük, hogy közvetlen hangon szólnak az olvasóhoz; a szöveg és a képek (fotók, sőt ötletes rajzok) jó arányban keverednek; s mindhárom mozgalmas tipográfiájával ébren tudja tartani az érdeklődést. Tartalmuk a közművelődési könyvtárak szolgáltatási körének állandó bővüléséről tanúskodik: például a helyismereti gyűjtemény és a zenei részleg az ajkai könyvtárban, mikrofilm-olvasó készülék alkalmazása a tataiban — itt egyszeri beiratkozással az egész hálózat tagja lesz az olvasó —, mikrofilm-tár, reprográfiai szolgálat a tataiban stb.

„NEKEM SZÜLŐHÁZAM...” címmel ajánló-jegyzéket adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. A kiadvány a „Nem térkép e táj...” c. úttörő olvasópályázathoz kapcsolódik és ajánlásaival a segítségnyújtáson túlmenően a haza megismerésére, a szülőföld szeretetére kívánja ránevelni az úttörőket.

A CSONGRÁD megyei könyvtári füzetek 1. száma a szegedi Somogyi Könyvtár és a Miskolci Megyei Könyvtár közös kiadványaként jelent meg Skaliczki Józsefné összeállításában. Zeneművek ajánló alap-jegyzékét tartalmazza, mellyel segítséget kíván nyújtani a közművelődési könyvtárak alakuló zenei részlegei számára. A jegyzék a legkiemelkedőbb zeneszerzők legismertebb műveit sorolja föl a szerzők betűrendjében, ezen belül a Pethes Iván-féle szakrendben; viszont nem katalógus, mert nem tünteti föl a művek kottáinak, illetve lemezeinek adatait.

A Csongrád megyei könyvtári füzetek 2. száma Herczeg Mihály tanulmányát közli A hódmezővásárhelyi határ kialakulásának vázlatos története címmel. A helytörténeti munka nyomon követi a Vásárhelyből kiszakadt települések (Kardoskút, Székkutas, Mártély stb.) önállósodásának folyamatát is.

Kovács Gyula ex librise

SZABADIDŐ ÉS MŰVELŐDÉS 1961—1973 címmel jelent meg az FSZEK tematikus szociológiai bibliográfiái sorozatának második füzeté, amelyet Vágh Mária szerkesztett. A kiadvány különnyomat a TIT „Szabadidő és művelődés” c. 1974-ben kiadott tanulmánygyűjteményéből. A bibliográfia magyar szerzők munkáit tartalmazza. (Külföldi szerzők magyarul megjelent tanulmányai nem kerültek bele, viszont a hazaiak idegen nyelven megjelent műveit a függelék — a teljesség igénye nélkül — felsorolja.) A szerkesztő — igen helyesen — nem választotta szét a könyveket és a folyóirat-cikkeket, ezek egy-egy fejezetben belül betűrendben következnek. Terjedelmi korlátok miatt a napi- és hetilapok nem kerültek bele a bibliográfiába.

KORROZÍÓVÉDELLEM vegyipari készülékeknel címmel jelent meg az OMKDK ajánló bibliográfiái sorozatának (A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven) 68. számú füzeté. A téma, illetve a füzetben felsorolt, annotáltan ismertetett irodalom fontosságát bizonyítja az előszónak az az adata, mely szerint a világ évi acéltermelésének mintegy harmadát korróziós károk emésztik fel.

FORRÁSOK AZ ORSZÁGOS középiskolai tanulmányi verseny pályatételéhez címmel ismét ajánló jegyzéket adott ki a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár és a Vas megyei Könyvtár az 1974/75-ös tanévre a magyar nyelv és irodalom, a földrajz, a kémia és a biológia tárgyköréből. A két együttműködő könyvtár munkatársai által összeállított kiadványt a szombat-helyi Csáki Pál szerkesztette.

A SZOCIOLÓGIAI INFORMÁCIÓ, a magyar nyelvű szakirodalom válogatott bibliográfiája 1974/1-es számával harmadik évfolyamába lépett. Az előző tájékoztatója szerint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárnak ez a kiadványa most már a fontosabb szociológiai gyűjteményes munkáknak nemcsak az összefoglaló címét adja meg, hanem felsorolja a kötet összes írásait. Továbbá: a jövőben a könyvek esetében közli a rakatári helyszámot is, mivel az anyag 95 százaléka megtalálható az FSZEK központi könyvtárának állományában. (Z. I.)

URBÁN ERNŐ halála alkalmából az FSZEK szokásos nekrológ-röplapján rövid életrajz ismerteti a korán eltávozott író pályáját, majd a róla szóló írásoknak és a könyvtár hálózatában fellelhető műveinek jegyzéke következik. (Z. I.)

A TÁRSADALOMTUDOMÁNYI információ, az FSZEK új tájékoztató sorozata 1974/2. számát jelentette meg. A kiadvány anyaggyűjtése 63 magyar nyelvű folyóirat feldolgozásával július 1-én zárult.

A PÉCSI KÖNYVTÁRAK folyóirat-lelőhelyjegyzékének 1974. évi füzetét adta közre a Pécs-bányai könyvtárközi bizottság „Címjegyzékek” sorozatának 2. számaként. A nyilvános könyvtárakba járó külföldi és hazai periodikákat számba vevő kiadvány nem tartalmazza az orvosi egyetem folyóiratait, mivel azokat külön jegyzék foglalja össze, viszont függelékben közli a megyei könyvtárba kötelezpéldányként érkező lapok címanyagát. A sokszorosított füzet két fejezetben (külföldi — beföldi folyóiratok), a címek betűrendjében sorolja fel a periodikákat.

A GYERMEK ÉS AZ OLVASÁS címmel tetszetős kötetet állított össze a Pest megyei Könyvtár az 1972-ös évi rendezett gyermekkönyv-hetek anyaga alapján. A Pest megyei gyermekkönyv-heteket konferencia zárta, mely a könyvvilágévének megemlékezéséhez kapcsolódott, és amelyen hét megye képviselőjében 120 pedagógus, illetve népművelő, KISZ-funkcionárius és szülő vett részt. A kiadvány a konferencia anyagából Fábrián Zoltán, Arató Ferenc, N. Rác Aranka, Mulavecz Marianna és Tóth Béla előadását közli, majd a gyakorlati munkáról szóló, a megyei könyvtár pályázataira beérkezett írások következnek, végül a konferencián elhangzott három felszólalás zárja a nyomtatásban megjelentetett, Pál Ernő által szerkesztett kiadványt.

HÍRADÁSTECHNIKA címmel annotált ajánló bibliográfiát készített a Tata-bányai Megyei Könyvtár a gyengeáramú elektrotechnika iránt érdeklődőknek az integrált áramkörök, a mérő- és vizsgálóműszerek, az adás- és vételtechnika, az antennaelmélet stb. 1968 utáni irodalmából. A bemutatott kiadványok az összeállítók szándékai szerint a szakmunkástanulók, a rádióamatőrök és a szakemberek továbbképzésében egyaránt hasznosíthatók.

A bibliográfia felsorol néhány külföldi és hazai szakfolyóiratot és több kapcsolási rajzot is közül.

A FELSŐFOKÚ ESTI-ES LEVELEZŐ oktatás problémái 1953—1973 címmel a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára bibliográfiát állított össze a téma hazai és külföldi szakirodalmából. A 305 tételből álló kiadvány célja, hogy támogatssa a felsőoktatás keretei között tanuló munkások képzését. (H. K.)

*A Gelsei Községi Könyvtárban. Cikkünket lásd a 655. oldalon
(Gerő Gyula felvételei)*

Ára: 6 forint